



# Unitárius Élet



76. évfolyam 2022. október – november, 4/3

Ára: 900 Ft



## A gyertyák csonkig égnek, de a lángok bennünk élnek tovább!

Nem is olyan rég, mi is megálltunk nagyon sok sír mellett. Voltak régi és friss élmények is... Meggyújtottuk a szokásos gyertyát majd mélyen belenéztünk a láng pattogó, ficánkoló fényébe, és míg csonkig nem égett, elbeszélgettünk. A láng volt a postás, vagy az ürügy...mindegy. A lényeg, hogy akkor ott voltunk, és örömünket megoszthattuk a szülővel, a nagyszülővel, vagy az örök baráttal...

Néztél már hunyorító szemekkel halottak napján a

temető szívszagató csendjébe? A csend sokat mond... a ficánkoló fények is... annyi lélek van ott, mindenki féltve őrzi a gyertyái apró lángját... mintha ott akkor, ha kialudna a láng, megszűnne a kapcsolat. Az a néhány perces őszinte szívbeszéd...

Annyi minden történik velünk, és néha felbukkan a kérdés, hogy azok kik az örökkévalóságban vannak, vajon tudják, hogy mi van velünk?

Érzed a késztetést, jól felöltözöl, mert többet akarsz

maradni, csak egyedül sétálsz a világító lelkek között. Meghat a fény, és megérkezel. Már voltak nála... sokan... a csonkig égett gyertyák maradéka látszik. Előkotórászod gyertyáidat, és gondosan elhelyezed őket. Meggyújtod és elkezded... érzed, hogy ott ül melletted, a gondosan kidíszített sírja mellett... érzed, hogy örül... olyan dolgokat mesélsz neki félhangosan motyogva, amiket senki másnak... néha látod a fényben, ahogy bólogat... és érzed, puha finom kezeit, ahogyan átölelnék. Elmondod, hogy hiányzik... ő azt feleli, hogy mindig ott van... Érzed, hogy boldog, és megköszöni az otlétedet... lassan hűvös szellő simogatja arcodat... menni készülsz...meggyújtasz még pár gyertyát, hogy maradjon még belőled egy kevés...küldesz egy csókot... és elindulsz. Ő is megy veled... a temető kapujáig elkísér... megölel, és visszaküld az életedhez. Amint hazafele sétálsz érzed a könnyebbséget, még visszanezel a fényben úszó örök életbe és megérzed a boldogságot... már nem félsz élni, mert tudod, hogy utána is van élet, és míg néhány gyertya csonkig ég, igazi kapcsolatot teremthetsz az étellel.

Nehéz dolog a megmaradás. Úgy is fogalmazhatunk, hogy kényes téma. Néha erőltettnek is tűnhet. Mert miben is kell megmaradni? Hitben? Emberségben? Nemzeti öntudatunkban? "Elavult már mindez", harogja fülünkbe a 21. század. Nekünk más kell! Fejlő-

dés, szabadság mindenben... De ez kellett 1848-ban, 1956-ban, erre volt szükség 1568-ban. Hogy is mondja a prédikátor? "Nincs új a nap alatt." És valahányszor kiejtem számon ezt a mondatot tudatosan bennem, hogy valóban nincs új. Az élet minden egyes területe ismétlődik akkor, amikor nem tudunk megteremteni olyan változást, ami elemeibe rengeti meg a világot. Így, mi halandó emberek azon munkálkodunk, hogy rájőjjünk, miképpen lehet úgy haladni a fejlődéssel, hogy közben eleget teszünk őseink által ránk bízott javaknak is?

Sokszor elgondolkodtat a mindennapok folyása, vajon merre van a helyes egyensúly a világpolgár kívánta kíváncsiság kielégítése és a ránk bízott drága értékek között? Mi az, ami már felesleges, elhagyható és mi az amit mindenképpen be kell építenünk a mindennapjainkba? Tudom, hogy nem vagyok egyedül a gondolat, sőt a filozófiai magasságokban való szárnyalással sem. Az Unitárius Élet szerkesztőségével így arra jutottunk, hogy megpróbálunk e lapszámunkba egy csipetnyi emlékezetet elrejtteni, mellyel nem csak tisztelőtünket szeretnénk leróni a történelem óriásai előtt, hanem emlékeztetni önnön magunkat és a kedves olvasókat arra, hogy minden egyes múltbéli esemény segít abban, hogy ma, itt ezen a Földön, magyar unitárius embernek nevezhessük magunkat!

## A lélek tápláléka

### Szervét Mihályra emlékezünk

Szervét Mihály, Miguel Serveto munkássága hatásal volt egyházalapító püspökünk, Dávid Ferenc teológusáé is.

Dr. Jakab Jenő pestszentlőrinci lelkész már az 1980-as évek végén fontosnak tartotta, hogy Szervét Mihály életművének adózzon és a 18. kerületi Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzatánál kérvényezte, hogy az unitárius templom melletti teret nevezzék el Szervét Mihályról. Ez hosszas utánajárás után meg is történt.

A templom címe ma is Szervét Mihály tér 1. A templom külső falán egy emléktáblát is elhelyeztek. Majd később Rázmány Csaba lelkész a templombelső falára készíttetett egy szép márványtáblát.

A pestszentlőrinci gyülekezet minden évben október 27-hez közeli vasárnapon megemlékezik Szervét Mihályról és megkoszorúzzuk emléktábláját.

Az alábbiakban Léta Sándor lelkész egy korábbi Szer-

vét Mihály megemlékezését adjuk közre.

Textus: Lk 21, 12-13, 19

*„De mindezek előtt kezet emelnek rátok, és üldöznek titeket, átadnak benneteket a zsinagógáknak, és börtönbe vezetnek, királyok és helytartók elé vezetnek titeket az én nevemért. De ez alkalom lesz nektek a tanúságtételre. Állhatatosságotokkal nyeritek meg majd lelketeket.”*

1553. október 27-án, Genfben a Champel mezején égő máglyán utolsó szavaival így kiáltott fel Szervét Mihály: „Jézus, az örökkévaló Isten fia, könyörülj rajtam!” Ezek voltak utolsó szavai!

A kivégzésen jelen volt Kálvin egy másik reformátor barátja, aki e szavakat hallva megjegyezte: ha „**Jézus, az örökkévaló Isten fia**” helyett „**Jézus, Isten örökkévaló fiát**” mondott volna, megmenekülhetett volna.

Három nagyon fontos dolog összefoglalva az elmondottakban: Fontosnak tartotta a Jézushoz való ragaszkodást, gondoljunk arra amikor Jézus a kereszten van és az egyik mellette levő bűnös hozzá fordul: Jézus emlékezz meg rólam! Csakhogy Szervét nemcsak halálában fordult hozzá, de egész életét is neki szentelte. Őt az örökkévaló Isten fiának tekintette, embernek és nem Isten örökkévaló fiának. És a Jézusért való kiállása miatt szenvedett üldözöttséget, börtönt és végül mártír máglyahalált.

**Ez alkalommal** erről az emberről akarok beszélni, aki bizonyosságot tett élete feláldozásával is Isten egységéről és Jézus emberi voltáról! Még ma is nagy dolog emellett nyíltan kiállni, hát még milyen kockázatot jelentett a XVI. században, az inkvizíció könyörtelen világában.

**Szervét Mihály, spanyolul Miguel Serveto.** 1511-ben született Tudelában. Még gyermekkorában Villaneuba költözött szüleivel együtt. Szülei papnak szánták, mert igyekvő, tehetséges fiúnak tűnt.

17 éves korában szülei a jogi pályára küldték a toluusi egyetemre. Itt érte élete első nagy felfedezése: életében először akadt Biblia a kezébe. Úgy érezte, hogy ez a könyv az ég ajándéka volt számára. Nagy meglepetésére és megkönnyebbülésére felfedezte, hogy mindaból amit eddig neki az iskolában tanítottak és a papoktól hallott a Bibliában egy szó sincs. Hanem ehelyett tele van ez a könyv étellel, Krisztus szerető, megértő szívének csodálatosan megkapó és lelkesítő leírásával, melynek folytán a világ legsodálatosabb könyvének tartotta.

**Minél többet olvasta** annál jobban erőt vett rajta a meggyőződés, hogy a szentháromság dogmája minden gondolkodó ember számára a legnagyobb akadály a valóságos élet felé vezető úton. Úgy látta, hogy a tömegek s talán még maguk a tanítók sem tudták igazán felfogni és megérteni ezt a dogmát, csak vakon elfogadni és engedelmessé válni. Ezért elhatározta, hogy kifejti ennek a dogmának a téves voltát és megmutatja az embereknek mi a Biblia igazi tanítása Istent és Jézust illetően. Egész életét ennek szentelte. Ekkor még csak 18 éves volt.

Hamar megunta a tanulást (mert hamar elsajátított mindent, amibe belekezdett, mert tehetséges fiatal volt), egy Quintana nevű szerzetes szolgálatába lépett, akit kísérve szemtanúja lehetett 1530-ban Károly Németország császára és VII. Kelemen pápa találkozásának. Ekkor nyerte Szervét élete második nagy élményét, mert élesen össze tudta hasonlítani a látott eseményeket és a Biblia tanításait. Egyfelől láthatta ahogyan mindenki, még a császár is letérdel a pápa előtt és istenként imádják, de ugyanakkor a színpad mögé is beláthatott ahol felfedezte, hogy az egyház legmagasabb állású papjai utálatos világiasság, önző ambíciók, cinikus kételkedés jellemezték.

Ez időtől kezdve az egyház hivatalos vallásossága üres bolondozásnak tűnt fel előtte és a pápát az Újszövetségben megjövendő Antikrisztusnak kezdte tartani.

Ezek után otthagya a szolgálatát és a protestáns reformátorok közelségét kezdte keresni. Bazelbe ment, majd Strasbourgban találjuk, és mindenhol valósággal letámadta a reformátorokat kérdéseivel és szentháromság ellenes nézeteivel. Valósággal fel akarta világosítani a nálánál kétszerte idősebb gondolkodókat, egyházi vezetőket. Úgy érezte hogy Isten irányítja és merészségében nem ismert határt. Remélte, hogyha megismerteti velük az ő meglátásait, rá tudja venni az egész világot hogy az általa felfogott igazi keresztény hitre térjen a kereszténység.

**Csakhogy ezeknél** a reformátoroknál nem ért el semmit, mert nem hallgatták meg. Ezért úgy gondolta, hogy könyvet ír és kiadja, ezáltal éri el célját. „A szentháromság tévelygése” volt a könyv címe. Megint naivan azt remélte, hogy tárt karokkal fogják könyvét fogadni, ezzel szemben nagy felháborodást váltott ki. Sőt olyan ellenségeskedéssel találta magát szembe, hogy menekülnie kellett.

**Mi volt a lényege az elveinek,** hogy annyira felháborodtak a reformátorok? Szervét azt tanította, hogy Isten természetét nem lehet megosztani, mint ahogyan az egy lényt három személyben megjelenítő dogma állítja, mert ilyen nincsen a Bibliában, hasonlóképpen a szentháromság, lényeg stb. kifejezések sem találhatók. Ezeket jóval később emberek találták ki. Hasonlóképpen szentírás-ellenes a Krisztus két természetéről szóló tan is.

A Bibliából a következő egyszerű és világos elveket ajánlotta, alátámasztva bőségesen a bibliai versekkel: először is az evangéliumok az ember Jézust mutatják be, aki egy Istenről és az ő országáról tanított. Másodszor Jézus Isten szó szerint vett ember-fia, mert általa fogantatott csodás módon.

Harmadszor ez az ember telve van isteni tulajdonságokkal, melyeket Isten ajándékozott neki, ezért isten is, de nem természeténél fogva, ahogyan a hitvallások tanítják, hanem Isten ajándéka folytán.

A szentlélek Istennek ereje, melyet angyal vagy lélek formájában küld le hozzánk, hogy szentté tegyen minket is általa s így az az istenség mely az Atyában nyilvánul meg, megvan az ő fiában, Jézusban és abban a lélekben, mely az emberi testben lakik, így lehetünk mi is Isten templomává.

**Szervétről sokan** úgy beszélnek, mint az unitarizmus első és legnagyobb vértanúja. Elveiben azonban mégsem volt unitárius és maga sem használta ezt a szót. Gondolatrendszere teljesen egyéni volt és mindvégig megmaradt katolikusnak. Így hát nem is tudott követőket megnyerni ügye mellé. Nem tudott meggyőzni embereket gondolata helyességéről. Mégis halála után széles körben ismertté lett és korszakalkotó befolyása volt, amennyiben a figyelmet a szentháromság dogmájának lényegére irányította. Életével, de különösen halálával ráirányította a figyelmet arra, hogy a Bibliát értelemmel és szeretettel kell olvasni, türelemmel és szabadsággal magyarázni és ennek megfelelően is alkalmazni.

**Ennek másik következménye,** hogy hamarosan eszméi miatt barát és pénz nélkül maradt, és ezen felül a halálveszedelemmel fenyegető eretnek mivolt is fenyegette. **Visszavonult!** Mivel ismert volt a neve, felvette régi otthonának a nevét és így lett belőle **Miguel de Villeneuve**.

Megint elkezdődött életének egy viharos szakasza: Párizsban matematikát tanult, nemsokára ő maga tart egyetemi előadásokat e tárgyból. Megismerkedik a fiatal Kálvinnal, akit nyilvános vitára hív ki, de éppen ő

nem jelenik meg. Pénzhiány miatt dolgozni megy. Párizs egyik nyomdájában mint korrektor dolgozik. Majd ugyancsak Párizsban orvostanhallgató lesz.

E tudományban is szinte versenytárs nélküli járatosságra tett szent. Elismerés és dicséret vette körül. Jelleméhez tartozik, hogy hamar megunja az egyetemi életet, és gyakorló orvoslásba kezd. Sokszor céltalanul jár-kel. Rövid hányattatás után egy Vienne-i érsek karolja fel, magánorvosának vette fel és palotájában adott szállást.

**Ilyenformán 1540 körül** tíz – tizenkét évi nyugodt, békés élethez jutott, a kalandos és zaklatott életpályájának csendes időszakához. Ő volt az aki felfedezte először, hogy a tüdön át jut a vér a szív jobb oldalából a baloldalába. Nagyon halvány utalásokat tesz erre, így nem is vált ismertté, csak másfél évszázad múlva fedezik fel újra ezt amit Szervét már felfedezett.

**Sajnos a nyugtalan** természete nem hagyta csendben. Orvosi működése során mással is foglalkozott, amit szeretett. A Bibliának egy újabb kiadását rendezte nyomda alá. Egy dominikánus szerzetes újból lefordította a Bibliát latinra és Szervét néhány meglepő és új elvet szegezett le benne, melyeket a zsoltárok és a prófétákra alkalmazva megállapította, hogy sok rész melyeket Krisztus eljövételére vonatkoztattak addig, tulajdonképpen az írók saját korukra vonatkoztattak. Ilyenformán az ószövetség modern kritikája már akkor megtörtént.

**Újabb lendületet kap** ahhoz, hogy a teológiával foglalkozzon és mint lelkesedő, álmódzó ember remélte, hogy a világ végül is elfogadja az ő Szentíráson és ésszerűsége alapuló kereszténységét, az érthetetlen és nem a Szentíráson alapuló dogma-rendszer helyett. Mivel 15 évvel ezelőtt a svájci és német reformátorokkal nem boldogult, most a Genfben működő Kálvin Jánoshoz fordul. A levelezés udvariasan kezdődött, de hamar durva sértegetésekbe és szemrehányásokba szállott alá.

Szervét meg akarta mutatni Kálvinnak tévedéseit kérte, hogy hagyjon fel eddigi elképzeléseivel, mert tanítása nem a szentíráson alapszik, a hangneme pedig lekezelő volt Kálvinnal szemben. Kálvin viszont ebben az időben már Genf diktátora volt, aki nem volt hozzászokva az ilyen hangnemhez. Egy ember, akit mindig a mélységes tiszteletadás övezett, nem tűrte, hogy egy akárki kioktassa őt. Elküldte Szervétnek az Intitúció c. könyvét, amit Szervét széljegyzetekkel küldött vissza neki. Megszakította a levelezést Szervéttel. Csakhogy Szervét nem hagyta annyiban. Két évig küldte leveleit. Kéziratban elküldötte gondolata kifejtését is neki, ami lényegében a vesztét is okozta. Mert miután megjelent harmadik és legfőbb műve „A kereszténység helyreállításáról” „Chistianismi restitucio” címmel, melyet titokban szerző és dátum nélkül adtak ki, Kálvin felismerte benne a szerzőt.

Gondoljunk arra, hogy nevet változtatott Villeneuve volt a neve, mert Szervétet már keresték. De mivel

Kálvin rájött, hogy a Miguel de Villeneuve ugyanaz a személy Szervétel, nyomban ráusította az inkvizíciót Viennére, ahol orvosként működött. **Történt ez 1553-ban.** Valóban elfogták Szervétet és az inkvizíció letartóztatta. De megszökött. Abban az időben nem halasztották el a halálos büntetéseket az eretnekekkel kapcsolatban.

Így neki is menekülnie kellett. Már sem Franciaország, sem Németország, sem Spanyolország nem volt biztonságos hely számára.

Ezért elhatározta, hogy Nápolyba megy ahová már sok barátja menekült. A baj ott volt, hogy menekülő útját Svájc felé vette, hogy innen jusson Észak – Olaszországba,

Arra számított, hogy egy éjszakát tölt Genfben és másnap tovább utazik. Csakhogy szerencsétlenségére másnap pont vasárnap volt. És a genfi törvények megkívánták, hogy mindenki menjen templomba. Senki sem maradhatott otthon. Kb. húszezer lakosságával Genf dicsekvő kozmopolita kisváros volt.

A szállodában feltűnt volna ha ott marad a szobájában, de talán kíváncsisága is a templomba vezette, hogy hallja Kálvint. **Itt pedig felismerték és börtönbe vetették.**

**Nem akarom részletesen ecsetelni a perét.** Egyértelmű volt a kimenetele. Kálvin már úgy is haragudott rá, és mint Genf diktátora úgy irányította, hogy akarata teljesüljön. Máskülönben még levelezései során annyira felbosszantotta Kálvint, aki lelkész barátjának Farelnek azt írta egyik levelében, hogy ha Szervét eljön hozzá nem fogja hagyni élve elmenni.

**És vértanúságot szenvedett Szervét.** Egyrészt mert olyan reformátorral akadt össze, mint Kálvin aki türelmetlen voltának következtében nem tudta elviselni a más nézetet vallókat, másrészt pedig maga Szervét magatartása követelte ki azt. Még a per kimenetelét is befolyásolhatta volna Szervét, ahogy a leírások elmondják, csakhogy a vitatkozásokban elbizakodott, makacs, fanatikus, sértegető és felbőszítő modorú férfi volt, és sorsa alakulását is sokszor ennek köszönhette.

**Bár ragyogó és sokoldalú tehetséggel** megáldott ember volt, a leghaladottabb eszmék mellett olyanokat is hirdetett, melyek a babona határán állottak, és miatta egyesek félbolondnak tartották.

**Lelke mélyén** azonban mélyen hívő keresztény volt, a Bibliát minden más könyv fölé helyezte, teljes szívvel tisztelte és szerette Jézust, aki az ő számára mindent jelentett s kész volt igaznak tartott elveihez hű maradni mindhalálig.

Mintha megérezte volna végzetét, ezeket mondotta: „Hogy meg kell halnom ügyemért, jól tudom; mindezek ellenére azonban nem félek, ha a Mesterhez hasonló tanítvány lehetek általa.”

Halála még nagyobb befolyást gyakorolt a vallásszabadság, a gondolat- és szólásszabadság útjának egyengetésében.

**DR. SZENT – IVÁNYI ILONA**

# Az Úr vezet

*„Az Úr vezet majd szüntelen, kopár földön is jól tart Téged, és csontjaidat megerősíti. Olyan lesz, mint a jól öntözött kert, mint a forrás, amelyből nem fogy ki a víz. Fölépítik fiaid az ősi romokat, falat emelsz a régiek által lerakott alapokra; a rések befalazójának neveznek, aki romokat tesz újra lakhatóvá.” (Ézs 58, 11-12)*

Kedves Zarándokok! Emlékező gyülekezet!

Mindig különös erővel hat rám, e falak közötti együttlét. Eszembe jutnak középiskolás tanulmányaim „magas Déva váráról”, és a ballada szerinti áldozat, ami e falakat egybekötötte. A századok viharjai, melyek ugyan rombolták, mégsem engedték elenyészni. Eszembe jutnak nagyurak lakmározásai, szenvedők jajveszékelései, melyek mind a múltat engedik félni és dicsőíteni.

Aztán eszembe jutnak tizen-éves emlékeim, amikor először indultam zarándokolni, egy jókedvű csapattal, lihegve érkeztünk fel a vár fokára, és büszkeségtől dobogott szívünk, mert tudtuk kicsit miénk is itt a tér. S emlékszem arra, hogy a közösségi erő volt az, ami itt fent egybekovácsolt. Tudom azt, hogy

mindannyiunknak vannak emlékei e helyről. Nem csak én kötődök 1000 szállal e várhoz, ez eszményi találkozáshoz. Emlékszem milyen áhítattal néztem első utamon, 2004-ben az akkori teológiai hallgatók várjátékát, s akkor még csak nem is sejtettem, hogy pár év múlva az én hangom is hallatszik majd a tömegek fölött. Arra még kevésbé számítottam, hogy szolgálatvégzőként fogok itt állni, s hogy ez ennyire nehéz feladat lesz. Hiszen épp az eszmeiség az, ami nem csak büszkeséggel tölt el, hanem mindannyiunk vállára egy kis nehezéket tesz ma, azzal, hogy egyházalapítónk végső szenvedéseinek helyszínére érkeztünk.

Megfelelünk-e az elvárásoknak? Vajon az ő szemében igaz unitárius emberek vagyunk-e? Mi képesek lennénk-e nem csak verítékkal, de vérrel is küzdeni hitünkért, életünket kockáztatva? Vagyunk-e szószóloí, bátor katonái hitünknek és 451 éves hagyományunknak? Akarva akaratlanul eszembe jutott az ide vezető úton, hogy mennyivel könnyebb, kényelmesebb életet élünk. Készen kaptuk vallásunkat, a vele járó hittételeket és hagyományokat. Vastag könyveket és tanult lelkészeket magunk előtt, akik elmondják, mit hogyan értelmezzünk s megmutatják, merre vezet bennünket a Jézusi tanítás. S olyan szép, hogy ma is tisztelettel mondjuk ki a neveket. Olyan szép, hogy ma is hittel tudjuk megélni az év-



százados eseményeket. Olyan bölcs, hogy éltetjük a hagyományokat. Olyan igaz, ahogyan szívünkön viseljük Egyházunk és vallásunk sorsát, s olyan szép, hogy minden évben elzarándokolunk Déva várába, gyertyával és fákjakkal, virággal kezünkben tesszük tiszteletünket, az elsőnél, aki bátor volt, s akit nem engedtek tovább szárnyalni. Akit e falak zártak el a külvilágtól, de elméjének és lelkének gyümölcsét, bármily kevélyen dolgoztak is érte, nem tudták elhallgattatni.

Kedves Testvéreim! E sok szépség és magasztos gondolat miatt azonban én kicsit szégyenlem magam. Mert sokszor úgy érzem, hogy a külsőségeinkben megrekedve mégsem a Dávid Ferenc reformátori magasságait igyekszünk elérni, hanem beérjük kevesebbel. Talán nem múlik életünk rajta, de erősek vagyunk-e az összetartozásban. Félre tudjuk-e tenni közös érdekeinket, a közösségi fejlődésért? Akarunk-e jobbat, többet, letisztultabbat? Dávid Ferenc lelkesedése még most is, 440 évvel halála után is kitart, s ebből táplálkozunk. A tüzet azonban nekünk is táplálnunk kell. Talán itt érezhetjük leginkább, e vár falai között, hogy mekkora felelősségünk van. Büszke nemzet vagyunk! S nem szabad engednünk, hogy a büszkeségünk elvakítson, és cselekedeteinket meggátolja. Viszonylag békességben élünk, s e békét arra kell használnunk, hogy minél inkább virágoztassuk azokat az eszméket, melyek a ma emberét még inkább megragadják, mint bármikor. Amikor éhes a nép arra, hogy Isten jóságát megérezze, megtapasztalhassa. Az hit tisztaságát kaptuk eszközként a kezünkbe. Ne csak egy kicsiny közösség legyünk a kárpát medencében, akiket szeretettel megtűrnek a nagy közösségek, mert nem világrengető a hangjuk.

Az unitárius ember már a kezdetektől hallgatott az eszére, s ha a történelem eseményeit tekintjük ember – emberrel karöltve igyekezett, hogy megmaradjunk. Ma már tudjuk, hogy megmaradtunk, és azt is tudjuk, hogy nem vagyunk jelentéktelenek. Hiszen a világon mindenhol voltak és vannak Unitárius képviselői hitünknek. Mindannyiunk kötelessége, hogy széthordjuk a nagyvilágban magvetőként a magokat, melyeket örökségbe kaptunk. Az én Bibliai üzenetem az Ézsaiás könyvéből származó gondolat, mely szerint, ha a megfelelő úton járunk, az Úr vezet az Úton. Ahogyan eddig is vezetett, s ma megérkezhetünk. Hiszen az Ő jelenléte e világban minden kétséget ki-

zár. Életünk bizonyos pontjain megéljük a mélységeket és a magasságokat, s igyekszünk az előttünk álló út nehézségeit hittel és szeretettel kikövezeni. Hiszen bármilyen a táj, mi Isten gyermekeiként a legtöbbet kaptuk. Ha néhanapján össze is törjük a magunk életét, Ő segít felszedegetni a darabkákat, újra összerak, és megerősít. Ha kopár a táj, segít észrevenni a földön heverő különleges kavicsokat. Lelkünk nem apad ki, mert ha Hozzá fordulunk minden fájdalommal, ápol és gondoz bennünket, hogy lelkünk ne szürke, kihalt táj, hanem csodálatos kert lehessen.

Hiszem azt Kedves Zarándok testvéreim, hogy mindannyiunknak különleges feladata van itt a földön. Hiszem azt, hogy mindannyian telve vagyunk csodával. Hiszem azt, hogy azért vagyunk a világon, hogy adjunk és tovább adjunk ebből a csodából. És ez a mi feladatunk! Mert mi vagyunk a fiak! Unitárius vallásunk, hitünk, lelkiségünk őrzői és hirdetői. Nekünk kell a romokat felépíteni. Nekünk kell eldönteni merre tovább. Nekünk kell két kezünkkel megfogni a lehetőséget, hogy szóljunk, bátran, tisztán és világosan. Akkor is, ha látszólag csak köveknek beszélünk. Nekünk kell falakat építeni a Dávid Ferenci alapokra, nekünk kell lakhatóvá tenni a világot, melyben az elkövetkezendők élni fognak.

Gondolhatjuk azt, hogy kényelmesen éldegélni mindannyiunknak elegendő, de nem az. Kell, hogy kezünkbe vegyünk az eszközöket, melyek rendelkezésre állnak. Kell, hogy sírhalmok mellett ígéretet tegyünk arra, hogy tovább adjuk a tanítást. Kell, hogy lélegezni, élni, tanítani, bátornak lenni akarjunk. Hiszen ez az, ami meghatároz Bennünket!

Elképzelem, ahogyan Dávid Ferenc, a sötét, nyirkos cellájának sarkában végig gondolta életét, vitáit. Úgy él képzeletemben, hogy nem bánt meg semmit, mert hite az Isten valóságában, megingathatatlan volt. Harcait csakis az igazsághoz való közelebb jutásért vívta. Talán a félelme csak az lehetett, hogy akadnak-e még fiak, akik a rombolás után is építenek. Lesz-e bennük elég bátorság szembe menni századokkal, s találnak-e segítőtársakat?

Lelkem legbelsőbb mélységeiben érzem, hogy ha létezett ilyen félelme, akkor az alaptalan. Bizonyíték erre jelenlétünk. Tegyük hát többet, építsünk, szóljunk, láttassunk. Erőt kapunk munkánkhoz Istenünktől, ki mindeneket fenntart és igazgat, ki Atyánk, és soha meg nem szűnő valóságunk!

Ámen.

# Halottak napja: a gyász ajándékai



Mindenféle veszteséget kísérhet gyász: nemcsak a családtagok, barátok távozása, de egy kedvenc állat halála, egy élethelyzet megszűnése, sőt, akár egy kedvelt műtárgy hiánya is kiválthatja azt a bonyolult érzelmi reakcióhalmazt, amit gyásznak nevezünk. Erre pedig érdemes odafigyelni, hiszen, ha nem éljük

meg, nem dolgozzuk fel a veszteségeinket, az az életünket nehezíti meg. Attól, hogy nem beszélünk róla, takargatjuk, még jelen van és hat – a titkolózás pedig nagyon sok energiánkat emészt fel. Különösen nehéz megbirkózni az ún. illegális gyással, mely attól illegális, hogy a környezetünk nem ismeri el, hogy a veszteség fontos lehet, így nem is ad lehetőséget a kibeszélésre, átélésre, a gyógyulásra. Olyan világban élünk, ahol a szomorúságra és a gyászra nagyon kevés olyan kapcsolatunk van, ami egyáltalán elbeszélhetővé tenné ezeket az érzéseket.

Tapasztalom, hogy az emberek sok esetben nem is akarnák, hogy a temetés megtörténjen. Ha valaki meghal a környezetünkben, nem biztos, hogy el akarják temetni. Egyre inkább foglalkoznak azzal a lehetőséggel, hogy olyan temetést válasszanak, ami nem koporsós, két-három napon belül megtörténik, hanem például urnás, ami időben sokkal későbbre is tehető. A család nagyon gyakran nem is helyezi örök nyugalomra az elhunytat, hanem otthon tartják a hamvait. Szerintem ez nagyon káros, nagyon nehéz így az emberi léleknek feldolgozni a halált, hogy nincs egy elválasztás. Ez megterheli a mindennapokat. Hatalmas erőkről van szó, élet és halál erejéről, melyeknek helyet kell adnunk. Ha helyet adunk a halálnak, esélyünk nyílik arra, hogy az életet élni tudjuk.

Amikor az élet rendje felborul, azt lehet látni, hogy a születés sem úgy zajlik, ahogy kellene, és a halálhoz kapcsolódó érzések is kikönnyítettek. Inkább nem temetjük el, csakhogy ne fájjon.

Komoly problémának tartom azt is, hogy a gyerekeknél a veszteséggel kapcsolatos szomorúságot sokan nem veszik komolyan. 'Úgyse érti' szokták mondani, pedig dehogynem! Épp az a traumatizáló a gyermeknek, hogy erről nem beszélhet, és kötelezve van, hogy legalább ő legyen boldog.

Fontos tudni a gyászfolyamatról, hogy ez nem folyton csak kizárólag szomorúságot jelent, rengetegféle

érzéssel jár, és ezek az érzések gyakran egymásnak ellentmondóak.

A veszteség feldolgozás lényege: átélni és megélni. Óriási felszabadító erő az, ha érzelmi biztonságban erről beszélni lehet és át lehet élni ezeket a dolgokat. Mert ezekben a helyzetekben történik valami, amitől begyógyulnak ezek a szívsebek, amitől a gyászfolyamat le tud zajlani.

Hagyományosa, aki a gyászévben volt, azért viselt feketét vagy fehérét, mert a gyászruha jelzés volt a külvilág felé, hogy a viselője érzékeny életszakaszban van. Ilyenkor jobban ki van téve az ember baleseteknek, betegségeknek, az érzelmi hullámnak. Azért fontos a gyászestendő, mert egy évkörben minden olyan esemény lezajlott, ami egyébként is szokott: ünnepek, az illető születésnapja, a házassági évforduló, stb. Minden, ami egy család életében fontos, egy év alatt lezajlik. Ezért volt jó, amikor megemlékeztek, mert nem az utánahátlásról gondolkodtak, hanem kimentek a sírhoz egy szál virággal – ez egy életet védő funkció volt, ott elbeszélgettek, ez így jó volt.

Nagyon érdekes látni, hogy mennyire bölcsek voltak a régi emberek, miért választották el az életszakaszokat, miért volt fontos a születés és a halál, a gyerekkor és felnőttkor elválasztása - ez utóbbi volt a konfirmálás, illetve a bérmlás. Hogy miért volt olyan fontos elsiratni a menyasszonynak a leányságát, a vőlegénynek a legényéletét.

Ezek különböző élethelyzetek voltak, melyek veszteséggel is jártak, és ezeket jó elsiratni ahhoz, hogy valaki meg tudjon érni, meg tudjon érkezni az új, mondjuk az ifjú házas szerepébe.

Az élet stációit elválasztották, és ezt fontosnak tartották. Ha megnézzük a régi tradíciókat, minden kultúrában van a halállal, veszteséggel kapcsolatos rituálé, és mindenik komoly elválasztó vonalat tart az élet és a halál között.

Nagyon fontos dolog, hogy egy esztendőben van ez a néhány nap, amikor szabad emlékezni, tiszteletet kifejezni, szertartásos cselekményeket végezni. Ez alkalom a lelki folyamatok rendezésére is.

Jó, hogy van néhány nap az évben, amikor tényleg a homloktérbe van hozva az, hogy létezik elmúlás és van halál. És tudatosulhat, hogy óhatatlanul mind erre tartunk. De addig is életünk minősége nem mindegy. Ha el tudjuk fogadni a halált, akkor tudunk minőségi életet élni. Akkor tudunk a félelemből egészségbe kerülni – és itt az egészre, mint fogalomra gondolok. Mind a nagy kérdések, melyekkel a vallás(unk) foglalkozik.

Úgyhogy én arra biztatok mindenkit, hogy most, halottak napján hálával Isten iránt életünkért, emlékezzen meg elhunyt szeretteiről, az őt ért veszteségekről. Engedje meg ezen a napon érezni a szívében azt, amit éppen igaznak érez, ami a valóságos érzése az eltávozotthoz fűződő kapcsolatában.

**BARTHA MÁRIA – ZSUZSÁNNA**

## Gyásznap és ünnep – felvonulás nélkül

**Október 6.-a** van. Akkor is, ha vártam, akkor is, ha némelyeknek eszébe sem jut. Sok minden miatt történik ugyanis, hogy nem annyira fontos a mai dátum. A baj akkor kezdődik, ha ez előfordul ez az elmúlt napokkal, sőt érdektelenség fedi be a jövő ígéretében szereplő időszakot is.

Gyásznap ez az országnak, de miként viszonyulok én ehhez? Sokszor eszembe jut: Milyen jó lenne, ha nem volna ennyire gyászos az életem, hiszen amióta tudom az eszem – papként ott állok egy lehetséges vigasztalóként a ravatalok mellett. Gyászon csak az enyhít, hogy a gyakori fekete öltözet számomra már nem mindig hordozza ugyanezt a töltetet, a temetés hangulatát. Hál' Istennek!

A kérdés azonban még mindig marad: Gyásznap-e számomra is Október 6-a, vagy ünnep? Ünnepegni megyek-e, amikor fejet hajtok 1849. Október 6-a nagyjai előtt, vagy gyászolni? Tud-e sírva ünnepegni a szívem, felhőtlenül, mint amikor nem kellene, de mégis elsírom magam? Nem vagyok képes arra, hogy felhőt oszlassak, csupán annyit tehetek, hogy lelkemet biztatom, de nem azzal a régi megszokottsággal, hogy a felhők mögött ott van a nap, hanem azzal a meggyőződéssel, hogy éjszaka után nappal jön. Ha borús is az égbolt, de tudom, hogy nappal van. Halvány világosság, de dereng a látni vágyó szem számára a lehetőség az élet északosnak tűnő oldalán.

Lelkem ünnepre kész.

### Előzmények

Milyen jó lenne, ha jókedvűen szólhatnék, teljesen felhő- és gyászmentesen a Batthyány<sup>1</sup> Kormányról, az áprilisi törvényekről, melyeket az utolsó magyar rendi országgyűlés 31 cikkelyben meghatározott. Bár láthatnám tisztán és világosan a jövőre biztosított ma-

<sup>1</sup> A Batthyány-kormány tagjai. Névsor felülről lefelé és balról jobbra: Batthyány Lajos miniszterelnök, Szemere Bertalan belügyminiszter, Esterházy Pál, a király személye körüli miniszter, Klauzál Gábor ipar- és földművelésügyi miniszter, Kossuth Lajos pénzügyminiszter, Mészáros Lázár hadügyminiszter, Széchenyi István közmunka és közlekedésügyi miniszter, Eötvös József vallás- és közoktatás-ügyi miniszter, Deák Ferenc igazságügyi miniszter.



Batthyány kormány

gyar országrészek polgári demokratikus fejlődését! Ezt nem mindenben tapasztalom, de sajnós nemcsak azért, mert erre a napra elsötétíti látásomat a borús nappal és megannyi gyászlobogó, hanem azért, mert rengeteg remény és bizakodás hullott sírba az 1848-49-es szabadságharc megsemmisítésével. Nem elég nekem az unitárius vigasz sem, hogy az eszme továbbra is sérthetetlen marad, az el nem veszett. Olyan ez, mint a vallásszabadság kihirdetése 1568.-ban Tordán, aztán nem sokan törődnek vele. Ez pedig nemcsak egy egyház fájdalma, nemcsak egy országé, nemcsak egy nemzeté, hanem minden emberé, aki valaha vágyott a tiszta, felhőtlen, megmásíthatatlan szabadság után. Ezért nem tudok én sem gyászos hangulat nélkül ünnepegni! Nem az elesettek miatt fáj a szívem, hiszen ők bátrak voltak és szabadságigényűek. A tehetetlenség szomorít el jobban, hogy nem tudom elmondani lassan már környezetemnek sem, hogy meglankadt bennünk az ünneplés. Gyászossá szomorodott életünk mindennapjaiba burkolózva keressük a mentséget. Nem sikerülhet a kibújás, mert ez alól még Isten sem adhat kivételezést. Ő ugyanis a hibáinkat, tévedéseinket nézi el, de balgaságunkért, tudatlanságunkért, ünneptelenségünkért semmi mást nem tesz, csak szomorkodik.



Lelki szemeim elé tárul a:

## Történet,



amikor 1890. október 6-ától a pesti közönség a vigadó első emeleti termében felállított Edison-féle fonográf hengerről hallhatta Kossuth Lajos megemlékező szónoklatát az aradi hősről:

„A világ bírása, a történelem fog e kérdésre felelni. Legyenek a szentemlékű vértanúk megáldottak poraikban, szellemeikben a hon szabadság Istenének leg-

jobb áldásaival az örökké valóságban keresztül; engem, ki nem borulhatok le a magyar Golgota porába, engem Octóber 6ka térdeimre borulva fog hontalanságom remete lakában látni a mint az engem kitagadott Haza felé nyújtva agg karjaimat a hála hő érzelmével áldom a vértanúk szent emlékét hűségükért a Haza iránt, 's a magasztos példáért, melyet az utódoknak adtanak; 's buzgó imával kérem a magyarok Istenét, hogy tegye diadalmassá a velőkig ható szózatot, mely Hungária ajkairól a magyar nemzethez zeng. Úgy legyen. Ámen!”<sup>2</sup>

Hát ez az, amiért nem kell szégyenkezni, amiért nem kell égni soha az arcom: Őseim miatt, de főként, ahogyan kiálltak szabad-törekvéseik mellett. Ők nem figyelték soha, hogy „merről fúj a szél”, nem féltették holnapi melegük-kenyerük. A mindenki öröme és tiszta boldogsága fontosabb volt a bajok kísértő fellegeinél.

„A föld alól, a magyar föld alól  
A vértanúk szent lelke földalól:  
E nagy napon, hol emlék s béke leng,  
A bús bitókra hittel nézzetek!”

(Juhász Gyula: Vértanúink)

Énekeljünk csak együtt, ha van még nótánk. Ide nem kell jókedv, annak jönnie kell magától, ha arról van szó, hogy:

„Kossuth Lajos azt üzente,  
Elfogyott a regimentje.  
Ha még egyszer azt üzeni,  
Mindnyájunknak el kell menni.  
Éljen a magyar szabadság,  
Éljen a haza!”

## A vértanúk

azok a honvédtisztek voltak, akiket a szabadságharcban betöltött szerepük miatt kivégeztek 1849. október 6.-án, Aradon. A legtöbben eltátottuk a szánkat, amikor először hallottuk, hogy végül is 16 vértanú van az általunk ismert tizenhárommal ellentétben. Aztán ezt



sem értjük, mint sok minden mást, hogy miért is kell nekünk tizenháromról beszélnünk, amikor tizenhaton voltak. De nem is csupán ennyi vértanú volt, hanem sokkal több, csak azoknak nevét nem tartotta számon ilyen pontosan nemzeti emlékezetünk.

Meg kell mégis különböztetnem őket, hiszen a szabadságharc idején valamennyien aktív, vagy a császári kötelekléből kilépett tisztek voltak, akik a szabadságharc végén a honvéd hadseregben **egy** altábornagyi, **tizenegy** vezérőrnagyi és **egy** ezredesi rangot viselt. Lázár Vilmos ezredest azért kezelték tábornokként, mert a szabadságharc végén a tábornokokhoz hasonlóan önálló sereget irányított.

Mondom magamnak, hogy egy annyit nyugodtan megethettek minden esztendőben - legalább egyszer, hogy felsorolom a vértanúk neveit. Már ezzel is adózva emléküik előtt: Knezić Károly, Nagysándor József, Damjanich János, Aulich Lajos, Lahner György, Poeltenberg Ernő, Leiningen-Westerburg Károly, Török Ignác, Vécsey Károly, Kiss Ernő, Schweidel József, Dessewffy Arisztid, Lázár Vilmos.

### Knézić Károly tábornok



Veliki Grđevacon, a varasd-szentgyörgyi határőrezred területén, horvát katonacsaládban született, negyvenegy éves volt, katolikus vallású, nős, két gyermek apja, legutóbb százados a 34. Porosz herceg sorjalogezredben.

### Nagysándor József tábornok



Nagyváradon, Bihar megyében, Magyarországon, magyar nemesi családban született, negyvenöt éves volt, katolikus vallású, nőtlen, kapitány és századparancsnok az 5. huszárezredben, 1847 óta nyugállományban. Ítélet: kötél általi halál, minden ingó

és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése.

Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

Kilenc évig emléktáblájánál ünnepeltem nagyváradi papságom idején.

### **Damjanich János tábornok**



Stazán, a 2. báni határőrezred területén, szerb katonacsaládban született, negyvenöt éves volt, görög nem egyesült vallású, nős, gyermektelen, legutóbb százados és egy gránátos század parancsnoka a 61. Rukawina sorszállóezredben.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése. Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Alulich Lajos tábornok, hadügyminiszter**



Pozsonyban, Magyarországon, német polgári családban született, ötvenhét éves volt, katolikus vallású, nőtlen, 1812-ben hadapródként lépett be a Sándor császár gyalogezredbe, legutóbb alezredes ugyanebben az ezredben.

Ítélet: kötél általi halál, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése. Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Láhner György tábornok**



Besztercebányán, Zólyom megyében, Magyarországon, német polgári családban született, ötvenhárom éves volt, katolikus vallású, nős, egy gyermek apja, legutóbb őrnagy és a III. zászlóalj parancsnoka a cs. kir. gróf Gyulay Ferenc gyalogezredben.

Láhner György vádlott az egész felkelő háború ideje alatt fegyverkezési és felszerelési felügyelőként a fegyvergyárak munkáját és a fegyverek átvételét és kiadását vezette tábornoki rangban.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése. Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Poelt von Poeltenberg Ernő**



Bécsben, Ausztriában, osztrák nagybirtokos nemesi családban született, harmincöt éves volt, katolikus vallású, nős, három gyermek apja, legutóbb kapitány és századparancsnok a 4. Sándor orosz nagyherceg huszárezredben.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése.

Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Gróf Leiningen-Westerburg Károly tábornok**



Ilbenstadtban, Hessen nagyhercegségben, elszegényedett főnemesi családba született, harminc éves volt, lutheránus vallású, nős, legutóbb százados a 31. gróf Leiningen sorszállóezredben.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése.

Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Török Ignác**



Gödöllőn, Pest megyében, Magyarországon született, ötvennégy éves, katolikus vallású, nőtlen, alezredes a cs. kir. utászkarban, és legutóbb Komárom várának helyi erődítési igazgatója.

Komárom várának egy cs. kir. osztrák csapatosztály által való ostroma alatt egy ideig az ottani várparancsnok tisztét töltötte be, és később az esztergomi és szegedi sáncépítkezéseken tevékenykedett, és a forradalmi kormánytól a tábornokká való előléptetést elfogadta.

### **Gróf Vécsey Károly tábornok**



Pesten, magyar főnemesi családban született, nős, gyermektelen

Kivégzés: kötél általi halál. Büntetését - saját apja közbenjárásának köszönhetően súlyosbították, mégpedig azzal, hogy őt akasztották fel utolsóinak, vagyis végig kellett néznie társai kivégzését. Sorra búcsúztak el egymástól, Vécseynek már nem volt kitől búcsút vennie, ő Damjanich holttestéhez lépett, és bár nem szívlelték egymást, most megcsókolta Damjanich kezét.

Sírhelye: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

### **Kiss Ernő tábornok**



Születési hely: Temesvár. Nagybirtokos magyar-örmény családban született, özvegy, gyermekei nem voltak. Kivégzés: golyó általi halál.

Sírhelye: Alsóelemér (Szerbia), családi sírbolt.

## Schweidel József tábornok



Zomborban, Bács megyében, Magyarországon, német polgári családban született, ötvenhárom éves volt, katolikus vallású, öt gyermek apja, legutóbb őrnagy a 4. Sándor orosz nagyherceg huszárezredben.

Bár a schwechati csata után, melyben részt vett, saját kérésére szabadságon volt, és ez idő óta a lázadó hadseregben ténylegesen szolgálatot nem teljesített, de a tábornoki előléptetést elfogadta, ez év május hónapjában Pest városparancsnokának tisztét átvette, és a cs. kir. csapatok közeledtekor a forradalmi kormányt követte; Őrnagyi rangjának és bárhol található minden ingó és ingatlan vagyonának elvesztése mellett golyó általi halállal büntették.

Sírhely: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

## Desseffy Arisztid tábornok



Csákányban, Abaújvár megyében, Magyarországon, magyar nemesi családból született, negyvenhét éves volt, evangélikus vallású, nős, korábban kapitány és századparancsnok a gróf Radetzky huszárezredben, 1839 óta nyugállományban.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése, osztrák tiszti rang és nyugdíj elvesztése. Kivégzés: golyó általi halálra módosítva az ítélet.

Sírhely: Margonya (Szlovákia), családi sírbolt.

## Lázár Vilmos honvéd ezredes<sup>3</sup>



Nagybecskereken, a Bánságban, magyar-örmény családban született, harmincnégy éves volt, katolikus vallású, nős, három gyermek apja, hadnagyi rangjáról a 34. gyalogezredben 1843-ban tiszti jellegének megtartása nélkül leköszönt.

Alezredesként és hadosztályparancsnokként harcolt.

Ítélet: kötél általi halál, minden ingó és ingatlan vagyon elvesztése.

Kivégzés: golyó általi halálra módosítva az ítélet.

Sírhely: Arad, vértanúk emlékoszlopa.

További aradi vértanúk

1849. augusztusa, és 1850. februárja között Aradon még további három honvédtisztet végeztek ki: 1849. augusztus 22.-én **Ormai Norbert honvéd ezredes**, a

honvéd vadászrezdek parancsnokát. Őt szokás az első aradi vértanúnak is nevezni. 1849. október 25-én **Kazinczy Lajos honvéd ezredes**, Kazinczy Ferenc fiát – őt szokás a tizenötödik aradi vértanúnak nevezni – és 1850. február 19-én **Ludwig Hauk alezredes**, Bem tábornok hadsegédét. **Lenkey János** honvéd vezérőrnagy szintén az aradi várbörtönben halt meg, őt azért nem végezték ki, mert a börtönben megtévelyodott.

## Batthyány Lajos miniszterelnök



Születési hely: Pozsony. Birtokos nemesi családban született, nős, három gyermek apja. 16 évesen fejezte be intézeti tanulmányait. Ezután a zágrábi jogi akadémián tanult. 1826-ban katonatisztnak állt, és kadétként négy évre Olaszországba ment, ahol a Miklós-huszároknál hamarosan hadnagyi

rangot ért el. Eközben (? — itt a források ellentmondóak, valószínűleg 1827-ben) diplomázott. Katonaként meglehetősen könnyelmű életet élt, és örökségére várva nagy adósságot halmozott fel. Anyjával hosszas perpatvarba bonyolódott örökségéért, amit végül 24 évesen, nagykorúvá válva sikerült megszereznie. Ekkor elhagyta a katonaságot, és hazaköltözött Vas megyébe. Birtokait korszerűsítette, elkezdett ismerkedni Magyarországgal és a magyar nyelvvél.

1830-ban a főrendi ház tagja lett, és e minőségében jelen volt a koronázási országgyűlésen, de eleinte semmilyen politikai szerepet nem játszott. 1834 decemberében, Pozsonyban feleségül vette Zichy és Vásonkeői Zichy Antónia grófnőt (1816–1888), Zichy Károly gróf és Batthyány Antónia grófnő leányát. Három gyermekük született: Amália (1837–1922) Ilona (1842–1929) és Elemér (1847–1932). A kortársak szerint felesége ösztönözte az aktívabb, reformpárti szerepvállalásra. Hasonló nézeteket vallott sógornője, Zichy Karolina grófné, Károlyi György felesége is; e két család szalonjai Pesten, Pozsonyban és Ikervárott a társasági és közélet valóságos központjaivá váltak.

Ítélet: kötél általi halál. Batthyány a kivégzési módot megaláznál tartotta, felesége becsempészett egy tört, az öngyilkossági kísérlete azonban nem sikerült. Kivégzés: felakasztását a nyaki sebek miatt nem tudták végrehajtani, golyó általi halált halt. Sírhely: Budapest, Kerepesi-temető.

## Gáspár András tábornok



Születési hely: Kecskemét. Nős, két gyermek apja. Gáspár András vádlott Kecskeméten, Magyarországon született, negyvenöt éves volt, reformátusvallású, nős, két gyermek apja, legutóbb kapitány és

<sup>3</sup> Mivel a szabadságharc végén önálló seregettest irányított, tábornokként kezelték.

századparancsnok a 9. Miklós császár huszárezredben, bár szintén harcolt a cs. kir. hadsereg ellen, és elfogadta a lázadó hadseregben a tábornokká való előléptetést, de attól a pillanattól fogva, hogy az említett év április 14-i debreceni országgyűlési határozatok tudomására jutottak, visszavonult a lázadó hadseregből, és semmi további szolgálatot nem teljesített.

Ítélet: 10 év várfogság, kapitányi rangjának és a IV. osztályú orosz Valgyimirrend elvesztése. Az egyetlen tábornok, aki nem kapott halálos ítéletet. Kegyelmének oka, hogy Ferenc József hajdani lovaglómestere volt. Fegyveres lázadásban való részvétel miatt a Mária Terézia féle bűnvádi perrendtartás 62. cikkelye és vele kapcsolatban az 1790. évi büntetések, az 1848. október 3-i és október 20-i és november 6.-i legfelsőbb nyilatkozat és az 1848. november 12.-i kiáltvány értelmében kapitányi rangjának és IV. osztályú orosz Valgyimirrendjének elvesztése mellett tízévi várfogsággal büntették.

### Lenkey János tábornok



Gömörön, köznemesi családból származott. A honvédtiszt 1807. szeptember 7-én született Egerben és 1850. február 9-én hunyt el az aradi vár börtönében. Betegsége miatt<sup>4</sup> különítették el a hadbírószágon peranyagát.

A várparancsnok a szokásos „vérmezőn” ásatta ki a sírgödröt, s rábólintott Lenkey Károly<sup>5</sup> kérésére, hogy elkísérhesse utolsó útjára öccsét. A holttestet egy fekete korommal bemázolt koporsóhoz hasonló ládába tették, a börtönlelkész minorita atya beszentelte a koporsót, amit feltettek „a pecér ganajhordó kocsijára”. A porkoláb emberséges volt és szándékosan nem szólt a tizedesnek és a kísérő katonáknak, hogy hova vigyék a koporsót. S ahogy kihajtottak, a kocsis kérdésére az útirányt illetően Lenkey Károly azt válaszolta: irány a városi katonai temető. A Maros folyón átkeltek egy kompon a túlpartra: ott találkoztak „véletlenül” Kil esztergályossal, Lenkey Károly gyermekkori ismerősével. Ő gyorsan szétvitte a gyász hírt: soha el nem feledhető tiszteletet érdemelnek Arad város polgárai, hogy egymást értesítették és gyorsan összegyűltek a templomkertbe. A sírt is kiásták és egy helyi plébános a római katolikus egyház szertartása szerint gyorsan eltemette a halottat, akinek koporsóját a polgárok beszentelték „a részvét nemes könnyűivel”. Térdre borultak még a katonák is, akik lengyelek voltak és „elmondták a végbúcsú imát”- emlékezett vissza a temetésre Lenkey Károly.

4 Zavarodott elmeállapota miatt.

5 Testvére.

## Utolsó napok

Bármilyen szomorú is a valóság, de az utolsó napok említése előtt szólnom kell a **fegyverletételről**. A magyar sereg a Világos közelében levő szőlősi mezőn, 1849. augusztus 13-án tette le a fegyvert az orosz csapatoknak. Ez nagy sértés volt a császári oldal számára. Ha nekik adták volna meg magukat a magyarok, annak üzenete az lett volna, hogy az ellenük folytatott szabadságharc elbukott. Így azonban az volt az üzenete a fegyverletételnek, hogy a két nagyhatalom fegyveres erővel szemben nem lehet tovább harcot folytatni. Ez volt az egyik fő oka annak, hogy az osztrákok a tábornokokat megillető löpor és golyó általi halál helyett kötél általi halált írtak elő, miután az oroszok – noha ígéretet tettek az ellenkezőjére – foglyaikat némi habozás után átadták számukra.

A tábornokok úgy hitték, hogy az oroszok megvédelmezhetik őket a vérszomjas Haynautól, de csatlódnuk kellett. Augusztus 22.-én az oroszok elvették fegyvereiket, majd másnap átadták őket az osztrákoknak. Augusztus 25.-én érkeztek Aradra, s még aznap megkezdődtek a kihallgatások. Mindegyikük két kihallgatáson vett részt, s ezt követően lehetőségük nyílt írásban utólagos beadványt intézni a hadbírószágnak. Augusztus 27-én az igazságügy miniszter, Schmerling a minisztertanács elé terjesztette az ítéletekkel kapcsolatos elképzeléseket. Bár mérsékeltebb volt, mint Haynau, emberségről még sincs szó:

*„A legnehezebb kérdés, hogy a törvények teljes szigorával, halálbüntetéssel kell-e sújtani minden vizsgálat alá kerülőt, vagy pedig halálbüntetés helyett másfajta büntetést kelljen-e elszenvedniük a kevésbé vétkeseknek. Erre vonatkozólag általánosságban ki lehetne mondani, hogy a legvétkesebbnek a törvények szerint kell lakolniuk, a kevésbé vétkesek esetében pedig báró Haynau táborszernagyra kell bízni, hogy másfajta büntetést szabjon ki rájuk.”*

A minisztertanács elfogadta Schmerling javaslatát, csak Bach belügyminiszter toldotta meg azzal, hogy Haynaut megfelelő hatalommal kell felruházni ahhoz, hogy a büntetéseket gyorsan végre tudja hajtani. Bár Ferenc József augusztus 29-i legfelsőbb kézírata Haynaut arra kötelezte, hogy „/.../ a halálbüntetést csak a legbűnösebb és legveszedelmesebb egyéneken hajtsák végre /.../”, de a halálbüntetési ténnyről csak utólagosan kellett jelentést tennie az uralkodónak.

Az aradi foglyok még reménykedtek abban, hogy október 4.-én, az uralkodó névnapján amnesztiát kapnak. De minden remény szertefoszlott, mert helyette Haynau végzése érkezett meg. Másnap reggel hét órakor Ernst hadbíró felsorakoztatta a tábornokokat, s kihirdette az ítéleteket. Ezután megbilincseltek a tábornokokat, majd visszavezették őket a cellájukba, megtagadva tőlük azt a kérést, hogy együtt tölthessék

az utolsó napot. Október 6.-án hajnali kettő és három óra között a papok felkeresték a halálraítélteket. Aulich Lajos Horatius verseit olvasgatta, Török Ignác Vauban várépítésről szóló könyvét bújta, Láhner György fuvoláján játszott, Dessewffy Arisztid még aludt.

## Ítélet

A szabadságharc leverését követően az ítéletek jogszerűségének igazolásakor nagyon körültekintően igyekeztek eljárni az osztrák hatóságok. Az aradi vértanúkra vonatkozó ítélet és eljárási utasítás is ezt támasztja alá.

Mindezek a vádlott urak a velük szemben folytatott hadbíró-sági vizsgálat során a megállapított tényállást elismerték, hogy ellentétben a cs. kir. hadseregbe való belépésükkor tett esküjükkel, illetve Lázár vádlott esetében a szolgálatból való kilépéskor kiállított kötelezvényvel, hogy törvényes császáranak és királyának csapatai ellen harcolni nem fog, a magyar forradalmi hadsereg soraiban szolgáltak. Tettükért elítélik az osztrák hadseregben viselt tiszti rangjuk, illetve nyugdíjuk elvesztésére, valamint halállal büntetendők minden ingó és ingatlan vagyonuk elvesztése mellett.

Valamennyi tábornokot kötél általi halálra ítélték, annak ellenére, hogy például Dessewffynek szabad elvonulást ígértek a fegyverletétele előtt. Haynau a hadbíró-ság felterjesztése alapján négy halálra ítélt büntetését különleges kegyelemből a katonához méltó golyó- és lőpor általi halálra változtatta. Kiss Ernő altábornagy azért részesült e kegyelemből, mert a szabadságharc alatt ténylegesen soha nem harcolt császári haderő ellen, Dessewffy Arisztid és Lázár Vilmos azért mert a császári csapatok előtt tette le a fegyvert, végül Schweidel József azért, mert csak a Scwechati csatában harcolt a császári haderő ellen, a továbbiakban adminisztratív beosztásokban szolgált, továbbá mert Pest városparancsnokaként alkalmas volt jó szolgálatot tennie a hadifogoly osztrák tiszteknek.

A 13-ak ítéletét október 6-án – szándékosan a bécsi forradalom és Theodor Baillet von Latour császári hadügyminiszter meggyilkolásának első évfordulóján – hajtották végre, ami ezért a forradalom és szabadságharc vérbefojtásának gyászünnepe.

## Kivégzés

Az ítéletek kimondása, a kivégzések mikéntje és sorrendje részletes megfontolások alapján történt. A legtöbb bosszúságot Damjanich okozta a császáriaknak, ezért őt illette volna az utolsó hely, de Haynau személyes bosszúja ezt is felülírta és így Gróf Vécsey került az utolsó helyre.

**Lőpor és golyó általi halállal halt (reggel fél hatkor):**

1. Lázár Vilmos, főtiszt (ezredes),
2. Gróf Dessewffy Arisztid, tábornok,
3. Kiss Ernő, tábornok,
4. Schweidel József, tábornok,

12 katona állt fel velük szemben töltött fegyverrel, parancsnokuk kardjával in- tett és a lövések eldördültek. Kiss Ernő kivételével mind- hárman élettelenül buktak a földre. Kiss Ernőt csak a vállán érte a lövés, ezért három katona közvetlenül elé állt, és mindhárman újra tüzeltek.



A vértanúk levétele a bitófáról

**Kötél általi halállal halt (reggel hat óra után):**

1. Lovag Poeltenberg Ernő, tábornok,
2. Török Ignác, tábornok,
3. Lahner György, tábornok,
4. Knezić Károly, tábornok,
5. Nagysándor József, tábornok,
6. Gróf Leiningen-Westerburg Károly, tábornok,
7. Aulich Lajos, tábornok,
8. Damjanich János, tábornok,
9. Gróf Vécsey Károly, tábornok

A Gáspár András kivételével valamennyi fentnevezett vádlottra kimondott halálbüntetés 1849. október 6-án reggel hat órakor végrehajtvá.

## Emlékezet

Az aradi vértanúk kultusza már a kivégzés napján elkezdődött, hiszen – a szemtanúk elbeszélése alapján – már egy-két órával a kivégzéseket követően tömegekben zarándokoltak a kivégzés helyére a gyá-



szolók. Mindenki sírt, imádkozott, és ezen a napon minden boltot, nyilvános helységet bezártak. A vértanúk emlékének megörökítésére, köztéri szobor, vagy emlékmű felállítására csak a kiegyezés után lehetett gondolni. Barabás Béla jogász, volt országgyűlési képviselő 1929-ben megjelent emlékirataiból ismert, hogy édesapja volt az első, aki egy kiszáradt eperfát és egy keresztet vitetett ki a kivégzés helyszínére. Az eperfa ágaira ragasztott cédulákra írták fel a tizenhárom vértanú nevét. 1871-ben a vértanúk emlékének ápolását felvállaló Aradi Honvédegyelet egy emlékkövel helyettesítette a kiszáradt eperfát. A vesztőhelyen ma látható obeliszket 1881-ben állították fel.

Már a kivégzés napján kezdetét vette az áldozatok tárgyi hagyatékának gyűjtése is. Az egyre szélesebbre

dagadó országos kegyelet hatására emlékeztető kiadványok születtek. Sokszorosított formában számtalan kő- és olajnyomat került a piacokra. A nyomtatott emléklapok hatására a népművészetben is megjelentek a vértanúhalált halt tábornokok ábrázolásai.

A nemzet az aradi hősök emlékeztető számos formában őrzi. Aradon már 1890-ben emlékművet avattak tiszteletükre. Budapesten a XXI. kerületben van *Aradi vértanúk útja*, az V. kerületben *Október 6. utca*, és több nagyvárosban valamennyi vértanúról utcát neveztek el. Emlékműjük áll Puzstavacson; Szegeden és Kecskeméten az Aradi vértanúk tere; Pécsen az Aradi vértanúk útja őrzi emléküket; Kiskőrösön Petőfi Sándor szülőháza közelében található emlékműjük: egy fal, rajta a vértanúk domborműjével.

## Hagyomány

Alulich Lajos

Damjanich Jánost

Halála előtt Horatiust olvasott

lábtörése miatt parasztszekéren vitték a vesztőhelyre, aki a kocsin végig szivarozott. Damjanich János utolsó szavai: „*Azt gondoltam én leszek az utolsó, mert a csatában mindig az első voltam. Szegény Emília! Éljen a haza!*”

Dessewffy Arisztid tábornok

halála estéjén aludt. „*Tiszta lelkiismeretem van, s az hagyott aludni*” - mondta a papnak.

Gróf Leiningen- Westerburg Károly

Gróf Vécsey Károlyt

őreit megvesztegette, kivégzésekor honvéd tábornoki egyenruhát viselt. mivel utolsónak végezték ki, halott vetélytársának, Damjanichnak csókkolt kezét búcsúzásképpen.

Kiss Ernő

„vállon találta a golyó, ezért térdre bukott, aztán egy katona odarohant és egészen a fülébe dugva a puskát lőtte le”.

Knézić Károly tábornok

halála előtt estéjén családjának írt levelet

Lázár Vilmos

Láhner György tábornok

kivégzése előtt levelet írt feleségének

utolsó estéjén Donizetti egyik operahőseinek búcsúáriáját játszotta fuvalóján.

Nagysándor József

utolsó szavai: „Éljen a haza!

Poeltenberg Ernő

utolsó szavai: „*Szép kis deputáció megy az Úristenhez, hogy a magyarok ügyét képviselje!*”

Schweidel József

kivégzésekor kezében azt a fészületet tartotta, amelyet a csatákban is magával vitt.

## Bezáró gondolatok

Azt kérdik tőlem, hogy: „*Hová indul egy feketé és egy nemzeti színű lobogóval?*” „Ünnepelni” – válaszolom. „*Hát milyen ünnep van ma, hogy így akar felvonulni?*” „*Október 6.-a*”, s látom, hogy nincs helyén a dátum, de még csak ez lenne a kisebb baj. Akkor sem érezné magát kérdezőm közelebb a megoldáshoz, ha kitűzve látná ünnepi öltözetemen a kokárdát. Egyáltalán nem nyugtalanítja, hogy lerí róla a tudatlanság, a közömbösség, a mindig borús fásultság.

Milyen jó, hogy nincs kitűzve a szívem, mert alig

fér meg bennem két zászló és annyi érzés között. Azért megérdemelnek őseim, a 48-asok egy szerény ünneplést, hiszen nem ők törik össze szüntelen a szívem-lelkem, hanem, akik nem tudják, hogy milyen zászlóval kell és hová kivonulniuk: emelvényhez, utcai árusokhoz, vagy a temetőbe! Hát...Istenem!

Köszönöm 2022-ben is a gyásszal átítatott ünnepem!

Nyugodjanak békében elődeim! Megérdemlik mindkettőt: a **könnyet és az ünnepet!**

**PAP GY. LÁSZLÓ**

Forrás <http://www.unnep.eu>; <http://www.sulinet.hu>

# Pecz Samu-emlékévé 2022.

Budapesti lelkészszégem kezdetén feltűnt, hogy milyen pátosz övezi a templomtervező Pecz Samu műépítész nevét. Érdeklődni kezdtem iránta. Megértettem, hogy a műfajok szabad ötvözése miatt korábban megosztó építésről ma már büszkén kijelenthető, hogy Pecz Samu (Pest, 1854. március 1. – Budapest, 1922. szeptember 1.) a Kárpát-haza egyik emblematikus építésze volt. Tanulmányait a budapesti és a stuttgarti műegyetemen, majd a bécsi képzőművészeti akadémián végezte. Schulek Frigyes, majd Hauszmann Alajos mellett dolgozott, 1887-től a műegyetem tanára volt. Általa tervezett épületek állnak többek közt Kolozsvárott, Beregszászon, Debrecenben, Ungváron, Fiumében, legnagyobb számban pedig Budapesten: Központi Vásárcsarnok, Műszaki Egyetem, Magyar Nemzeti Levéltár stb.. Ami számomra fontosabb felfedezés volt, hogy a templomos ingatlanunk 1889-es felszentelése után Pecz felkérést kapott az alakuló Budai Református Egyházközség templomának a mai Szilágyi Dezső téren való tervezésére (1896), illetve később az önálló Fásori Evangélikus Egyházközség és Gimnázium tervezésére (1905). A helyzet kínálta magát: az elhalálózás 1922-es dátuma a kerek 100. évfordulót, a három fővárosi templom pedig a mesterre jellemző nyitottságot és a békés felekezeti együttélést megjelenítő közös ünneplést kéri tőlünk!

A BUE Presbitériuma a javaslat mellé állt, és már január 4-én határozatot hozott az Emlékév meghirdetéséről: „[...] A templomos ingatlanunk tervezőjére való emlékezés által célunk a hívek és a közvélemény figyelmének a budapesti templomunkra és az egyházunkra való irányítása. Az emlékévvvel csatlakozunk a Magyar Unitárius Egyház által meghirdetett 2022-es éves tematikához: »Múltban gyökeres, jelenben is ható értékeink«. A Presbitérium megbízta az Elnökséget, hogy gondoskodjon megfelelő szervezőbizottság felállításáról, amely a programtervet kidolgozza, illetve keresi az együttműködést az Egyházkerülettel, szakmai szervezetekkel és a társegyházakkal. Az elkészült programtervet a Presbitérium elé terjeszti jóváhagyásra.»

A szinte azonnal felállt gyülekezeti szervezőbizottságba a következő személyeket kértük fel: Buzogány Zoltán gondnok, dr. Barabássy Sándor, Bencze Margit, Béres-Muszka Ibolya, Demján László, Sepsi-Kovács Éva

presbiterek, Retkes Attila, Furu Árpád és Elekes Attila André. Utóbbi személye és szakmaisága mindvégig gondviselésszerűen meghatározó volt számomra. A bizottság jó munkát végzett, több munkaértekezlet eredményeként a főbb programelemek kontúrjai kirajzolódtak. Ugyanakkor világossá vált, hogy a belterjes ünneplést akkor fogjuk tudni túllépni, ha külső szakmai partnerintézményeket nyertünk meg az ügy számára, ami lehetőség és kihívás egyben.

Az Egyházkerület részéről Elekes Botond főgondnok biztatása sokat jelentett. Megkeresésemre az evangélikus lelkész, Aradi György nagyon lelkesen válaszolt, és azonnal mellém állt, a közös gondolkodásban mindvégig társ maradt. A református Illés Dávid egy kissé óvatosabban indított, amit később könnyű volt megértenem: nemrég zárult le a templom teljesskörű felújítása, és egy újabb Pecz-ünneplés nem a legjobbkor van. Ennek ellenére biztosított a támogatásáról, és kijelölte kapcsolattartónak Szakál Ferenc építészt, akin keresztül a Műegyetem felé könnyebbé vált az út. Onnan kezdetben Becker Gábor segített, majd Gyetvainé Balogh Ágnes és Róka Enikő vált meghatározóvá, illetve a könyvtár

részéről Ézsiás Anikó. Róka Zsuzsanna kommunikációs feladatokat vállalt. Tárgyalások és munkaértekezletek sora következett. Bővülő társaságunkkal arra törekedtünk, hogy az Emlékév minden rendezvénye köré egy önálló szervezői csapatot építsünk, és az érintett szakmai intézményeket társszervezőként bevonjuk.

Az Emlékévet június 11-én a *Pecz Samu Szakrális Építésze – vezetett városi séta* címen a három templom bejárásával nyitottuk meg. Reggel 9 órakor kisebb tömeg várakozott a fásori templom előtt, akikkel mintegy négy közös órát töltöttünk. Felejthetetlen élmény volt. Három egészen eltérő szakrális épület, és mégis oly sok közös elem. Egyben betekintést nyertünk abba a módba, ahogy a gyülekezetek belakják a saját templomukat, sokat tanulhattunk egymástól. Meginđító volt látni, hogy mindhárom gyülekezet tagjai a saját templomukat látták a „legszebbnek”, mert Pecz volt akkora építész-génius, hogy több változatban is meg tudta jeleníteni a „vallásos ihlet-gerjesztő térhatást”.

A maradandó életművet örökül hagyó építész halálának 100. évfordulója napján, azaz szeptember 1-én a Nemzeti Örökség Intézetével partnerségben Ökumenikus emlékistentisztelet tartott az általa tervezett három budapesti templom gyülekezete a Fiumei Úti Sírkertben. A 17 órakor kezdődő rendezvényt Somogyi Tibor, a Nemzeti Örökség Intézetének szolgálatos igazgatója emlékbeszéddel nyitotta meg, majd Türkösi Éva Liel előadásában elhangzott Reményik-től a Kövek zsoltára. Az ökumenikus istentisztelet



a három felekezet énekeskönyvében egyaránt fellelhető Szívemet hozzád emelem zsoltárral és előfohászokkal vette kezdetét. Molnár Péter református lelkész az 1Kír 8,22–23. 27–30 alapján szólt az egybegyültekhez, felmutatva azt a négy idősikot, amely ebben az ünnepi pillanatban összeér. Az Áll az Úr temploma ének után alulírott



unitárius lelkész az 1Pét 2,4–10 alapján szólt a templom által megvalósuló hit és forma együttállásáról, ahol lehetővé válik a lelki házzá való fölépülés. Oppitz Berthold hegedűszólója után Aradi György evangélikus lelkész az egyetemes könyörgő imádságban a múlt iránti hálát, a jelen nehézségeit és a jövő reménységét egyaránt az Úr elé vitte, amire a gyülekezet szakaszonként válaszolt: Kezeink munkáját tedd maradandóvá! A Miatyánkat követően a Budapesti Unitárius kórus éneke zendült fel az őszbe hajló fák alatt, Mészáros Nóra vezényletével. Gálos Miklós orgonista adta meg a hangot a sírhoz való átvonulás közös zsoltárelékléséhez. A síremléknél a kórus szolgálatát dr. Róka Enikő művészettörténész az életművet és az alkotó személyét méltató előadása követte, majd hegedűszóló mellett – a cserkész ifjak segítségével – került sor az intézmények koszorúinak, majd a vendégek virágjainak az elhelyezésére, végül a Szózat eléneklésére. Az eseményről számos médiatudósítás jelent meg.

Szeptember 14-én a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem könyvtárának aulájában került sor *Pecz*



*Samu mellszobrának avatóünnepségére.* A rendezvényt a társzervezők javasolták felvenni az Emlékév programjába. Köszöntő beszédet mondott Lánszki Regő építészeti államtitkár, illetve Czigány Tibor, a Műegyetem rektora. Pecz életművét Krähling János méltatta. Ezt követően került sor Pecz Samu mellszobrának leleplezésére.

Szeptember 17-én, partnerségben a Kulturális Örökség Napjai, illetve az Ars Sacra Nyitott Templomok Napja szervezőivel, másodszer is meghirdettük a *Pecz Samu Szakrális Építészete – vezetett városi séta* című programot. Míg a nyári kiírás a gyülekezeteket szólította meg, az őszi kiírással a szélesebb nyilvánosság bevonását céloztam, amit számos sétára szakosodott szervezet bevonásával erősítettünk. Ez alkalommal is a piros 70-es busz és a piros metró vonalát követve jártuk be a három templomot, rövid szeretetvendégséget is beiktatva középen a megújult gyülekezeti termünkben.

Szeptember 20-án került sor az Ars Sacra egyházművészeti fesztivál kiemelt rendezvényeként *Pecz Samu Szakrális Építészete a Fővárosban: Kiállításmegnyitó és a Pecz Samu című könyv bemutatója* című rendezvényre, intézményi partnerségben a BME Építészettörténelmi és Műemléki Tanszékkal, illetve a helyszínt is adó BME Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárral (BME OMIKK). A tíz molinóban megjelenő gyönyörű kiállítás vizuális szerzői Hajdú József fotóművész és Elekes Attila André grafikusművész. Az utóbbi nevéhez kapcsolódik az Emlékév minden vizuális anyagának az el-



készítése, amiért nem tudok elég hálás lenni! A két részből álló rendezvényt Ézsias Anikó, a BME OMIKK főigazgató-helyettese nyitotta meg és moderálta. Marton József, a BME OMIKK főigazgatója ünnepi beszédben köszöntötte a rendezvényt, megköszönve az egyházi közösségek részéről érkező kezdeményezést. A protestáns egyházak képviselőit az Egyházközségek vezető lelkészei a templomok felszentelési sorrendjében szólalták meg a másfél-száz résztvevőhöz. Elsőként alulírott a templom létfontosságáról szólt: „A szeretetet tanulni kell, ezért adatott az evangélium. És ezért kellene az utak keresztesítésében, ott, ahol egybefutnak a házsorok és térré nyílnak az utcák, olyan ég felé mutató szakrális épületek, amelyekben mindig, minden körülmények között az élet végső értelmének tanítása hangzik. Ahová az ember nem csak egy épületbe lép be, hanem a lelkébe is. Mert kell olyan hely, ahol a lét paradoxonjai feloldódnak, ahol a csend önnön legmélyebb bensőnkbe szólít minket vissza. Ahol fohásunk apáink és anyáink imáival fonódhat egybe a fényesre ült padokban. Ahol a hangtalan Hang úgy szólít, hogy a transzcendencia idefelé eső oldalán az ember önnön nevét hallja. Ahol az »az« tárgyi világából a »te« viszonyába szólíttatunk.



Mintha erre utalna bölcs nyelvünk is, amikor a templom a te- szótaggal kezdődik. A Te-háza, a megszólított lét háza: »megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy«. Itt nem kell bizonyítanod semmit, már elfogadást nyertél. Kell olyan hely, ahol a szent ünnep megülhető. Ahol a munkába ájult hétköznapiak kronoszából az isteni időtlenség kairoszába léphet az ember. Ahol a teremtettség közös élményében az egyetemes személyessé válik, és a személyes egyetemessé. Ahol megértjük, hogy nem válhatunk mindaddig egészsé, míg el nem fogadjuk megtörtségünket, és hogy nincs felmagasztalás a térdre roskadás alázata nélkül. Ahol végre elfogadható lesz az, amit nem tudunk megváltoztatni, de szent akarat sarkall jobbra és igazabbá tenni azt, mi jobb és igazabbá tehető.”

Illés Dávid református lelképásztor beszédét a „templomnál nagyobb van itt” biblikus gondolatisága köré építette, hangsúlyozva, hogy bármily szép és felemelő is legyen egy emberkéz alkotta templom, annak a mögötte lévő, templomnál nagyobb isteni valóságra kell mindig mutatnia. Aradi György evangélikus lelkész tíz pontban foglalta össze üzenetét, többek közt a következőket emelve ki: „Szoros értelemben Pecz halálnak 100. évfordulójához kapcsolódunk, s a »gótikus funkcionalista« jelzővel illetett mester mindhárom fővárosi temploma – dacára a totalitárius rendszerek és fegyveres konfliktusok okozta lelki és fizikai rombolásnak – mindvégig funkcióban maradtak, és a hitélet folyamatosságával mindaddig betölthették küldetésüket: Hála ezért a hitet teremtő és megtartó Istennek, a békesség szerzőjének. [...] Úgy tudom, hogy megépítésekor Európa legnagyobb fesztávú falazott téglaboltzatai alatt gyűltünk össze, itt a gótikus könyvtárban, s talán nem vagyok egyedül, hogy Vörösmarty borongósan nemzetféltő Gondolatok a könyvtárban című verséből az idej ArS Sacra jelmondatával leginkább egybecsengő sorok jutnak eszembe különbségeket és másságot áthidalva: »Hogy végre egymást szívben átkarolják, /S uralkodják igazság, szeretet.« [...] A műegyetem a napokban két nagyság szobrával gazdagodott, Pecz és Hajnóczy szobra egy napon került avatásra, s talán nem mellékes, hogy a fásori gimnáziumban a Pecz örökség ápolását egy Hajnóczy leszármazott, a most is közöttünk lévő Hajnóczy Eszter művészettörténész tanárnő ápolja talán a leghívebben, íme még egy különleges kapocs, amiről érdemes beszélni...”

A köszöntések után mind a Holnap Kiadó gondozásában megjelent monográfia-kötet bemutatását, mind a kiállítás megnyitását Sisa József művészettörténész vállalta, akinek magának is a Pecz-életmű szakmán belüli újraértékelésében elévülhetetlen érdemei vannak, így lelkes mondandójának minden mondatát az öröm és a magas szakmaiság hatotta át. Az est ünnepélyességét Rozmán Lajos klarinétművész játéka tette teljessé.

Október 16-án kezdetét vették a *Gyülekezeti találkozók szószerkesztés istentiszteletekkel*. Elsőként az unitáriusok látogattak el népes küldöttséggel a református testvérekhez, és vettek részt az élőben közvetített felemelő istentisztelet után közös szeretetvendégségen. Az alkalom há-

zigazdája Sáfrán Zsuzsanna lelkész volt. Október 30-án az evangélikusok látogatják meg az unitáriusokat, november 13-án pedig a reformátusok lesznek az evangélikusok vendégei.

Az Emlékév záró rendezvényére november 19-én kerül majd sor *Egy gótikus funkcionalista: Pecz Samu* című tudományos konferencia keretében a teljes alakos Pecz-portréval díszített Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium dísztermében. A konferenciát kifejezetten szakmai jellegűre terveztük, hogy a megjelent kötetre ráerősítve és azt meghaladva hozzájáruljunk Pecz Samu szakmai kutatásának az előmozdításához. A 10 órákor kezdődő konferenciát Hajdó Ákos gimnáziumi igazgató, Vukoszavlyev Zorán építésze-tért és műemlékvédelemért felelős helyettes államtitkár, illetve alulírott az Emlékév főszerzőjeként köszöntik. A Sisa József művészettörténész (ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet) által el-nökölt első ülészak Pecz Samu életét és munkásságát őt előadásban dolgozza fel: Borókay Zsófia: *Frankföldről a pesti polgársáig: az evangélikus Pecz Samu*; Gyetvainé Balogh Agnes: *Pecz Samu oktatói munkássága*; Kelecsényi Kristóf Zoltán: *Pecz Samu építészirodájára*; Hajós-Baku Eszter: *Pecz Samu, a Magyar Építőművészek Szövetsége első mestere*; Székely Márton: *Pecz Samu részvétele korának építészeti tervpályázatain*. A Zászkaliczky Zsuzsa (Evangélikus Országos Múzeum) második ülészak Pecz építészetét veszi górcső alá: Róka Enikő: *Pecz Samu templomépítészetének nemzetközi kontextusa*; Hoffmann Gizella: *A Nagy Ignác (Koháry) utcai unitárius „templomos ingatlan” építési dokumentációja; Levéltári források a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjteményben*; Szakál Ferenc — ifj. Szakál Ferenc: *A Szilágyi Dezső téri református templom. Felújítás, korszerűsítés, új igények és lehetőségek műemléki térben*; Id. Gálos Miklós: *Pecz Samu örökségének őrzése a Budapest-Fasori Evangélikus Egyházközségben és templomában*; Nagy Gergely: *Pecz Samu köszönt bennünket a Központi Vásárcsarnokban is*; Reisz T. Csaba: *„Be van fejezve a nagy mű...” Pecz Samu utolsó nagy alkotása, az Országos Levéltár épülete*. A konferencia utáni postludium a templomban egyben az Emlékév hálaadó le-zárását is jelenti. Közös vállalásaink közt kiadvány-tervek is szerepelnek.

A közös programelemek túl gyülekezetünk vezetése számos egyházközségi tervet is napirendre tűzött az Emlékév keretében. Ennek szellemében kezdeményeztük az Egyházkerület felé a templomos ingatlan bejárata fölötti „Unitárius templom” felirat restaurálását és a bejárat bevilágítását, kezdtük meg a turisztikai információs felület kialakítását, végeztük el templomunk belső falazatának és az ólomablakok keretének a javítási munkálatait, illetve bővítettük a templom funkcionális berendezését elektronikus persellyel, új erősítőrendszerrel és nagyméretű monitor elhelyezésével.

Őszinte köszönet mindenkinek, aki az Emlékévhez hozzájárult, mindenekelőtt pedig a megtartó Istennek!

**CZIRE SZABOLCS**

# „A szeretet az egyetlen értelmes indulat”

## Vásárhelyi Géza Balázs Ferenc-drámájáról

Amikor 2018 táján Balázs Ferenc válogatott verseit igyekeztem kötetbe gyűjteni, fontosnak éreztem, hogy minél jobban megismerjem azt a világot, amelyből a művei megszólalnak. Túlzás lenne, ha azt állítanám: maradéktalanul megérteni akartam ezt a fiatalembert, mivel kezdettől világossá vált, hogy szinte lehetetlen vállalkozás. Elvlaszt az azóta eltelt idő, a tudat, hogy kortársai közül is kevesen értették. Ugyanakkor a világ eseményei később megvalósítottak egyet-mást, jól-rosszul Balázs Ferenc eszméiből, és ez a nézőpont mégiscsak a mai embernek kedvez. Még akkor is, ha az azóta történelemből épp az ő szellemisége, szeretet-elve hiányzott. Közelebb akartam kerülni hozzá, így elolvastam, amit csak elértem tőle vagy vele kapcsolatban. Azt is láttam, és fel is villanyozott, hogy a számomra végtelenül kedves költő, Vásárhelyi Géza drámát írt róla, és ez az *Utunkban* meg is jelent, ám hiába lapozgattam hosszan a folyóirat korabeli évfolyamait, nem találtam rá a darabra. Végül a szerző lányához fordultam, aki édesanyjával együtt azt tanácsolta, hogy próbáljak a kolozsvári színház levéltárában utánajárni a dolognak, lennie kell ott egy példánynak. A kézirat lappangott, viszont Tompa Gábor igazgató úr segített tájékozódni, és Kocsis Tünde, a Kolozsvári Állami Magyar Színház Dokumentációs Tárának vezetője végül felkutatta és rendelkezésemre bocsátotta a szöveget, amiért végtelenül hálás vagyok.

Még a megtalálás pillanata előtt elgondolkodtam azon, hogy vajon miért volt fontos Vásárhelyinek, hogy éppen drámát írjon – és vajon miért éppen Balázs Ferenc volt az ihletője. Fő műfaja a vers volt, és ugyan nem idegenkedett az esszénovellától, műfordítástól, egyetlen kiadott kötetében sem szerepelnek drámák. Viszonylag gyorsan adódott a párhuzam: Vásárhelyi Géza éveken keresztül Kövenden volt orvos, mintegy tíz kilométerre Mészktől, ahol nem sokkal korábban Balázs Ferenc tevékenykedett. Kettejük születési éve között is csupán 30 év van, és a kövendi évek alatt nemcsak bőségesen hallhatott Balázs Ferencről, hanem szim-bólummá is növekedhetett számára. Olyan történeté,

amelyhez kevés volt a vers, olyan rögzítendő életpályaként, amely csak egy drámában tudott kiteljesedni. Így, mikor végre elolvashattam a 38 lapnyi szöveget, bevallom, egyúttal Vásárhelyi Gézát is kerestem benne.

Már a rövid bevezető is elég pontosan jellemzi a címszereplőt: „Azonnali eredményekre vágyott, mint-ha érezte volna, hogy nem él sokáig. Kiválasztott egy falut, a legnagyobb egységet, amit vérmérséklete és céljai szerint képesnek érzett az irányításra. Proféta akart lenni hazájának egy eldugott szögletén, és vállalni próbálta az ezzel járó szorongatásokat. Tüdőbajos volt és vegetáriánus, sokak szerint korának legtisztább szándékú embere, ezen a tájon. Azt mondják, szeméből úgy sugárzott a szeretet, hogy ellenségei csak lehajtott fejjel merték vádolni őt.”

A hat jelenetből álló dráma sok jelentős pillanatot mutat meg Balázs Ferenc életéből, sőt azon kívül is, hogy megmagyarázzon döntéseket, véleményeket vele kapcsolatban. A teológiai „ítélőszék” először a jelenléte nélkül, később (végül) a jelenlétében ül össze és tanácskozik a jelenségről, amit képvisel. Jellemző, hogy az ő álláspontja, érvei igen keveset nyomnak a latban. A „kivizsgálás” tulajdonképpen keretként működik a drámában, s ha történetet keresünk, akkor az a gyanútól, a vádtól a megrovásig ível. A közbeeső képek árnyalják és építik ezt a konfliktushelyzetet.

Az alapvető gond vele kapcsolatban ez: „Amióta Mészköre került, mindent megtett, hogy gondolkozni tanítsa a híveit. S ez mind jobban sikerül neki. Nekünk nincs szükségünk olyan emberekre, akik túl sokat gondolkoznak, még olyanokra sem, akik keveset. Így megbomlik az egység, így vezetni nem lehet.”

A falugyűlésen sem egyöntetű a támogatottsága, a nagygazdák kimondottan ellenérzésekkel fogadják ötleteit. Aggályaik, melyekkel a teológián is megjelennek, a következők: keveset imádkozik, a Szentleket felismerni véli az ökörben, a kutyában és a dolgos emberben, verseket olvas fel a templomban, előadásokat tart, szóba áll minden rongyos fenékűvel, órákig játszik a gyerekekkel, nem eszik disznóhúst. A köztulajdonról, a népfőiskola ügyéről sem tudnak maradéktalanul megegyezni, ráadásul kiderül, hogy a bizalom is hiányzik belőlük.

Baráti körben hangzanak el talán legbensőségebben, legközvetlenebbül az általa képviselt elvek, gondolatok, eszmék. De még ott is némi ellenállásba ütközik, a hozzá legközelebbieket is fenntartásokkal, óvatosan fogadják felvetéseit. László nevű barátja (aki

egyébként később öngyilkos lesz), ezt mondja: „Amit te próbálsz megvalósítani, azt csak Krisztus prédikálta még ilyen nagy hévvel. De ő is csak prédikálta. S mégis a kereszten halt meg.”

Az utolsó jelenet a betegszobában zajlik. Ezekben a szívszorító pillanatokban mintha lázálom képeit lát-nánk: Balázs Ferenc sétál, perlekedik, számot vet, utol-só látogatóit fogadja: parasztasszonyok hoznak neki ennivalót, egy barátja és a bolond kövendi tanító jön-nek el hozzá. Ekkor így összegez: „Meddig bírják az idegek az állandóan felülvizsgálni kényszerült harcot? Támadnak alulról, felülről, megszólhatnak, beidéznek, vá-dolnak és ítéleznek felettem. Ha annyi erőt szánnának a megértésemre, mint amennyit elpazarolnak a gyűlö-lődésre, befejezhettem volna a munkámat.”

Vásárhelyi Gézát nem foglalkoztatja a magánéleti szál; feleségét, gyermekét teljesen kihagyja a történetből – egyértelmű, hogy a lassan csalatkozó, összeroppanó értelmiségi portréja érdekli leginkább.

Az alapkaraktert mégis erősen körvonalazzák meg-szólalásai, ezekből idézek néhányat:

„Van választás. De nem az, hogy tegyél-e vagy sem, hogy elvárj-e vagy nem. A választás az, hogy hogy mi-lyen magot vess el a lelkek igen bőven termő talajába.”

„Vállalhat-e közéleti felelősséget tiszta szándékú ember? Elfogadhatja-e a vele járó megalkuvásokat, fé-leredményeket? Az értelmiségi ember, ha megalkuszik, hitszegő lett, mert elárulta az eszményeit.”

„A szeretet az egyetlen értelmes indulat. Egy jö-vendő, amely szeretetre épül, az élet kiteljesedését, az ember kibontakozását jelenti. Minden más embertelen és értelmetlen. Szeretet-ország, Isten-ország. Ez a lét célja, ezt az időt kell közelebb hozni.”

„Én nem elismerésre vágyom. Egyetlen óhajom, hogy szeressenek azért, amit tettem. Hiszen minden emberi tett rejtett oka a szeretet vágyakozása. Amit elismerésre való törekvésnek hívnak, az a szeretet áhítózsája.”

„Azért magányos a mai ember, mert képtelen felfog-ni a feléje áradó szeretetet, vagy képtelen kiérdemelni azt! Amennyit adsz szeretetből, annyit fogsz visszaka-pni szeretetből. Az általad sugárzott szeretet adja bol-dogságod méreteit! Márpedig az ember boldogságra teremtetett. És aki boldog, az elmondhatja, hogy telje-sítette Isten rendeltetését a földön.”

Világlátott, nagy műveltségű emberként pontosan tudja, hogy kiknek a gondolkodásmódja inspirálja (pl. Gandhi, Tagore, akikkel személyesen is találkozott) és milyen, önállóan is működő rendszert szeretne kidol-gozni a helyi lakosság számára, az 1930-as évek egyre szűkülő politikai-társadalmi légkörben. A megvalósítást azonban gyakorlatilag közös összefogással megakadá-lyozza a környezete, őt pedig bolondnak bélyegzik. A megpecsételés azonban problémás: mindegyre felfeslik a vádak alól a krisztusi ember igazsága, és zavarba ejti a támadókat. Balázs – mindössze 35 évesen – a drá-ma végén meghal, utolsó megszólalása ez: „Tudod, mit ér egy ember élete? Sem többet, sem kevesebbet, mint amennyit változtatni tud a világon és amennyi szerete-t ki tud csiholni az emberek lelkéből.”

Bízom benne, hogy manapság, amikor a mészköi lelkész-írónak már a legkevésbé sem kérdőjelezi meg a józan eszét, akadnak majd, akik továbbgondolják a drámában elhangzottakat, tovább éltetve Balázs Ferenc és Vásárhelyi Géza szellemiségét.

FARKAS WELLMANN ÉVA

## Dávid Ferenc, a költő

Nem én vagyok az első, aki hasonló feladatot ka-pott a történelem során és érdekes módon én sem kezdhetem másként a sort, mint az első unitáriussal, Dávid Ferencel, első püspökünkkel. „Ő az első uni-tárius költő. Hogy hogy, már az első unitárius em-ber is poéta? Mi lesz ebből, kengyelfutó, hiszen ha jól összeszámoljuk, csak élők vagyunk már vagy nyolcvanezren ? ! Nem kell megijedni. A XVI. szá-zadban vagyunk. Akkor se volt mind költő, aki ver-set ír, de viszont akkor volt igazán minden iskolát járt ember egy kicsit költő, azazhogy versfaragó is.”

Az iskolák abban az időszakban a humanizmus mele-gyái voltak, ahol magától értetődő volt, hogy minden-kinek kellett tudnia szónokolni és verselni. Vagyis nem számított nagy teljesítménynek egyetlen diák részéről sem „*kiizzadni*” egy rövid latin versikét. Aki erre kép-telennek mutatkozott, annál már nem is kérdőjelezték a műveltséget, hanem megállapították annak hiányát. Azt is feljegyezték, hogy a diákok versekkel kedves-kedtek patrónusainknak és nem ritkán megtörtént, hogy túlcserült bennük a kedvesség, ami helyenként hizlal-ta a diák bugyellárisát. Mindez nem mondható el Dávid Ferencről, aki ebben a tekintetben is mértékletességet mutatott. Akik ismerik latin nyelvű verseit, azok egyér-telműen erről nyilatkoznak. „*Tehetségére és főképp ízlé-*

sére vall azonban a későbbi nagy reformátornak, hogy a dicsérgető áradás szertelenségét nála mérsékli, sőt jó részben feledteti a mégis belülről fakadónak látszó lírai hév közvetlensége, mintha nem a humanista, hanem az ember állana a konvencionális általánosságok mögött.”

Pálffy Márton arra hivatkozik, hogy nem a „fiatalkorabeli latin nyelvű kísérleteiben találjuk meg a költő Dávid Ferencet, hanem magyar nyelvű egyházi énekeiben. A hagyomány őt tartja az első unitárius Énekeskönyv összeállítójának s az ő nevét őrzi ma is Énekeskönyvünkben a 43. Adjunk hálát mindnyájan kezdetű ének.”

43.

Dávid Ferenc éneke

1. Ad - junk há - lát mind - nyá - jan  
Há - lás szí - v - vel vi - dá - man A fe - let - tünk  
va - ló - nak, Az e - gyet - len egy Is - ten -  
nek, A - ki egy - be - gyűj - tött min - ket,  
Hogy in - nep - na - pot szen - tel - jünk  
És szent i - gé - jé - vel él - jünk.

2. Édes Atyánk, Istenünk,  
Áldott légy, hogy minékünk  
Magadat megjelentéd.  
Szóltál nekünk szent igédben,  
S abban, aki azt élénkbe  
Adta, áldott szent fiadban,  
A mi kegyes Megváltónkban.

Több nemzedéken át, 445 éve boldogan énekeljük ezt az egyházi éneket<sup>6</sup>, melyet hagyományosan Dávid Ferencnek tulajdonítottak. Erről különben hasonlóan vélekedik Pálffy Márton is, aki még hozzáteszi, hogy a 45. Ének dallama is Dávid Ferenc nevéhez köthető, mely „dallam népszerűségének meg éppen csattanó bizonyítéka az, hogy egyik későbbi változatában szilaj magyar fájdalommal zengő gyönyörű kuruc virágének

lett.”<sup>7</sup> Ezt a kellemes érzést alapjában megingatja, és részben semmivé foszlatja az a későbbi kutatási eredmény, miszerint a 43. sz. énekünk szerzője az evangélikus Huszár Gál<sup>8</sup>.

De nem csak az említett énekünkről, illetve dallamról van szó, hanem egyházalapító püspökünk fogságban írt verséről, elégiájáról és jövendöléséről is.

„Hús évig becsülettel szolgálván a hazámat,  
Jellemem ismeretes a fejedelem előtt.  
Gyűlölt bűnömül azt róják fel, hogyha kutatnád,  
Hogy három helyett vallom az egy Igazat.  
Istenfélelem így lett „bűnné”, mert sose mertem  
Többre felosztani azt, aki örökre csak egy-  
Három részre tagolni fel azt, kit senki sem oszthat,  
Azt, aki mindig egész: tiltja örökre hitem.  
Mennyei szózata szentül megtiltotta a végest  
Összekeverni az ég isteni dolgaival.  
A született fiút én nem mértem a Nemszületetthez,  
Aki magának elég; senki sem éri fel őt.  
S mert nem vallom a tévelyedést, ez volt a parancsuk:  
Tartsam titkon, amit józan eszem szava mond-  
És mit rég a Sabellius ostoba szája kimondott,  
Azt a hazug dogmát én sohasem követem -,  
Mert szégyelltem a Szűz méhébe bezárni az Istent,  
Kit befogadni az ég végtelen ürje se bír -  
S nem hiszem azt, hogy az Isten az éhségtől vagy a szomjótól  
Mint fiú sírva kiált, és hogy az arca tejes,  
Nem hiszem én, hogy fájdalomában reszket az Isten,  
És hogy olyan szörnyen ölte meg őt a halál-  
Szégyen lenne, ha hívő nyelvemet ily mocsok érné,  
S hogyha beszennyeznék lelkem a hitbeli bűn;  
Csak igazat szóltam, a hazug misztériumoknak  
Ellene voltam: e „bűn” hozta reám bajomat.  
Éppen ezért lett börtöni éj a jutalmam, ezen majd  
Ámul a kései kor, hogyha igaz hite lesz.  
Jaj, mikor ér már véget a vakság és a hazugság,  
Észbeli tévelyedés és üres babona?  
S újra mikor jut az emberiség el az egyszerű hithez,  
Hogy nem három urat, újra csak egyet imád?”<sup>9</sup>

Balázs Mihály szerint ez is 18. századi szerzemény, először Szentábrahám Lombárd Mihály egyháztörténetében bukkan fel. Sajnos nem más a helyzet a jól

6 43. sz. ének: [http://www.youtube.com/watch?v=tmVH8FqJQps&feature=player\\_detailpage](http://www.youtube.com/watch?v=tmVH8FqJQps&feature=player_detailpage)

7 Pálffy Márton; [http://epa.oszk.hu/02100/02190/00038/pdf/KM\\_1930\\_06\\_259.pdf](http://epa.oszk.hu/02100/02190/00038/pdf/KM_1930_06_259.pdf)

8 Forrás: Mihály Balázs: Ferenc Dávid, 2008; [http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/18808/KM\\_2008\\_04\\_555.pdf?sequence=1](http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/18808/KM_2008_04_555.pdf?sequence=1); Kovács Sándor KerMagv, 114. évf. 4. sz. (2008.)

9 Tóth István: Műzsák fellegvára /A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája/. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

ismert négy sorossal sem: „*A Fulmina, crux, gladius Papparum mortis imago ect., Mennyköve pápáknak, tüze, kardja, máglyarakása, // Semmi erő soha nem tartja föl azt, mi igaz. // Azt írtam s hittel hirdetem, a miket érzék: // Holtom után a hamis hit Babilonja ledül*”. Kelemen Lajos történészünk kutatása szerint ezt a négysorost Dávid Ferenc valamelyik hűséges követője írhatta közvetlen halála után. Ahogy fogalmaz Kovács Sándor: „*talán Karádi Pál vagy a költő Bogáti Fazakas Miklós - tollából került ki, s csak az utókor tulajdonította Dávid Ferenc művének*”<sup>10</sup>. Lőrinczi Mihály egyetemi tanár Karádinak tulajdonította a négysorost.

„*Húsz évig becsülettel szolgálván a hazámat, Jellemem ismeretes a fejedelem előtt.*”

Én már korábról kezdtem volna az elégiát. Valahogy belefoglaltam volna a peregrinálás előtti időszakot, sőt a támogatóknak írtakat is felidéztem volna, hogy erről is tudomást szerezzen a közvélemény. S ha már innen kezdtem volna, akkor bővebben elmesélem, hogy milyen a politikai felfogása Dávid Ferencnek és mit is jelent az a jellem, melyre hivatkozott.

Rövid bevezetője után máris rátér hitbeli meggyőződésének egyes tételeire. Amennyiben számokkal látom el, nyomban kiderül, hogy mi is jellemezte hitét és ugyanakkor hány pontban fogalmazható meg az a vád, amiért börtönbe zárták. Ennek kedvéért játszunk el a gondolattal!

**1).** „*Hogy három helyett vallom az egy Igazat.*”

Ezzel vonta magára minden „méltóság” haragját, hogy merészelt megmásítani az egyetemes hitvallás legfontosabb tételét és ország-világ előtt kimondta hitbeli meggyőződését, hogy nem meri „*felosztani azt, aki örökre csak egy*”. Nem tudja tagolni azt, akit senki szét nem oszthat, és ezt már azért sem teheti, mert tiltja hite. Ez tehát az első tétel, melyben Isten egyedüli voltára utal Dávid Ferenc.

**2).** „*Mennyei szózata szentül megtiltotta a végest/ Összekeverni az ég isteni dolgaival./ A született fiút én nem mértem a Nemszületetthez*”. Vagyis most már a „*Fiúró!*” nyilatkozik. A korabeli viták hangulatát idézi a született és Nemszületett. Ebben most nincs idő elmélyülnünk, de valóban el kell gondolkodnunk a született, de mégsem nevelkedett, vagyis, kezdettől fogva létező „Ige” létezésén, vagy az Istenből való Isten képzésén. Ez a gondolat még folytatható, de közben más fontos tényező is előjön. Ezek közül egyik fontos, hogy meggyőződéssel beszélt hitéről, melyet nem volt hajlandó

tévelygésként minősíteni, mint amire bíztatták ellenségei. Nem sikerült titkon tartania azt, amit „*józan eszének szava*” mondatott vele. Merész, bátor kijelentései közt találjuk, hogy soha nem követte a hazug dogmát, melyre mi is büszkék vagyunk, hiszen magunk is elmondjuk, hogy olyan szabad vallást gyakorlunk, melynek nincs dogmatikai rendszere.

**3).** „*szégyelltem a Szűz méhébe bezárni az Istent*”. Számomra két üzenete is van ennek a kijelentésnek. Az egyik vonatkozhat arra az előbbi gondolatra is, miszerint Istenből származó Istent hozott létre a téves hit, másodsorban viszont azt értem, ami önkéntelenül is adódik korábbi, hitbeli meggyőződéséből. Ha már van egy Isten, aki megteremtette ezt a világot, eddig fenntartotta, igazgatta, mindenhatóságának köszönhetően bármikor beleavatkozhatott annak menetébe, akkor miért kellett egy gyermekistent létrehozni, felnevelnie, megölnie ahhoz, hogy új kegyelemben részesítse a világot?

**4).** Dávid Ferenc felfogása tagadásba megy át, melyet mai nap is nehezen sikerül leküzdenünk. Arról beszél ugyanis, amit nem hisz: éhség, szomj, sírás, tejes arc, fádalom, reszketés, halál. Szóval nem hiszi, hogy ezek Isten tulajdonságai. Azért nem hiszi ezeket, mert különben nyelvét „*mocsok érne*”, amitől távol akarja tartani magát, akár még élete árán is. Nem tudná elfogadni, hogy beszenyeződjön hitbeli bűnökkel a lelke. Vállalja továbbra is és kitart amellett, hogy igazat szólt, ellene volt a „*hazug misztériumoknak*”. Most már tudja, hogy mindezen meggyőződése hozta reá a bajt. Ez volt a „*bűne*” – ahogy fogalmazott Dávid Ferenc.

**5).** Jövendölés. A „*börtöni éj*” azonos lett a halálával, de nem tudom, hogy éppen erre gondolt-e Dávid Ferenc. És azt sem tudom, hogy miért nem ámul még mindig a kései kor. Azért-e mert még nincs igaz hite, vagy azért, mert egyszerűen nem sikerült ráébrednie, hogy miként fordulhatott elő a vallásszabadság kihirdetését követően, hogy valakit meggyőződése miatt zárnak börtönbe? Pontosan azt, aki húsz évig állt fejedelmi szolgálatban, akinek kezdeményezésére megszületett a világon először Erdélyben, hogy mindenki azt a vallást gyakorolja, mely hitével és lelkiismeretével megegyezik, mert a hit Isten ajándéka. Azt kérdezi a múlt homályából Dávid Ferenc, hogy „*Jaj, mikor ér már véget a vakság és a hazugság, Észbeli tévelyedés és üres babona?*”. Mikor jut el ismét az emberiség az egyszerű hithez, amikor nem három úrhoz, Istenhez kell imádkoznia, hanem csak egyhez?

# Mindennapi életed a templomod és a vallásod....

Kedves Olvasók! Terveink szerint következő lap-számainkban bemutatjuk a Magyarországi Unitárius Egyházkerület gyülekezeteit. A lelkész szolgálatával van jelen a gyülekezet élő közösségében ezért gyülekezeteinket a lelkészeink „szemén” keresztül próbáljuk megjeleníteni és megmutatni.

## ***1. Mintegy 10 éve szolgálsz az Észak – magyarországi Unitárius Szórványegyházközség gyülekezetében. Néhány szóban mi a legfontosabb, amit elmondanál magadról?***

Édesapám révén unitáriusnak kereszteltek, mondhatom úgy is, hogy beleszülettem az unitárius vallásba. A vallásgyakorláshoz köthető legrégebbi személyes élményeim gyermekkoromból származnak: a templomi karácsonyfa ünnepélyek és a vallásórák, valamint a konfirmációra való felkészülés időszaka. Mindezek szorosan összekapcsolódnak nagyszüleim emlékével, mert ők voltak, akik nyugdíjasok révén rendelkeztek azzal a szabadidővel, hogy kisgyermekként rendszeresen elvihessenek ezekre az alkalmakra. Ugyanakkor nagyanyám mély hite is nagy befolyással volt a vallásos életemre, mert az ő életén keresztül tapasztaltam és éltem meg igazán, hogy a hit, a reménység és az imádság mennyi „csodát” ad az embernek, amit csak Istentől és Istenben lehet megtapasztalni. Valamint azt, hogy a hit akkor értékes igazán, ha az ember életében látszata is van, nemcsak vallja, hanem meg is éli (és ez meg is látszik rajta), hogy az élet minden gondja mellett és ellenére tele van örömmel.

1995-ben befejeztem teológiai tanulmányaimat, '95–96-ban Kolozsvár-monostori segédlelkész, '97-től a püspöki hivatalban egyházi nyomda- és kiadóvezető, valamint Kide és a hozzá tartozó szórványok, Dés, Beszterce szórványlelkésze voltam. 1999-ben szenteltek lelkésszé a vargyasi zsinaton. Szép szolgálati évek voltak, nagyon hálás vagyok a szórványnak, sok mindenre megtanított. Mindig szeretettel gondolok vissza egykori híveimre, akik a szórvány „magányában” is büszkén vállalták hitüket és mindent megtettek, hogy megtartsák örökségüket és hagyományaikat.

2004-ben családi okok miatt költöztem Magyarországra, Miskolcra. 2004-től 2012-ig nem voltam egyházi állományban, világi pályán dolgoztam, de folyamatosan végeztem lelkési szolgálatokat egyházzal és kollegáim felkérésére. 2012–2015 között a Miskolci Egyetem marketing szakán mesterfokozatot (MSc) és okleveles közgazdász szakképzettséget szereztem. 2012-től vállaltam el az Észak-magyarországi Unitárius Szórványegyházközség lelkési állását helyettesítő lelkészként, majd 2019-től Bálint Benczédi Ferenc püspök úr, Kászoni József helynök úrral egyetértésben kinevezett a szórványgyülekezet rendes lelkészének.

## ***2. Néhány szóban a gyülekezet története...***

A Miskolci Unitárius Egyházközség 2004-ben alakult meg, ám története az 1920-as évekig nyúlik vissza, amikor is Csonka-Magyarország területén megkezdő-

dött az unitáriusok egyházi szervezetbe tömörítése. 2016-tól az egyházközség az Észak-magyarországi Unitárius Szórványegyházközség nevet vette fel.

1923-ban a történelmi kényszerből létrejött Egyházi Igazgató Tanács feladatai közé tartozott az itteni egyházközségek támogatása, az anyagi erőforrások megteremtése, a hívek nyilvántartásba vétele és a menekült hívek gyámolítása. Már ebben az évben több más nagyváros mellett Miskolcon is elkezdődött az a hatékony belmissziós munka, amelynek eredményeképpen 1924-től istentiszteleteket tartottak, majd 1925-től az unitárius tanulók hitoktatására is sor kerülhetett.

A lelkési feladatokat kezdetben Budapestről látták el, majd 1938-tól, amikor a közösséget a debreceni szórványkörzethez tartozónak nyilvánították, a mindenkor debreceni gyülekezeti lelkész pásztorolta a híveket. 1952-ben a Köri Tanács Miskolcot a mintegy száz kilométerre lévő Debreceni Egyházközség leányegyházközségévé nyilvánította. Az egyházközség önállóvá válásáig a debreceni lelkészek szívvel-lélekkel pásztorolták az észak-keleti szórványban élő unitáriusokat. Ők név szerint: Buzogány Kálmán, Szász János, Bajor János és Miklósi-Vári Katinka. Mindannyiukra nagy hálával és szeretettel emlékeznek a mai gyülekezet tagjai. Gyülekezetépítő munkájukat hosszú éveken át önzetlenül és nagy odaadással segítette Fésűs Ferenc, Perjés Lászlóné, Sallay Lászlóné, illetve családtagjaik.

2004-es önállóvá válása óta a gyülekezet lélekszáma jelentősen gyarapodott. Ez egyrészt az Erdélyből áttelepült unitárius hívek felkutatásának, másrészt a betérők számbeli növekedésének eredménye. Utóbbiak jellemzően olyan fiatal felnőttek, akik hitelveinkben, közösségünkben találták meg a hitgyakorlás számukra legmegfelelőbb lehetőségét.

Jelenleg Miskolchoz tartoznak a Borsod-Abaúj-Zemplén és a Heves megyében élő unitáriusok, többek között az Egerben, Tiszaújvárosban, Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Noszvajon, Kazincbarcikán, Mezőkövesden élő hívek. Az egyházközség nem rendelkezik saját épülettel. Istentiszteleteinknek, gyülekezeti alkalmainknak több évtizede a Belvárosi Evangélikus Egyházközség biztosít helyet.

## ***3. Egyházunk alapvetően lelkészközpontú, ilyen a hagyománya és a szerkezete, habár felépítésében a kettős vezetés, a presbiteri jelleg az irányadó. Ennek kapcsán milyen a viszony a lelkész és a gyülekezet között? Hol vannak az erősségek és hol a kényes pontok az együttműködésben?***

A szórványegyházközség élte sokban különbözik, egy területileg jobban behatárolt egyházközség élete között. A hívek nagyobb távolságra laknak egymástól és a központi istentiszteleti helytől ezért a találkozássok nagyon fontosak. Minden istentisztelet, minden egyházközségi esemény egy különleges alkalom a beszélgetésre, a közös célok meghatározására és megvalósítására. Mivel lélekszámban a kis gyülekezetek közé tartozunk, egyértelműen egy népes családként jelle-

mezzhetjük gyülekezeti közösségünket, akiknek tagjai a gyülekezeti életen kívül is kapcsolatban vannak egymással. Jól példázza ezt, hogy a járvány időszakában, amikor nem voltak személyes részvételű istentiszteletek, az egyházközség hívei rendszeresen tartották egymással a kapcsolatot telefonon és a beszélgetések rendjén részesei maradtak egymás életének.

Pál apostol hasonlatával élve, a gyülekezetben egy test vagyunk, ahol a test minden tagjára szükség van, a maga eltérő feladataival. Természetesen nem vagyunk egyformák, de csak akkor tudunk működni, ha mindenki elvégzi azt a feladatot, amire hivatott, amire képes, és amit vállalt. Az egységben való különbözőségünk mindenképpen erősséget jelent, hiszen így a közös cél megvalósíthatósága több perspektívából értékelhető. A lelkes számára a kettős vezetés mindenképpen segítség, hiszen az egyházközség gondnoka és keblitanácsa jelentős részt vállal a közös munkából, mert szakértelmük, munkatapasztalatuk sok területen nélkülözhetetlen és összességében elmondhatjuk, hogy mindig azon terveink váltak valóra, amelyeket híveink odaadó munkával és jelenléttel támogattak.

**4. Minden gyülekezetben szinte jelszóként hangzik el a fiatalosodás és megújulás igénye, viszont ez az a korosztály, amely a jelenlegi élethelyzetben a legkevesebb szabadidővel rendelkezik. Ennek ellenére milyen lehetőségeket lát erre a lelkész?**

Változó és felgyorsuló világunk gyülekezeti életünkre is jelentős hatást gyakorol. Igyekszünk mindent megtenni, hogy a gyülekezetünkhöz tartozó családok fiataljai megmaradjanak gyülekezetünkben. Mindent korosztályt igyekszünk megszólítani, a családok idősebb generációjának hithű vallásgyakorlása és példamutatása mindig segít a fiatalabb generáció elérésében és abban, hogy ők is otthon érezzék magukat közöttünk.

Ugyanakkor gyülekezeti életünk magán hordozza a szórványlét sajátosságait: fiataljaink közül sokan más városban folytatják tovább tanulmányaikat vagy éppen tanulmányaik befejezése után az ország más területén, gyakran a fővárosban találnak képesítésüknek megfelelő álláslehetőséget. Öröndetes tény, hogy sokszor visszatérnek gyülekezetünkbe istentiszteletre, a szertartásokat igénybe veszik, és időszakosan részt vesznek a gyülekezeti életben.

**5. Felvetődik a kérdés, körülbelül mekkora a gyülekezet? Milyen a taglétszám alakulása és erre építve, milyenek az esélyek, hogy vonzó legyen és maradjon sokak számára? Hogyan lehet jobban nyitni az emberek felé, úgy, hogy közben ne veszítsük el hagyományainkat, értékrendünket, unitárius identitásunkat?**

A 2011-es népszámlálási adatok alapján régióinkban több mint 200 ember vallotta magát unitáriusnak. Nyilvántartásunkban kevesebb, mint a fele szerepel. A régióban élő unitáriusok sajátágosan az élet fordulópontjain jelentkező szertartások igénylésekor találnak ránk, a mi feladatunk, hogy ehhez nyitottan álljunk és megteremtsük azt a környezetet, amiben jól érzik magukat, hogy megtapasztalják, jó az egyházban maradni. Egy olyan világban élünk, ahol minden szolgáltatássá vált, az egyház számára az a kihívás, hogy ettől távol

tartsa magát és megértesse híveivel, hogy az egyházi közösség akkor életképes, ha minden gyülekezeti tag jelenlétével, figyelmével és támogatásával részt vállal a közösségi életből és cserébe akkor kaphat viszonzást, ha ő maga is befektet a gyülekezeti közösségbe. A bizalmat, egymás elfogadását, a megbocsátást csak a közösségben lehet megtanulni és mindezek csak a közösségben nyernek értelmet.

Gyülekeztünk ajtaja nyitva áll minden kereső számára, viszont ki kell hangsúlyoznunk, hogy a világban fellelhető hit definíciókhoz képest unitárius hitünk zárólag Istenben gyökerezhet. Nem, az éppen divatos tartalom szerint összeállított valamiben hiszek recept, amely összeolvasztja a keleti misztika bölcsességét az asztrológia és ezotéria tanaival, hanem az évszázadok során a közösségeink által megélt és az evangéliumban gyökerező istenhit.

Nekünk az a fő feladatunk, hogy keresztyén életpéldánkkal és hitből fakadó cselekedetünkkel felmutassuk keresztyén értékrendünket és annak nagyszerűségét a mindennapi életünkben, hogy mások is követendő példának találják. És akárcsak a magától növekedő mag esetében látjuk, tapasztaljuk, hogy minden válság és megpróbáltatás ellenére Istennek gondja van ránk.

Hittel és reménnyel tekintünk a jövőre, bízva abban, hogy gondviselő Atyánk bölcsességgel ajándékoz meg hivatásunk betöltéséhez. Keresztyén hitünk és magyar unitárius hagyományaink alapján állva Isten szeretetét és igazságát kívánjuk megélni, így követve Jézus tanítását és példáját.

**6. Mi jelenleg a legnagyobb kihívás a gyülekezetben? Melyek a legfontosabb tennivalók?**

A gyülekezet legfontosabb feladatának tekinti a magukat unitáriusnak valló híveink „megtalálását” és bevonását egyházközségünk vallásos életébe, hiszen a rendelkezésre álló népszámlálási és egyéb adatok alapján tudjuk, sokkal többen vallották magukat unitáriusnak, mint ahányan szerepelnek egyházközségünk nyilvántartásaiban.

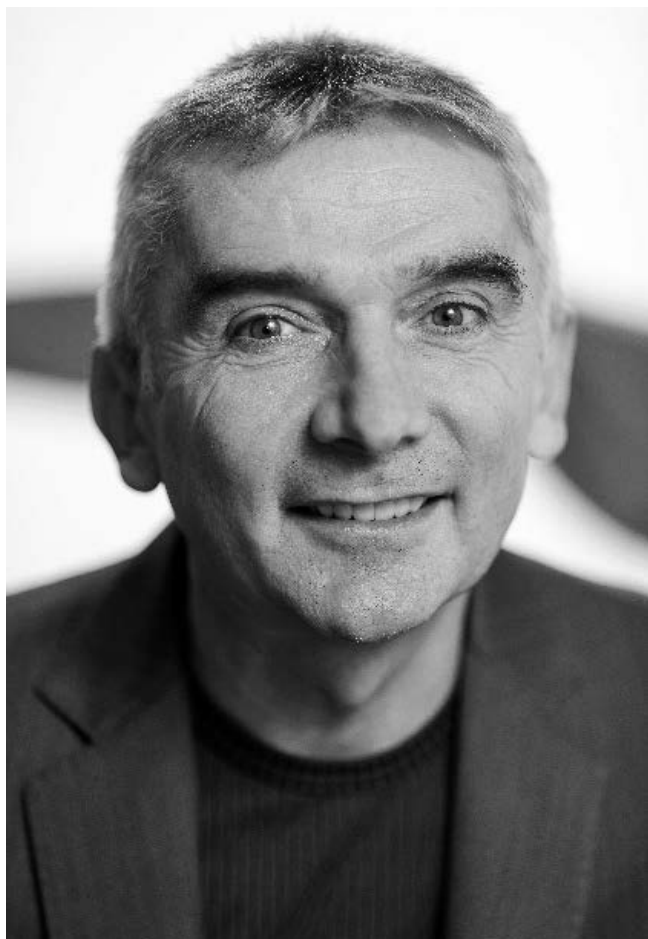
Ha gyarapodni tudunk, a közeljövőben mindenképpen szükséges lesz egy saját istentiszteleti hely kialakítása. Ezzel megteremthetnénk annak lehetőségét, hogy a közösség a fejlődés egy következő lépcsőfokán folytassa hitéleti tevékenységét, s ezzel együtt hatékonyabban váljon az unitárius missziós tevékenység Magyarország negyedik legnépesebb, egyetemi városában. Mindez szépen igazolná az egy évszázaddal ezelőtt elkezdett munka értelmét.

**7. Miben látja az egyházközség jövőjét? Hogyan néz ki a jövő az Észak-magyarországi Unitárius Szórványegyházközségben és a jövő Unitárius Egyháza?**

Hiszem, hogy hitünk és hagyományaink szilárd alapot biztosítanak számunkra a jövő építéséhez. Az a küldetésünk, hogy vonzóvá tegyük az unitárius hitet és a hitbeli tradíciót, feladatunk, hogy vonzóvá tegyük egyházunkat, mint közösséget a ma embere számára. E feladatok megvalósításában látom a jövőnket. Kérem Isten, hogy ehhez adjon számunkra lehetőséget és erőt!

KRIZA JÁNOS

## A kételkedés ereje



„Aki nem hajlandó kételkedni, bigott, aki nem képes rá, ostoba, aki pedig nem mer, az rabszolga.” (Lord Byron)

Már gyerekkoromban felmerültek bennem kételyek néhány tanult vallási állítással, történettel szemben. Viszont a kötelességtudat, a rutin, a megszokás, a tisztelet és még ki tudja hányféle érzés, jó sokáig elnyomta bennem a változtatás igényét. Csak 2014-ben – 55 évesen – döntöttem úgy a feleségemmel együtt, hogy református vallásomat elhagyom és unitárius hitre térek (*erről írtam az Unitárius Élet 2015. januári számában*).

Ez nem egy hirtelen felindulás volt. Hosszú évek lelki útkeresései és a Jóisten tanításának az átélései – néha intésben, néha segítségben, néha vigasztalásban – azt váltották ki bennem, hogy keresni kell azt a vallást, ami csak a lényegre összpontosít, nincsenek elterelő történetek és személyek, csak az egy Istenbe vetett hit van tisztán és egyértelműen.

A világ különböző helyein és kultúráiban léteztek és léteznek ilyen vallások, de ami itt és most átélhető számomra, azt a legtisztábban, legegyszerűbben ez a mondat fejezi ki: „**Egy az Isten**”. Örültem amikor rátaláltam erre a hittételre és az unitárius vallásra. Megkönnyebbültem, hogy végre olyan hitben tudom élni az életemet, amit őszintén tudok vállalni, ami támaszt nyújt és nem kell állandóan valami kételkedést elfojtani bennem.

Kerestem és találtam lelki útmutatókat, segítő társakat és végül találtam egy kis közösséget is: ez a Nyíregyházi Unitárius Szórvány Gyülekezet. Ebben a gyülekezetben nagyon kevesen vagyunk, és havonta csak egyszer találkozunk. A Kocsordi Unitárius Gyülekezet – ahova mi is tartozunk – pedig 50 km-re van tőlünk, ezért meggondolja az ember, hogy menjen, vagy ne menjen istentiszteletre vasárnaponként.

Szépen lassan rá kellett jönnöm, hogy a hit általi feltöltődéshez több kell, mint havonta egyszer részt venni a szertartáson. Persze, talán lehetne napról-napra egyedül is gyakorolni és fenntartani a hitemet, de ehhez nagy belső késztetéssel, kitartással és elhivatottsággal kellene rendelkeznem. Engem viszont a napi feladatok, problémák és rutinszerű cselekedetek lekötnek, és nem bírok lelki feltöltő *rutinokat kialakítani*. De a hit támaszt nyújtó ereje így nem lesz átélhető számomra. De akkor mi kell a hit átéléséhez?

- Talán kellene az ember ritmusához igazodó, feltöltődést nyújtó heti, havi, éves szertartások, események (más szóval, tervezhető, kiszámítható események).

- Talán kell az a nagyobb közösség, ami esélyt ad arra, hogy rendszeresen találkozhatok és kapcsolatot alakíthatok ki hasonló értékrendű emberekkel.

- Talán kell, hogy legyen mindig valamilyen – kisebb-nagyobb – küldetés, vagy tevékenység, amiben megtalálom a helyem és jól érzem magam benne. Ezt az állapotot így fogalmazza meg Csikszentmihályi Mihály pszichológus: „A flow – áramlás - a tiszta fókusz állapota, amely által teljesen elmerülünk egy tevékenységben.”

- Talán kellene időnként valamilyen vallási eseményen, programon átélt egyedi élmények is.

- Talán kellene gesztusok, biztatások, odafigyelések, és még ki tudja mennyi minden más.

Mire ezek az érzések megérlelődtek bennem, a jó Isten fel is mutatott egy lehetőséget számomra. Mivel én egy olyan tanácsadó cégnek vagyok a vezetője, amely az Európai Unió programjaihoz kapcsolódó különböző



szakértői munkákat végez, innen jött a felismerés, hogy amihez tehetséget (talentumot) adott a jó Isten, azt kell tudnom hasznosítani a vallási közösségem javára. Inentől már megvolt a küldetésem.

Az alapgondolat az volt, hogyan lehetne bárki számára bemutatni, megismertetni az unitárius vallás alap tanításait és értékeit egy vallás-turisztikai projekt keretein belül. Továbbá, hogyan lehetne egy olyan találkozási helyet létrehozni, ami jó lehetőségeket biztosítana a közösségfejlesztéshez. Kocsord adta magát ehhez az elképzeléshez, hiszen van egy nagy templomkert és a gyülekezet már többször is bizonyította, hogy képes önállóan is nagy ügyeket elindítani (*ezt a sztorit dolgozta fel egy helyi kiadványban Körösfői Zsolt történész: „Unitáriusok Csik-Országban, a Kocsordi Unitárius Egyházközség története”*). És egyáltalán, miért ne lehetne Kolozsvár és Budapest között félúton egyfajta unitárius találkozóhely, vagy „zarándokhely” Kocsord?

2016-ban megjelent egy EU-s turisztikai pályázat. Erre készítettem – a fent leírt elvek figyelembevételével – egy projektjavaslatot. Az elképzelésemet bemutattam Bartha Zsuzsánna lelkész asszonynak és a gyülekezet keblitanácsának. Először mindenki megijedt a feladat nagyságától és a projekt költségvetésétől, de aztán mindenki fellelkesült a lehetőségtől. Az így kiérlelt javaslatot és pályázati dokumentációt jóváhagyásra eljuttattuk az egyházkerület vezetőihez, mint projektgazdához. A pályázat benyújtását követően már nyugodt szívvel vártuk a döntést, mert tudtuk azt, hogy szakmailag jó a projekt és bízunk a jó Isten segítségében.

Most is meggyőződésem, hogy ettől több nem is kell. Mindenki keresse az új utakat, tegye meg azt, amire képes és amire lehetősége van. Ha közös ügyet szolgál, akkor ne a privát hasznot és egyéni érdekeket helyezze előtérbe, csak a kitűzött cél végrehajtását, *de szüntelenül kérje a jó Isten segítségét*.

2017-ben nyert a projekt. A neheze viszont csak akkor kezdődött el. Ma már úgy érzem, hogy az elmúlt 5 évben ez volt az a feladat, amin keresztül a Jó Isten folyamatosan tanítgatott. Végül megerősített bennem néhány olyan belső tulajdonságot, ami addig nem volt az erősségem. Ezek a következők:

**Az alázat.** Hiszem azt, hogy a jó Isten mindenkinek ad valamilyen képességet, vagy tehetséget és lehetőségeket is biztosít az életünk során, hogy ezt hasznosítsuk. Sőt, társakat is ad, hogy segítsék a fejlődésünket. Sokszor rá kellett jönnöm, hogy az amit én gondolok helyesnek, az csak egy nézőpont a több más lehetséges közül és az az igazság, amiről azt hittem, hogy egyedüli, az csak az én igazságom. Tehát, szükségünk van az eltérő, de jószándékú álláspontokra és javaslatokra. Egy közösségi projekt csak akkor lesz életképes, ha mindenki úgy érzi,

hogy az ő véleménye is benne van, hogy ő is tett valamit annak a létrehozásában. Ehhez viszont alázat kell. Én még csak ennek a fontosságát ismertem fel, néhány kudarc utáni önvizsgálat eredményeképpen, de próbálkozom naponta az alázat megélésével.

**A türelem.** Néha teljesen egyszerűnek tűnnek a dolgok. Egyértelműek a végrehajtandó feladatok, jól elkülöníthetőek a felelőségek, minden érintettnek megvan a maga érdekeltsége. Aztán kiderül, hogy egy projektben érintett valamennyi ember és szervezet (az ún. stakeholder) másképp gondolja ezt. Ezeket mind megérteni, figyelembe venni, nagy türelemre van szükség. Sokszor kértem a jó Istent, hogy adjon kellő türelmet és empátiát a problémák kezelésében. Sőt arra is rá kellett jönnöm, hogy néha a kilátástalannak, vagy kaotikusnak tűnő dolgok egyszer csak megoldódnak, ha kellő türelemmel állunk hozzá.

**A társak.** Ha erősnek és magabiztosnak érezzük magunkat, akkor könnyen úgy érezhetjük, hogy nincs szükségünk segítségre, hiszen az csak hátráltatna minket. Számtalanszor rá kellett jönnöm, hogy szükségem van jószándékú, segítő társakra. Ha valaki úgy érzi, hogy egy belső indítatásból, neki segítőleg mellé kell állni egy közös ügynek, az óriási energiákat tud felszabadítani. Több ember jószándékú segítségére volt szükség ahhoz, hogy Kocsordon ez az új közösségi tér felépüljön. *De még több ember segítségére lesz szükség, hogy az eredeti célkitűzésnek megfelelően tudjon működni. A kérdés egyszerű és személyes. Te tudsz-e és akarsz-e segíteni nekünk ebben?*

Azt is be kell vallanom, hogy többször megfordult a fejemben, hogy feladom, hogy nem csinálom tovább, mert úgy éreztem, hogy szélmalomharcot folytatok. Most már örülök, hogy nem adtam fel.

Arra vágytam az unitárius vallásgyakorlásom elején, hogy legyen olyan feladat, ami konkrétta, átélhetővé teszi a hitem megélését. Megajándékozott mindezzel a jó Isten, sőt még tanított is közben és segítő társakat is adott.

Remélem lesz olyan, aki bátorítást kap és inspirációt nyer az önvallomásomból.

“Az ember végül mindig egész életével felel a fontosabb kérdésekre. ... Ezek a kérdések így hangzanak: ki vagy? Mit akartál igazán? Mit tudtál igazán? Mihez voltál hűséges és hűtlen? Mihez, vagy kihez voltál bátor, vagy gyáva? Ezek a kérdések. S az ember felel, ahogy tud, őszintén vagy hazugon; de ez nem nagyon fontos. Ami fontos, hogy a végén egész életével felel.” (Márai Sándor)

**RÓKA LÁSZLÓ,**

**a Kocsordi Unitárius Látogatóközpont projekt szakértője**

# „Ugyanazt az Istent hívjuk atyának, és ugyanazt a földet nevezzük anyaföldnek”

A tudósítás a Magyar Nemzet 2022. október 15. számában jelent meg

Felszentelték a nyárádgálfalvi unitárius templom mását a szentendrei Skanzenben. Ez alkalommal a Magyarországon élő unitáriusok felöltötték ünneplő ruhájukat, s természetesen erdélyi hitestvéreikkel együtt, büszkén ültek be a templom padjaiba. Az ünnepséget Elekes Botond, a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének főgondnoka nyitotta meg köszöntő beszéddel. Az ünnepi istentisztelet szónoka Kovács István, a Magyar Unitárius Egyház püspöke volt. Dr. Szent – Iványi Ilona, jegyző mondott imát. Kriza János püspöki helynök mondott úrvacsorára felkészítő beszédet és dr. Czire Szabolcs imádkozott. A kántori szolgálót Sorbán Enikő végezte.

*Ma már egyértelmű: hitünk, emberségünk és nemzetünk is összeköt bennünket székel testvéreinkkel, hiába mondott nemet a baloldali kormány 2004-ben a saját népére – hangsúlyozta*

Vitályos Eszter, a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterhelyettese a nyárádgálfalvi unitárius templom másának felszentelési ünnepségén. Kovács István, a Magyar Unitárius Egyház püspöke arra hívta fel a figyelmet a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban celebrált ünnepi istentiszteleten, hogy a templom megmutatja, egy skanzenben is képesek az unitáriusok valódi egyházi közösséget alkotni és Istent szolgálni.

*Arra emlékeztet ez a templom, mi az, ami igazán fontos, és mi az, ami által az élet szentsége, magasztossága visszaépíthető – fogalmazott Kovács*

István püspök a felszentelési ünnepségen.

A ceremónián felszentelték a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Magyar Unitárius Egyház májusban megnyílt erdélyi épületegyüttesét is, továbbá hálaadó istentiszteletet celebráltak. Az unitárius vallás bölcsője a XVI. század közepén Erdély volt: ennek állít emléket az épületegyüttes szakrális központjaként másolatban felépült imaház. Az ünnepségen az unitárius egyház vezetőin és szolgálatvégzőin túl részt vett Kövér László, az Országgyűlés elnöke is.

A templom karzata alatt egy kiállítást is létrehozta a templomok megtartóerejéről, valamint



modern, misztikus fényjátékkal hívják fel a figyelmet a kiüresedett, elpusztított templomok valóságára. *Istent nem lehet elhallgattatni: ha az emberek – akik Isten szavát sugározzák a világba – el is hallgatnak, a kövek és a tárgyi világ megszólal, ezt*

*jelképezi a nyárádgálfalvi unitárius templom is – emelte ki az unitárius egyház püspöke. Kovács István arról is beszélt: a skanzen munkatársai az utóbbi idők egyik legnagyobb szolgálatát tették az unitárius egyháznak, hiszen a tájegység nemcsak Erdélyt jeleníti meg a maga lelkeségében, de az egyetlen Erdélyben alapított egyházat is, a maga templomával. A püspök felidézte: Szent István király idejében, amikor az uralkodó elrendelte, hogy minden tizedik közösség építsen magának templomot, előbb a közösség létezett és azután építette templomát. Mint fogalmazott, ez a folyamat most*

megfordult, ám a templomnak van gyülekezete: a Budapest környéki, szentendrei unitárius közösség élettel fogja megtölteni, de számítanak arra is, hogy a skanzen látogatóit megérinti Isten üzenete. – Érezze meg a betérő, hogy van reménység, és Isten által van jövő. Az orgona azt zengi: szép a harc és szép az emberi lét – szóló prédikációjában a gyülekezethez Kovács István püspök. Rámutatott: *a veszte felé rohanó világban az Isten felé fordulás tart meg bennünket szűkebb pátriánkkal, a magyarsággal együtt. Kiemelte, hogy bár Erdélybe is betör az új világ zűrzavara, mégis fellelhetők a mélységek, melyekből építkezni lehet. Időről időre emlékeztetnünk kell egymást, hogy egy vérből valók vagyunk, a testvéri szeretetben összeköt minket a hitünk az emberiségünk és a nemzetünk – szóló az*



ünnepségen az egybegyűlt anyaországi és székelyföldi magyarokhoz Vitályos Eszter, a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterhelyettese.

Felidézte a rendszerváltás utáni magyar nemzet történetének egyik legfájóbb pillanatát: 2004. december 5-ét, amikor, mint mondta, gyógyírt kellett találnunk arra, hogy a hazai baloldal saját népe, a trianoni határokon kívül rekedt magyarság ellen indított kampányt és nemet mondott a felé nyújtott testvéri kézre. A miniszterhelyettes hangsúlyozta: 2010 után azonban a második Orbán-kormány elsőprő többséggel megszavazta a kettős állampolgárságról szóló törvényt, így „ma már újra egyek, honfitársak lehetünk”.

*Joggal várjuk a tiszteletet, megértést és együttműködést az Európai Uniótól is, hiszen önálló, szuverén és strapabíró nemzet vagyunk, akikre számíthat Európa, a külföldi magyar közösség, a bajba jutott szomszédos országok is – emlékeztetett.*

Vitalyos Eszter kiemelte: a templom emlékeztet minket arra, hogy nem választhat szét bennünket sem diktátum által kijelölt országhatár, sem politikai cselszövés, sem euró, sem lej, sem dollár.

Mint mondta, *a magyarok és székelyek testvérek,*

*akik ugyanazt az Istent hívják atyának, és ugyanazt a földet nevezik anyaföldnek.* Hozzáfűzte: *a legvésebb időszakokat is egymásba kapaszkodva fogjuk átvészelni.*

Cseri Miklós, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója megjegyezte: *bár idén május 19-én már megnyitották az erdélyi tájegységet, azonban csak az unitárius templom felszentelésével jött el az igazi megnyitás pillanata, hiszen most érkezett ide az élet, a valódi közösség, a gyülekezet – utalt a zsúfolásig telt templompadsorokra. Ki-*

*emelte, hogy az imaház nemcsak egy felszentelt közösségi tér, amely szertartásokra, ünnepekre, keresztelezőkre, úrvacsora kiosztására szolgál, de egy lehetőség is rálépni az Isten felé vezető útra.*

Megjegyezte, hogy ott, ahol a többségi nemzet

akadályozza a kisebbségi csoportok identitásának fenntartását, mindig a szakrális helyeket hagyja elpusztulni. Ezért kiemelten fontos, hogy az épített örökséget is megőrizzük. A főigazgató fontos bejelentést is tett: elárulta, hogy a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Magyar Unitárius Egyház megállapodást kötött arról, hogy az egyházkerület napi rendszerességgel használni fogja a templomot.

*A templom tornya a Jóisten feltartott mutatójaja: nehogy az legyen a vége, hogy skanzenbe, rezervátumba szorulva emlékezünk arra, valaha élő hitünk, közösségünk volt – hívta fel a figyelmet az élő egyházi közösségek fontosságára Pröhle Gergely. A Magyarországi Evangélikus Egyház országos felügyelőjének véleménye, hogy a keresztény közösségek ereje a hálaadásban rejlik. A ceremóniát a székelykeresztúri Lelkes zenekar nép- és egyházzenei dallamai kísérték, továbbá a templom előtti téren a skanzen főigazgatója és az egyházi elöljárók fát is ültetettek, ezzel jelezve, hogy hitünknek ki kell állnia az idő próbáját úgy, ahogyan a fát a viharok tépázzák.*

**DOMJÁN ANIKÓ**

## A halál gondolköre Szabédi<sup>11</sup> László lírájában



Ebben az esetben is érvényes az a megállapításom, miszerint 1951-ig írt verseit használtam gyűjtésemhez és ezekből válogattam a gondolatokat. Tagadhatatlan, hogy a halál gondolköre az egyik leggazdagabb Szabédi lírájában és ennek ismeretében most már egyikünk sem kételkedik ennek valóságában. A kérdés feszül továbbra is, hogy vajon miért? Sőt egy másik is felmerül: ha már ennyire behatóan foglalkozott a halállal és életét is erőszakos körülmények között dobta el magától, rájött-e annak értelmére, vagy negatív ellentétére? Erre vonatkozóan nem sikerült megtalálnom a megfelelő gondolatvilágot, de törekszem, hogy a választott példákkal megvilágítsam „sötét” gondolkodásnak ezt a területét. Elsőként a *Meghalni máris* c. versét jelölöm:

*„Ha meg lehetne rövidítenem  
az időt, mi még hátra van! Hisz annyi*

*csillag ragyog az égen – jaj, ha nem  
kellene mindegyiknek nevet adni!”*

Rengeteg gondolatot ébreszt, és ami a legérdekesebb, hogy kedvesen hatnak. Nem okoznak traumát és nem gyötrődünk azért, hogy elhamarkodottan vélekedik az élet elmúlásáról. Természetesen Szabédi saját életének lerövidítésére gondolt elsősorban. De mi következik ezután? Vajon csillagász bőrébe kívánt bújni a költő, vagy csillagainkat látta fenn az égen, melyeknek mind nevük volt. Azoknak neve, akiket ismert közelebbről, vagy éppen szeretett?

*„Ha át lehetne vágtatni vakon  
az egymást lassan váltó éjszakákon,  
s halálhoz jusst nem gyilkos kínokon  
szerezni, nem elherdált ifjúságon!”*

Azt szeretné a költő, hogy ha vágtában haladhatna át az éjszakákon, melyekből sokszor hosszú átmenet vezet a következő naphoz. Vesszővel folytatódik a gondolat, de szerintem más területre csap át, amikor szemrehányásként mondja valakinek, hogy jó lenne elérkezni a halálhoz, de *gyilkos kínok* hiányában és anélkül, hogy elfecsérelnénk saját ifjúságunkat. Ez két sarkalatos eleme a halál-gondolatoknak, hiszen mindkettő jelen volt a költő életében.

*„Ma este elaludni, s reggelig  
végére járni harminc-nyolcvan évnek,  
álmot se látva közben – s még alig  
virrad, s meghalni máris, mint a vénnek.”*

Természetesnek tartja, hogy úgy kellene történnie a meghalásnak, mint a vének esetében előfordul néhányszor: este lefeksznek és reggel halva találják. Ahogy a székelyek közt járt régóta a mondás: Élj sokáig és halj meg hamar! Vagyis elviselhető, könnyű és természetesen hosszú életünk legyen, viszont, amikor eljött a vég, akkor szenvedésmentes, elalvásszerű legyen a halál.

*„Néhány komoly utolsó perc elég  
volna: megáldani szeretteinket,  
s megbocsátani, nem tudva voltaképp,  
kiket bántottunk, s kik bántottak minket.”*

Végül még egyszer kézbe veszi a lelkünket és megpróbálja keserűvé tenni szánk ízét, amikor összegezi az utolsó pillanatok értelmét. Fontosnak tartja, hogy halálba távozás előtt megáldjuk szeretteinket. Másodlagos szempont, vagy talán el is hanyagolható, hogy megbocsássunk azoknak, akiket magunk mögött hagyunk, bár

kérdés, hogy ki, kit bántott meg és ezért kinek is kellene bocsánatot kérnie a másiktól. Nem folytatja a gondolatot a költő, de tudjuk, hogy az elmenőnek nincs ideje a gondolkodásra. Vagy elbúcsúzik a kívánalmaknak megfelelően, vagy erre már nem lesz ideje, és akkor még több fájdalmat hagy maga után.

A következő halál-gondolatot a *Halál-házasító* veréből idézem. Ebben az esetben is azt érzékelem, hogy Szabédi számára kimondottan és hangsúlyosan fontos volt az elmúlás feszegetése, és bár komoly jelentőséget tulajdonított ennek a változásnak, mégis úgy döntött, hogy vicces formába önti meglátásainak egy részét. Elképzeli, hogy megvalósítja a halál házását, melylyel kapcsolatosan kérdezi ugyan, hogy kit akar elvenni, de nem várja a választ, hanem sorolja, hogy kiket ajánl neki: égi holtat, fénytelen, csillagatlan éjszakát, reménytelen, szegény ember bánatát. Ez rosszabb az elképzelhetőnél, hiszen bármilyen sokból is választhatnánk társat magunknak, egyik csak rondább a másiknál, bizony nem mondanánk szerencsésnek magunkat. Inkább asszony, vagy ember nélkül lássuk meg az Istent. Ezt Szabédi ki is mondja saját értelmezésében, amikor hangsúlyozza, hogy „*menjen mennyen-poklon át*”.

Idézek az ismert drámai költeményéből, amikor arra hivatkozik a költő, hogy végeredményben nem a halál bántotta, hanem az, hogy szerelmese csókjának hiányában kell meghalnia:

„*Azonban nem a halál  
bántott, a halhatatlan istenekre!  
hanem, hogy csókod nélkül pusztulok.  
Illő, hogy mi a haldoklót illette,  
az élő azt busásan kapja meg*”.

Az újabb ellentét felállításával ismét „*félrevezet*” Szabédi, ha nem vagyunk óvatosak. Amennyiben felületesen figyelünk az összefüggésre, akkor azzal a tudattal zárjuk a gondolatot, hogy a halálraítéltnak illő volt teljesíteni végső akaratát azon kívül, hogy az életéhez ragaszkodott. Tehát, ha enni-innivalót kért, akkor azt illett teljesíteni, amit átvitt értelemben a szerelmesre is vonatkoztathatunk a csók összefüggésében. Itt viszont nem erről beszél Szabédi, hanem, ami a haldoklót illeti, azt az életben maradó kapja meg.

Említette a költő, hogy jó volna 30-40 évesen úgy halni meg, mint az öregek, viszont felháborodással vázolja a koreai eseményeket, ahol

„*Fenján elhamvadt. Nézzétek itélő  
bírákként a gyűjtogatás nyomát:  
holt magzatot sírva szorongat élő  
anya és élő magzat holt anyát.*”

*Így küzd a tőke. És szenvedve, sírva  
így küzdenek a vének, drága nők,  
s hazájukért így hullanak a sírba  
hősi halállal haló csecsemők!  
De az élők töretlen ellenállnak,  
és megbosszulják halottaikat.”*

Elkeserítő képet alkalmaz a költő, melyet sajnos mi is láttunk korabeli képeken, vagy későbbi filmesített változatokban. Nem keresi a politikai háttér igazát Szabédi, hisz tudja, hogy személye ehhez túl kevés, viszont előtérbe helyezi a látványt és a mögötte álló rettenetes pusztítást, melyet a politikai döntés okozott és nem azok vére hullt, akik ebben döntő szerepet játszottak, hanem ártatlan csecsemőké, édesanyáké és természetesen felnőtteké.

Az utolsó előtti példa sajátosan Szabédi:  
„*Mit akarok? Hogy ne születtem volna,  
s mégis legyenek, vagy – megfordítva – hogy  
haljak meg, de tovább is éljek, holtan;*”

A Bibliából ismerős, amikor Jób megátkozta születésének pillanatát és elkeseredésében kimondja, hogy jobban járt volna, ha meg sem születik. Ennél már árnyalattal rosszabb, amikor Isten bánja meg, hogy embert teremtett a földre. Ennek párhuzamaként kérdezi Szabédi, hogy talán jobb lett volna, ha ő sem születik meg, de ennek ellenére mégis legyen, sőt haljon meg, de holtan éljen tovább. Törekedtem, hogy legtöbb gondolatát megértsem a költőnek, de ha hiányosság maradt, akkor az előbbi idézet idetartozik. Legalábbis az első része. A másodikra meg van a magyarázatom, hiszen sokan vannak, akik alávetik magukat az elvárások önkényének és azt teszik, amit az parancsol. Ha hallgatásra kényszerítik, akkor azt váltják valóra, ha pedig szólniuk kell egy meghatározott szókeretben és készlettel, akkor annak tesznek eleget. Ez az élő halott állapot, ami mögött van egy név ugyan, de hiányzik belőle a személyiség.

Végül elmondom, hogy nem csak kétarcú emberek, hanem pillanatok is vannak életünkben:

„*Kétarcú pillanatok szörnyű  
sodra örvénylik, mint a gyűrű;  
készületlen és akaratlan  
választanod kell szakadatlan.  
Hiába szólalsz, lázadozván:  
menj, pillanat, mi közöm hozzád?  
Fenyegetéssel hal meg ajkán:  
megtagadtál; emlékezz majd rám!*”

Szinte az előbbi gondolatot folytathatom. Az abban leírt állapot is olyan, mint egy gyűrű. Benne vagy, nincs

menekvés belőle, mert körbe zárnak az események. De nemcsak a történések rabja vagy, hanem a szavaké elsősorban. Ha nem szólsz, akkor az lesz a vád, ha pedig nem úgy beszélsz, ahogyan megparancsolják, akkor az lesz a veszted. Akkor lesz szerencsés, aki ebbe az örvénybe belekerül, ha ő marad és a kétarcú pillanat fenyegetve távozik, vagyis meghal.

A halál második gondolat-körében a **halál-gyász** összefüggését választottam. Délia vallomásában rejlik a költő felfogása, ami közel sem egyszerű. Rendkívüli-ségében viszont kimondottan érdekes és talán egyedi is ugyanakkor.

„Nem látott volna Róma soha gyászt,  
gyászomnál fényesebbet, nagyszerűbbet.  
Hogy féltem, és vártam halálodat!  
Ha akkor azt kérdezted volna tőlem,  
mit tégy – kimondani is borzadok –,  
azt feleltem volna: halj meg, Tibullus,  
hogy vad gyönyörrel meggyászoljalak!  
Ontottam volna gyáva könny helyett vért,  
szétmarcangolva arcom, mellemet,  
egekig hatolt volna sikoltásom,  
mellyel az istenektől fiatal  
életed végét számon kértem volna!”

Tény, hogy a legtöbben félünk szeretteink halálától. Azt viszont ki sem mernénk ejteni a szánkban, hogy várjuk valamelyik szeretettünk halálát<sup>12</sup>. Ezt viszont megteszi Délia, aki valahogy ezért szerette volna Tibullus halálát. Nem könnyel fogott volna gyászba, hanem vérrel, mert mélyen karmolta volna magát fájdalomában. A gondolatot itt is érdekesen zárja a költő, aki nem a halált várót okolja, hanem éppen ő az, aki számon kérné kedvese életét.

A halál tárgykörébe tartozó gondolat a **temető**, illetve a **temetés**.

„A szabédi temető  
kicsi hegyen nagy lejtő,  
de olyan szép temető  
a világon nincs kettő.”

Mivel van ilyen irányú tapasztalatom, elmondom, hogy a köztudatban valóban szerepel a „szép” temető és temetés. Az előző könnyen magyarázható, hiszen egy zárt, rendezett területről beszélünk, ahová nemcsak halottak napján, vagy azt követően sétálunk, hanem az év bármelyik napján. Az a kérdés, hogy milyen benyomást kelt, ha áthaladunk egy zárt területnek minősülő teme-

tőn? Ha bozótos, virág- és jel nélküli sírok látványa tárul elénk, akkor elszomorodik a lelkünk. Amennyiben ennek ellenkezője, vagyis gondozott sírokat találunk, akkor pozitív gondolatok ébrednek bennünk és ennek megfelelően nyilatkozunk.

1940-ben a következőképpen fogalmazott Szabédi:  
„Meghasonlott magával – szól a hóhér  
nyugodtan, késén látva véretem,  
s nem rúg belém a buggyanó zokszóért,  
melyet ajakam gyáván eltemet.”

Elfogadom, hogy két különböző dologról van szó, amikor a szabédi, szép temetőt említi, vagy az előbbi idézetet olvassuk. Ebben az esetben is vissza kell kanyarodnom a korábbi megjegyzéshez, miszerint a temetés is lehet „szép”. Erről nem szól a költő, de jelzem én a tény, hiszen nemcsak ott van temető, ahová halottainkat visszük, hanem mi magunk is azzá válunk, ha pl. magunkban tartunk valami fontos közlendőt, vagy elhallgatunk olyan igazságot, mely a közvéleményre (is) tartozik.

Végül a halál gondolatát a **gyászszal, gyászdallal** zárom. A költő gyászra hangolt gondolatának egyik jellemző példáját találtam a *Percek* c. versében:

„Van perc, oly könnyű, mint a név,  
mit egy sírkövön olvasol;  
míg monddod is, csak szádon él,  
kit megnevez, már nincs sehol.  
S van perc, mély, mint a felirat  
ugyanazon a sírkövön,  
amelyből évekig sír az  
elárvult, gyászra vált öröm.”

Egyértelmű, hogy a központi gondolatot a perc jelöli, de gondoljuk csak el, mennyi idő szükséges ahhoz, hogy elolvassunk egy sírköre vésett nevet? Sőt, még akkor sem tart soká ennek ízlelgetése, amennyiben fogunk közt mondogatjuk, ismételtgetjük, és közben keressük azokat az összefüggéseket, melyekben valamilyen kapcsolatba kerülünk az illetővel. Az újabb ellentétből megint kibontakozni látszik egy új érzés-világ. Szétválasztottam a gondolatnak megfelelő szavakat, hogy valóban abban az értelmezésben részesüljek, amire kíváncsi vagyok. Nem sikerült ez teljességgel, mert a perc meghatározott időkeret (60 mp). Se több, se kevesebb! Ezzel ellentétben a sírkő felirata, - ami mély, ugyanakkor lehet mélyebb is, és ebben az esetben nincs meghatározva miliméterben. Amikor azt

12 Persze nem abban az összefüggésben, amiről beszélt a 90-es évek elején az egyik református lelkész, aki azt mondta, hogy neki már kilenc tetszhalottja volt. Ez lehetetlen – állítottuk, mert talán egy-kettő még előfordul egy gyülekezetben, de ennél több, alig hihető. Pedig ez az igazság – mondta a lelkész, hisz tetszett a hozzátartozóknak.

mondom, hogy a perc évekig tart és évekig fennmarad a sírfelirat is, akkor már találkozik a két gondolat és kifejezés. A végső megoldás még hiányzik, hiszen itt van az újabb ellentét, amikor gyászra vált örömről beszél Szabédi. Ezt úgy is felfog(hat)om, hogy a halál ténye szomorúságra, vagyis gyászra fordítja az öröm pillanatait. Végül pedig még egyetlen szempontot észrevételezek, hogy a gyász addig tart, amíg olvasható a sírfelirat. Talán ez nem is függ attól, hogy az olvasó ismerte-e az illetőt, vagy nem. A mindenkori sírfelirat önmagában hordozza a gyászt és elnyomja az örömet.

A *Futó nap* c. versében összegezi, amit a halálról

tudnunk kell és lehet. Nem elemzem ezt a verset, hiszen nyomasztóan magával ragad, és nem tudjuk, hogy részt vegyünk a *halotti éneklés*ben, vagy keserves zokogásba kezdünk elsiratva a búcsúzókat és egy kicsit magunkat is, hogy előbb-utóbb hasonló helyzetbe kerülünk? Sokszor halottnak tűnnek azok is, akik kísérik halottaikat. Eljön egy pillanat, amikor már senkinek sem hallszik a halotti éneke, amit átvesz, vagy elnyom a harang bronza. Aztán megkérdezi a költő, hogy

„Miért zokogsz? A  
csend örök már.”

PAP GY. LÁSZLÓ

## Családi emlékezet Balázs Ferencről

Az utókor időnként szobrot emel, könyvet ad ki, emlékezik elhunyt nagyjainkról.

Közülük is kiemelkedik Balázs Ferenc, akinek alakja különleges helyet foglal el egyházunk és nemzetünk nagyjai között.

Számomra is szinte személyes ismerős Balázs Ferenc és felesége Christine! (Középiskolás korom meghatározó olvas-



mányélménye volt a Bejárom a kerek világot, vele utaztam én is a fél világon keresztül.) Amikor Mészkönn volt a lelkészi állomáshelyem a hazlátogató lányával, Enikóval (Enika), és a leszármazottakkal is megismerkedhettem.

Óhatatlan, hogy a piedesztálra emelt hős alakját torzítja a hálás utókor emlékezete. Ilyen már számunkra is Balázs Ferenc és Christine alakja.

Balázs Ferenc betegsége idején Christine 3 éves kislányukat Enikát ismerősökre bízva indította útnak, hogy a biztonságos Amerikába menekítse, majd megözvegyülve ő is hazatért.

Enika négy gyermeknek adott életet. Közülük Janetel, az unokával beszélgettünk egy kicsit, számunkra mit is jelent a híres nagyszülők emlékezete. Az ő tudósítása szerint Enika már 90 éves, még önállóan él, nem haj-

landó öregotthonba vonulni, nagyra tartja függetlenségét és otthonát.

Az egész család szívesen, szeretettel emlékezik az utazásokra Erdélybe és Magyarországra. Az amerikai létben élő leszármazottak számára mintha megelevenedett volna az, ami eddig a családi hagyományban és mesékben jelent meg. Számunkra a Balázs Ferenc alakja Apa és Nagypapa, aki elhunyt fiatalon, Christine, az édesanya és Nagymama, aki emberfeletti módon küzd gyermekeiért és minden nehézségből megtalálja a kiutat.

Sok tárgy is maradt, amivel törődni kell: írások, könyvek, képek...mi lesz vele. Mindez magyarul, angolul és dánul is, nagypapa és nagymama családi öröksége.

Az amerikai mindennapokban mindez olyan, mint egy mesevilág, a tárgyi örökség azonban valóságos.

Enika nagyon büszke arra, hogy végre méltó módon emlékeznek az egyházban sokat szenvedett édesapjára és édesanyjára is. Sajnos nem tölthetett elég időt édesapjával, ennek hiánya ma is fáj. Így legalább kapcsolatba tud kerülni vele. Sajnálja, hogy nem tanult meg magyarul, mert akkor tudná olvasni édesapja írásait.

Janet számára már távolibb a kapcsolat, a szobrok emelése még inkább árnyalja a benne élő képet a nagypapáról, akivel sohasem találkozhatott személyesen, mégis alakja, emléke eleven.

Az unitárius örökség beépült a család értékrendjébe.

Christine Appleton, Wisconsinban gyülekezet alapító is volt. Büszkék örökségükre, bár ma már sokféle felekezethez tartoznak a leszármazottak, az unitárius értékrend meghatározó ma is.

Isten áldását kérve életükre ígértem, hogy ápolni fogjuk mi is a lángot, amit Balázs Ferenc gyújtott.

BARTHA MÁRIA - ZSUZSÁNNA

# Kiss Zoltán hadnagy alezredesre emlékezve

(1914-1952)

Október 23-án megemlékezésre került sor Pá-pán, dr. Kiss Balázs és családja felkérésére a családi ház előtt. Bakó-Nagy Zsuzsanna az Észak-Dunántúli Unitárius Szórványegyházköztség lelkészének áhítata után koszorúzásra került sor, amelyen közel 60 személy vett részt.

Így emlékeztünk meg Kiss Zoltán hadnagy alezredesre:

„Miért csüggedsz el, lelkem, miért háborogsz bennem? Bízál Istenben, mert még hálát adok neki az ő szabadságáért!” 42 Zsolt, 6

„Senki közülünk nem él önmagának, és senki nem hal meg önmagának. Míg élünk, Istennek élünk, s ha meghalunk, Istennek halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úrői vagyunk.” Róm 14, 7-8

Kedves emlékező család, kedves Testvéreim!

Emlékezni gyűltünk ma össze Kiss Zoltán honvéd alezredesre, aki az Úr 1914. esztendejében sírta bele magát a világba és akit 1952. április 10-én koholt vádak alapján végeztek ki. Az 1956-os forradalom gyásznapi a magyar nemzet számára, de a Kiss család számára is, hiszen ekkor jutott a család tudomására a szomorú és tragikus hír a szerető férjről és édesapáról. A mai napon **emlékezünk a hősökre**, akik életüket adták a hazáért. A mai napon **emlékezünk**

Kiss Zoltán hadnagy alezredesre, aki egy volt a beosztott katonákkal, aki sokszor veszélybe sodorta életét társait mentve, mert együttérző szellemmel áldotta meg a Fennvalót. A mai napon **emlékezünk a családapára**, akit gyermekei karok nélkül öleltek egy életen át, szavak nélkül fejezték ki szeretetüket és elismerésüket, és akinek kezét túl korán kellett elengedniük.

70 éve nincs közöttünk, de a mai napon mégis vigaszt várunk és gyógyírt várunk a fájó sebekre a gondviselő Istentől. Unitárius felfogásunk a halálról

az, hogy Isten áttemel az időből az időtlenbe, a végesből a végtelenbe. Átemel az egyik tenyeréből a másikba. A Biblia találó szavaival élve: „A por visszatér a földbe, olyanná lesz, mint volt, a lélek pedig visszatér Istenhez, aki adta.” (Préd 12, 7) A lélek tovább él, szeretneink, hozzátartozóink emlékezése éltet, nem

enged feledésbe merülni, a léleknek örök élete van.

A mai napon emlékezünk az 1956-os szabadságharcosokra, az őszinte főhajtások mellett kövessük hőseinket a bátorságukban és szabadságszeretetükben, mint ahogy követjük a názáreti Jézust, az Isten- és az emberszeretetről szóló tanításában.

Emlékezünk ma minden hősrre, akik életüket adták a hazáért, a nemzetért.

Imádkozunk, hogy a gondviselő Isten adjon elhunyt szeretteink lelkének örök üdvösséget. A gyászolóknak, a rájuk emlékezőknek pedig nyújtson a jó Isten vigasztalást és akaratában való belenyugvást. „Senki közülünk nem él önmagának, és senki nem hal meg önmagának. Míg élünk, Isten-

nek élünk, s ha meghalunk, Istennek halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úrői vagyunk.” Róm 14, 7-8 Isten legyen velük. Isten legyen velünk. Ámen.

BAKÓ – NAGY ZSUZSANNA





## A KOVÁSZ

„Hasonlít a mennyek országa a kovászhoz, amelyet fog az asszony és három véka lisztbe vegyít úgy, hogy az egész megkovászosodik.” Mt 13,33.

*Egyre kevesebb szerepet kap életünkben a kovász.* Sőt, attól tartok, hogy lassan kikopik mindennapi szóhasználatunkból. Pedig ma is éppen olyan különös, jó ízt kölcsönöz a kenyérnek, mint amikor falusi kemencében sütötték a ropogós, kovászos kenyeret. Erről, a kenyértésztát megkelesztő *kovászról* szól a példázat.

*A példázat tartalma egyszerű.* Tulajdonképpen arról van szó, hogy Isten országát szellemében és erkölcsében kell átalakítani annak érdekében, hogy megvalósuljon Isten akaratja. Ezt szemlélteti a liszt mennyisége, bár elhallgatta Jézus, és az evangélista is, hogy kevés kovász szükséges három véka liszt megkelesztéséhez. Ma tudjuk, hogy kétmaroknyi kovász bőségesen elegendő



az erjesztéshez. Ezt a kovászt mindig a megelőző sütés alkalmával tette félre, rakta el a következő kenyérsütésre a kenyeret sütő.

*A példabeszéd mondanivalója gazdag.* Elsőrendűnek számít a jézusi üzenet, miszerint kevés kovász elegendő ahhoz, hogy megkelesszen három véka lisztet. Ugyanezt a gondolatot viszi tovább Pál apostol, amikor hangsúlyozza, hogy kevés kovász megposhasztja az egész tésztát (1 Kor 5,6.).

Van az újszövetségi tanításnak egy olyan árnyalata, melyről nem sokat beszélünk, de éppen annál fontosabb, hogy elhallgassuk, vagy hallgassunk róla. Ez nem más, mint a rossznak, a gonosznak kovásza, mely több változatban is megjelenik, Jézus tanításában. Így olvasunk, pl., a farizeusok és saduceusok kovászaról (Mt 16,6), vagy Heródes kovászaról (Mk 8,15.).

Amikor a kovászáról hallok, *édesanyám kenyere* is eszembe jut. Ilyenkor öröm lesz úrrá rajtam, vagy megszáll a szomorúság, hiszen részben túlhaladott a házi kenyér készítése, másrészt viszont a költő sugallta gondolatok árasztanak el:

Hej, kakastejes lágy kenyér, / nem kóstollak meg többet én / nincs már, ki süssön nekem! / Jövök, de nincs mit elvi-  
gyek, /jövök, de a kiskert hideg, / csak a gyeplő nő kövéren!

Az a kenyér, melyet megszeltek szüleim gyermekkorom során, többé vissza nem jön ünnepi, pótolhatatlan ízével. A legtöbben akkor szakítottuk el magunkat édesanyánk frissen sült házi kenyerétől, amikor eldöntöttük, hogy „*eltörjük a kenyeret*”, s külön családként éljük jövődöbe tekintő életünket. Nem furcsa hát az a megjegyzés, hogy amikor elszakadtunk az otthontól, többé nem ehattunk olyan kenyeret, mint, amilyent édesanyánk sütött. Nem, mert megszoktunk egy ízt, melyet aztán minden kenyérben kerestünk. Lehet, hogy megismertünk új ízeket, de a régi most is, és örökre itt dereng a szánkban.

Az édesanya házi kenyerének íze meghatározta sok ember kenyér-igényét. Sokan megtanultuk, hogy miként kell *becsülnünk* a kenyeret. Mások nagyra *értékelik* barnaságát, vagy éppen *fehérségére* esik választásuk. Van-

nak, akiknek nem okoz gondot a kenyér *milyen-sége*. Megint egy része az embereknek ahhoz ragaszkodik, hogy a kenyér legyen *fehér* és mindig *friss*. Mindenkinek igaza van, ha így vélekedik. Egy fontos, hogy a kenyér, mely az asztalra kerül, hordozza magában azokat az ízeket, melyek

állandóan figyelmeztetnek bennünket. Legyen benne a magvető verejtékes munkája, a kenyeret dagasztó törődése és *imádsága*, a gyermekek öröme és sírása, de mindenek felett *Isten áldása*. A kenyérben legyen benne az életnek, életünknek értelmet adó íz. Ha hiányoznak a kenyértörések alkalmával a fent felsoroltak, akkor hiányos az életünk. Ennek következtében pedig nem is várhatjuk, hogy hamarosan megjelenjen közöttünk Isten országa.

Bármilyen is meglátásunk, sosem szabad elfelednünk a kovásznak ízt adó szerepét és meg kell jegyeznünk, hogy erkölcsi, szellemi életünk minőségét, az életünknek állandóan jó ízt adó kovász határozza meg. Ezért hát, vegyük kezünkbe saját életünk irányítását és ízesítését.

Imádkozzunk, hogy a naponta többször is elmondott Miatyánk imádságunk kenyér-kérése valóság legyen életünkben. De ne csak jelenléte adjon biztonságot, hanem boldogan vegyük kezünkbe a mindenkori kenyerünket, tudva róla, hogy jó ízével nemcsak táplál, hanem olyan ízben részesít, melyből, *ha valaki eszik, soha többé meg nem éhezik*.

Adja Isten, hogy ilyen kenyér legyen és maradjon a mi örökös táplálékunk és egy jó ízű darab kenyérré váljunk mi is embertársaink éhes szájában.

PAP GY. LÁSZLÓ

# Fürkész/Ó



Kedves Fiatalok!

A mostani *Unitárius Élet* című folyóirat témája a **Megmaradás**. Nem véletlenül, hiszen október és november hónapban sok jeles nemzeti, egyházi ünnepünk és megemlékezésünk van. Ha kíváncsiak vagytok, hogy melyek ezek, akkor a lenti szókeresőből keressétek ki azokat a szavakat, amelyeket jeles alkalmakhoz, eseményekhez kapcsolódnak. Összesen 20 szó van elrejtve. Jó munkát kívánunk

S	Z	A	B	A	D	S	Á	G	O	W	Q
X	Y	E	Z	Á	S	Z	L	Ó	K	I	W
C	Y	G	A	X	A	X	Q	F	T	T	Q
Z	W	Y	W	U	R	Q	G	O	Ó	T	Y
A	Q	H	Q	N	A	E	Y	R	B	E	X
R	D	Á	V	I	D	F	E	R	E	N	C
Á	É	Z	I	T	I	E	R	A	R	B	Í
N	V	W	R	Á	V	J	T	D	6	E	M
D	A	G	Á	R	É	E	Y	A	Q	R	E
O	V	A	G	I	R	D	A	L	B	G	R
K	Á	L	Q	U	T	E	W	O	Q	W	A
L	R	A	Í	S	A	L	W	M	X	Q	B
A	A	M	É	V	N	E	M	Z	E	T	I
T	X	B	X	Y	Ú	M	Í	E	X	X	Q
K	Í	G	Y	Ó	K	O	S	Z	O	R	Ú

A megfejtésekkel keressétek lelkészeiteket, hitoktatóitokat vagy küldjétek el az [unitariuselet@gmail.com](mailto:unitariuselet@gmail.com) címre.



Kedves Gyerekek!

A mostani *Unitárius Élet* című folyóiratban az Unitárius Egyház ősi címerét hoztuk el nektek. Ahogy látjátok a címer központi részén egy kígyó és egy fehér galamb található, valamint a címer felső részén egy korona.

Bibliai eredete van, a Máté evangéliuma 10 részének 16 versében olvashatjuk, amikor Jézus kiküldi a tanítványait ezt mondja nekik: „*Ti tehát legyetek okosak, mint a kígyók és szelídek, mint a galambok.*” Középen fehér, szelíden álló galamb található kősziklán állva, körülötte pedig a saját farkába harapó kígyó látható. A kígyó, így egy tökéletes körívet rajzol le, ami az örökkévalóságot, az örök körforgást és a folyamatos megújulást jelenti. A fehér galamb pedig olyan erényeket szimbolizál, mint az alázat, tisztaság, egyetértés.

A ti feladatok az, hogy az útmutató szerint színezzétek ki, így az eredeti színekben fog pompázni az általatok elkészített címer is. Kiszínezve akár képkeretbe is tehetitek. Jó munkát kívánunk!

- 1-kék
- 2-zöld
- 3-sárga
- 4- piros

A megfejtésekkel keresétek lelkészeiteket, hitoktatóitokat vagy küldjétek el az [unitariuselet@gmail.com](mailto:unitariuselet@gmail.com) címre.



# Beszámoló a Magyar Unitárius Egyház Főtanácsa számára (Marosvásárhely, 2022. június 24.)

Kedves testvéreim!

Három esztendővel ez előtt írtam utoljára jelentést a Főtanácsnak. Hosszú idő telt azóta, egy főgondnoki mandátum fele. Az elmúlt három évben mind közösségünk, mind a minket körülvevő világ szempontjából sok szempontból megbomlott az élet egyensúlya. Először jött a pandémia (aminek ki tudja, mikor jutunk a végére), majd országaink közvetlen szomszédságában kitört a háború (aminek hatásai, kimenetele, következményei Európára és a nagyvilágra ma bizonyára még a legbeavatottabbak számára sem ismertek). Egyházi szeretetközösségünknek ilyen külső körülmények között kell teljesítenie küldetését, ami nem lehet más, mint Isten és ember szolgálatának imperatívusza szeretet által, békében és békességben. Ezekben a kifordult, felkavart és zavaros időkben különösen felértékelődik az egyházak társadalmi szerepe, ami egyházunk számára (is) rendkívüli felelősséggel jár. Az egyházi vezetők, így jómagam is ilyen körülmények között igyekeztem helytállni, szolgálatomat teljesíteni az elmúlt három esztendőben.

Tekintettel arra, hogy az elmúlt három évről főgondnoki perspektívából a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Közgyűlésének két alkalommal is beszámoltam (Budapest, 2021. december 4-én, illetve Debrecenben, 2022. május 28-án), úgy gondolom, hogy ezen beszámolók képezik a Főtanácsnak címzett jelen beszámoló fundamentumát.

2012-ben Kolozsváron az erdélyi és a magyarországi egyházrészek képviselői úgy döntöttek, hogy visszaállítják egyházi közösségünk intézményi egységét. Bizonyára a mostani Főtanácsra sokan fognak az elmúlt 10 évre reflektálni. Jómagam, aki az egységesítési folyamat egyik kidolgozója, majd az új helyzet alakítója és formálója voltam és vagyok, jelen beszámolómban nem térek ki részletesen az elmúlt tíz év közös dolgaira, ugyanis egyrészt az évtized tapasztalatainak feltárása, illetve a következtetések levonása feltétlenül megérdemel egy tematikus testületi ülést, másrészt egy ilyen visszatekintés objektíven akkor értékelhető, ha azt megfelelő kontextusban tárgyalják. Tekintettel arra, hogy a „közös” értékelés keretére vonatkozó szempontrendszer (vagy egyéb körülmény) nem fogalmazódott meg, nem tartom érdemesnek kizárólag a saját perspektívámból elbeszélni az elmúlt évtizedet.

A főtanács ülés helyszínéből és időpontjából is szervesen adódik, hogy felidézzük egyházunk 81 évvel ez előtti Zsinati Főtanácsának ülését. A testület 1941. június 29-én, Marosvásárhelyen a Városháza (sic!) Dísztermében ülésezett. Bárdossy László miniszterelnök 1941. június 27-én

az Országgyűlés Képviselőházában bejelentette Magyarország és a Szovjetunió közötti hadiállapot fennállását. Jóformán el sem ért a háborúba való belépés híre Marosvásárhelyre, amikor az ülés elkezdődött. Képzeljük el, milyen milyen külső körülmények, milyen vesztérhesek idők, milyen szorongások és izgalmak között ülészetek. Még a látnokok sem tudhatták, mi vár hazánkra, mi vár Erdélyre, az erdélyi magyarságra, az izraelita felekezeti testvéreinkre és mi vár egyházi közösségünkre.

Ilyen körülmények között választották egyházunk főpásztorává Józán Miklóst. Ez idáig Józán Miklós volt az egyetlen főpásztorunk, aki az egyházon belüli és a szélesebb társadalmi nyilvánosság előtti megbecsülését (aminek püspökké választását is köszönhettem) a mai Magyarország területén érdemelte ki. Több mint fél évszázados egyházi szolgálatának helyszíne a magyarországi egyházkerület volt. Gyülekezeti lelkészként, esperesként, püspöki helynékként majd püspökként írta be magát egyházunk és közéletünk emlékezetébe. Emléke előtt fejet hajtva 2020. november 7-én, Budapesten, a Nagy Ignác utcai templomos ingatlanunk Alkotmány utcai falára helyeztük el és avattuk fel az őt invokáló emléktáblát (Pokorny Attila marosvásárhelyi szobrászművész alkotása). Az ünnepségről az alábbi linken olvashatnak.

<https://unitarius.org/jozan-miklos-emlektablak-avat-tak-budapesten/>

Az 1941-es Zsinati Főtanács ülését érdemben Dr. Elekes Domokos leköszönő (lemondott) főgondnok elnökölte. Dr. Elekes Józán Miklóst püspökké választását követően üdvözölte. Nagypám köszöntőjéből átvett idézettel zárom főgondnoki beszámolómat.

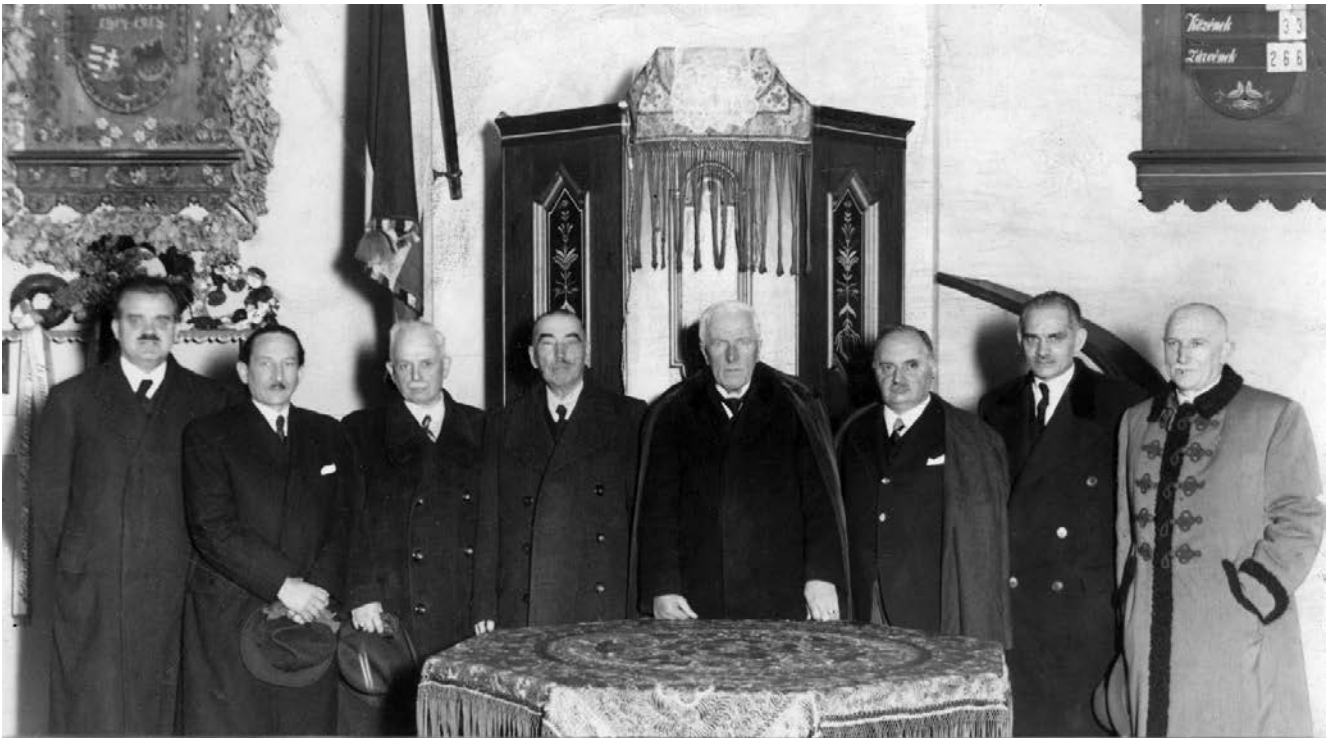
*„Egyházunk hajója különösen az utóbbi időben sok békétlen hullámokkal zavart tengeren kellett a kijelölt révbe jusson. Talán nem is juthatott el mindig oda, mert a természet a különböző erők összeütközése mellett nem engedi a tenger vizét sem a maga csendes folyásában meglenni. A Főtisztelendőséged személye és a személye körül összpontosult nagytöbbségű bizalom legyen alkalmas arra, hogy Egyházunk háborgó tengerét lecsillapítsa, annak hajóját a békés, áldásos és munkás folyamaton és irányban vezethesse, hogy a sokat szenvedett Egyházunk végre megtalálhassa a maga kívánta olyan kormányosát, akinek irányvezetésében mindenki feltétel nélkül meg tud és fog nyugodni is.”<sup>13</sup>*

Keresztény alázattal kérem jelentésem elfogadását.

Budakalász, 2022. június 16.

**ELEKES BOTOND FŐGONDNOK**

13 In: A Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa Marosvásárhelyen a Városháza Dísztermében 1941. évi június hó 29-én tartott ülésének jegyzőkönyve. Szerkesztette: Benczédi Pál egyházi tanácsos, megbízott jegyző. 1941, Felelős kiadó: Benczédi Pál. Nyomatott „Pallas” könyvnyomdában, Kolozsvár



A fénykép Budapesten, a Hőgyes Endre utcában található Misszió Ház templomában készült. Középen látható Józán Miklós, a kép jobb szélén (világos színű, vitézkötéses kabátban) Dr. Elekes Domokos.

## Beszámoló a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete Közgyűlése számára (Budapest, 2021. december 4.)

Kedves testvéreim!

Jelen beszámolómban sok szempontból rendkívülinek számít. Egyrészt azért, mert az egyházkerület Közgyűlése ún. rendes ülést legutóbb 2019 júniusban tartott, emiatt közel két és fél történéseit kell összefoglaljam, másrészt azért, mert az elmúlt lassan két év a COVID-19 vírus okozta pandémia jegyében, annak minden következményével telt el. Beszámolómat a pandémia egyházunkra gyakorolt, főleg adminisztratív és gazdasági hatásainak ismertetésével kezdem, aztán a heti, havi vagy rendszeresen visszatérő szolgálatvégzésem felsorolásával és rövid ismertetésével folytatom, majd kitérek az elmúlt időszak néhány jelentősebb kérdésére.

### Pandémia

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete 2020. március 12-től kezdődően a pandémia miatt Magyarországon két alkalommal is

kihirdetett veszélyhelyzet feltételrendszerében folytatja tevékenységét. A veszélyhelyzet diktálta működési feltételekre való átállás, illetve az aktuális a változásokra való reagálás egyrészt az egyházkerület gyülekezeteiben, másrészt a központi hivatalban, harmadrészt az egyházi intézményeinkben rövid idő alatt megtörtént. A hitélet kényszerűségből két hosszabb időszakra (2020. március – június és 2020. november – 2021. június) a virtuális térbe költözött át. Ezekben az időszakokban elmaradtak a „valóban élő” istentiszteletek, az alkalmi szertartások gyakorlatilag a temetésekre korlátozódtak. A pandémia egyik pozitív fejleménye, hogy az egyházkerület lelkészei az átlagosnál gyakrabban értekeznek egymással. Az első lezárás idején megállapodtak, hogy 2020 pünkösdig a közösségi média felületein hétköznaponként reggeli imapercek című áhítatokkal igyekeznek a Magyarországon élő unitárius közösséget eligazodásukban segíteni. Sajnos a népszerű programot a második lezárás idején már nem folytatták. Több gyülekezet lelkésze

több alkalommal az egyházközségük Facebook-oldalán vasárnaponként élő adásban istentiszteleteket tettek elérhetővé. Ezek a tartalmak azóta is bármikor visszanezethetők. Ismereteink szerint magas látogatottsági számmal rendelkeznek. A lezárások idején gyülekezeti szinten a hívekkel való kapcsolattartás elsősorban telefonos beszélgetéseken keresztül történt. Budapesten az egyházközségek lehetőségei szerint kialakítottunk „forró drótot” elsősorban az idősebb, egyedül élő híveink számára. A tapasztalat azt mutatja, hogy elsősorban lelki támasz iránti igényekkel keresték meg pásztorainkat. Az első lezárás idején az egyházkerület központjának (ide értve a könyvtár-levéltárat is) az adminisztrációját a munkatársak korából adódó veszélyeztetettség miatt otthoni munkavégzésre állítottuk át. Az ebből adódó bonyodalmakon kisebb károk elszenvetésével, de túljutottunk.

A lelkészek és a „világi” munkatársaknak az egyházkerületi központ által biztosított javadalmának anyagi fedezete 2020-ban és 2021-ben rendelkezésre állt. A magyar államtól erre a célra (sajnos) nem kapunk congruat, tehát a pénzügyi fedezet nincs összefüggésben az ország költségvetésének állapotával (nincs mit zároljanak vagy megvonjanak), másrészt azért, mert a munkatársak javadalmazási szintje az egyházkerület anyagi lehetőségeihez volt az elmúlt 15 évben igazítva. A puritán, már-már visszafogott gazdálkodási szemlélet lehetővé tette, hogy egyrészt tartalékokat képezzünk, másrészt úgy költsékezzünk, hogy a kiadások összessége ne legyen magasabb a bevételeinknél. Elmondható, hogy az egyházkerület gazdálkodás 2020-ban és 2021-ben, illetve amennyiben valamilyen tektonikus gazdasági és társadalmi mozgás nem következik be, az elkövetkező esztendőben is szerény, de biztos alapokra támaszkodhat.

A gyülekezet anyagi helyzetéről nincsenek behatóbb információk, nem tudjuk, hogy híveink mennyire érzik sajátjuknak az egyházközségük anyagi megsegítésének halaszthatatlan imperatívuszát.

Sikerként könyveltem el, hogy a pandémia első lezárási időszakában idején sikerült a magyarországi közszolgálati csatornák nyilvánosságának felületein unitárius áhítatokat elhelyezni. Az első ilyen tartalom 2020. május 1. került adásba. (<https://mediaklikk.hu/video/napi-ahitat-kaszoni-jozsefnek-a-magyar-unitarius-egy-haz-puspoki-helynokenek-gondolatai/>). Orbán Viktor miniszterelnök közvetlen munkatársának megkeresésének eleget téve lehetővé tettük, hogy a Miniszterelnök által 2020. Virágvasárnap alkalmából megosztott összeállításban Józsa Lajos tiszteletes személye révén a magyar unitáriusok univerzuma is láthatóvá váljon az érdeklődők előtt. ([https://www.facebook.com/orbanviktor/videos/246636979819113/?epa=SEARCH\\_BOX](https://www.facebook.com/orbanviktor/videos/246636979819113/?epa=SEARCH_BOX))

## **Trianon 100**

Az a fantasztikus megtiszteltetés érte egyházkerületünket, hogy a köztelevízió Duna csatornája 2020. június 4-én a Nagy Ignác utcai templomunkban megtartott emlékező istentiszteletet élőben közvetítette. A trianoni gyalázat 100 éves évfordulójára emlékező és reflektáló egyházi szolgálatot Szabó László, Kászoni József és Czire Szabolcs végezték. Egyházunk egyetemessége bizonyára az egyik legnagyobb kár vesztese volt az igazságtalan és a nemzet egészére tragikus diktátumnak. Az egyházkerület szervezésében megvalósított, a pandémia miatt csak korlátozott számú meghívott jelenlétében megtartott istentisztelet élő közvetítése, majd a közmédiá archívumából való elérhetőége lehetővé tette, hogy ország világ bemutassuk a tragédiával kapcsolatos unitárius gondolatot és üzenetet. Olyan egyházi és közéleti személyek fogadták el meghívásunkat, akik eddig soha. Jelen volt Kövér László, az Országgyűlés elnöke, a parlamenti pártok képviselői, Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, továbbá Balog Zoltán és Fabiny Tamás püspökök stb. (Itt jegyzem meg, hogy az egyházkerület anyagi ráfordítás nélkül tudta mindezt megvalósítani, néhány lelkes munkatárs szervezési munkájának köszönhetően (Krizsa János, Szabó László és jómagam).

## **Részvétel az egyházkerület és az egyetemes egyház hatóságainak munkájában**

Minden évben elmondom és leírom jelentésemben, hogy tisztségem legfontosabb feladatának egyetemes egyházunk Magyarországi Egyházkerülete személyi feltételei, adminisztrációja, anyagi alapjai, fejlesztései és intézményei átlátható, tervezett, kiszámítható, biztonságos, demokratikus működésének biztosítását tartom. Ennek érdekében az elmúlt két és fél évben (is) távközlési úton naponta, egyházi hivatalunkban személyes jelenléttel heti minimálisan két alkalommal tehetőségem és munkabírásom legjavát adtam (a pandémia lezárásainak idején is). Egyházi szolgálatom az elmúlt két és évben heti átlagban 20-22 munkaórát tett ki. Az első lezárás idején az Egyházi Képviselő Tanács Elnökséges több hónapon keresztül hetente átlagosan két alkalommal ülésezett. Minden egyes alkalommal részt vettem (és elnökölttem) az egyházkerület Elnöksége havonta (vagy annál gyakrabban), az Egyházkerületi Képviselő Tanács (EKKT) évente három ülésén, illetve az egyházkerület 2020 őszi tisztújító Közgyűlésén. Továbbá részt vettem az egyházkerület jelölő bizottságának a munkájában. Mindemellett választott főtisztségviselői hivatalomból kifolyólag részt vettem egyetemes egyházunk intézményeinek munkájában. Ennek keretében az elmúlt két esztendőben, amikor munkahelyi lehetőségeim megengedték, részt vettem az Egyházi Képviselő

Tanács (EKT) zoom-felületen megtartott ülésein, illetve az EKT Elnökségének rég óta nem tapasztalt intenzitású munkájába.

Főgondnoki feladatvégzésem külső körülményeiben az elmúlt egy évben változás történt. A két főállású adminisztratív munkatárs közül az egyik, Gergely Feliciáné, Éva 2021 első negyedévében nyugdíjba vonult. A másik, Rázmány Ida pedig az év végén fogja ugyanezt tenni. Külön is szeretnék mindkettőjüknek köszönetet mondani azért a nagyszerű munkáért, amit egyházunk szolgálatában az elmúlt évtizedekben végeztek. Az új munkatársak megtalálása egy bonyolult és rövid időn belül nem megvalósítható folyamat volt. Hosszú keresés után alkalmaztuk Mihály Rékát, aki a feladatát 2017 őszétől részmunkaidőben (megbízási szerződéssel) ellátó munkatársunkkal ketten jelentik 2022 januárjától az egyházi központ személyi állományát. Ők elsősorban adminisztrációs (pénzügyi, vagyongazdálkodási, szervezési, pályázatok lebonyolításával összefüggő) feladatokat látnak el. Egyházkerületünk anyagi helyzete sajnos még mindig nem teszi lehetővé további főállású munkatárs vagy munkatársak alkalmazását. Emiatt a 'világi' feladatok jelentős részét az egyházkerület választott tisztségviselői végzik, aminek előnyei mellett rengeteg hátránya van.

Kijelenthető, hogy az egyházkerület Elnökségének, mint intézményrendszerünk operatív testületének, sikerült a napi működés szempontjából elengedhetetlen feladatokat ellátni, a felmerülő problémákra megoldást találni, azonban több, stratégia szempontból kiemelkedő fontosságú célkitűzés megvalósítására minden erőfeszítése ellenére sem volt képes. Az utóbbi években a közhatalom még óvatosabb volt az intézmények egyházi fenntartásba adásával kapcsolatban. Emiatt az illetékes állami szervekkel továbbra sem tudtuk lefolytatni azokat a tárgyalásokat, amelyek egy közoktatási és/vagy egy szociális intézmény fenntartásának átvételéhez vezettek volna.

## Beruházások, fejlesztések és korszerűsítések

A Kormány 2071/2017. (XII. 28.) Korm. határozata hazai és határon túli egyházi fejlesztések támogatásáról (megjelent a Magyar Közlönyben, 2017. évi 228. szám, p 38217) című határozatban az egyházkerület beruházásaira 500.000.000 Ft támogatást biztosított. A támogatás összege sajnos csak egy évvel később került az egyházkerület folyószámlájára.

Az Egyházkerület Képviselő Tanácsa 2019 elején megbízott a támogatásból megvalósítandó fejlesztések projektmenedzsmentjével. Az EKKT meghatározta a támogatásból megvalósítandó fejlesztések kereteit is. Ezeknek megfelelően 2019-ben felmértem az egyházkerület tulajdonában levő ingatlanok állapotát, majd az

Elnökséggel közösen kiválasztottuk azokat a projekteket, amelyeket reményeink szerint a támogatásból meg tudunk valósítani. Döntéseink meghozatalakor figyelembe vettük az egyházkerület (és ezáltal az egyházközségek) bevételei növelésének imperatívuszát, másrészt a műemléki és épület karbantartási szempontokat, és természetesen a támogatási kérelemben leírt programot. Sajnálatosan a kapott támogatás kiemelten fontos, de csak részmunkálatoknak tekinthető fejlesztésekhez elegendő. A fundamentális, mindenre kiterjedő fejlesztése a templomos ingatlanok mai árakon számítva 5-8 milliárd forintba kerülne. Nyilván ebben a pince és/vagy a tetőtér jelentős fejlesztése is benne lenne.

Az elmúlt években, különös tekintettel az idei évről az építőiparban bekövetkezett irracionális áremelkedés jelentősen csökkentette a fejlesztéseink volumenét. Alapos előkészítő munkánknak köszönhetően az egyik legjelentősebb projektünket (a templomos ingatlan összes földszinti külső nyílászárójának cseréjét) a faanyag árban bekövetkezett több száz százalékos árobbanás ellenére is meg tudjuk valósítani.

Felkértem Szász János és Román Tamás unitárius vallású építőmérnök testvéreinket, hogy vegyenek részt a projektmenedzsment csapatába. Hárman közel két éve együtt dolgozunk célkitűzéseink megvalósításán.

Nem nehéz belátni, hogy a támogatás legnagyobb részét a Nagy Ignác utcai templomos ingatlanon, illetve ingatlanban megvalósítandó beruházásra különítettük el az alábbi legfontosabb munkálatokra:

- Szervét Mihály egyházi kulturális központ felépítése,
- kereskedelmi hasznosításra szánt új irodák felépítése,
- a templomos ingatlan összes földszinti külső nyílászárójának a cseréje,
- az épület tetőfelújítása, a legszükségesebb javítások (sajnos fundamentális felújítás legalább 600 millió forintba kerülne),
- lakások (4 darab) generál felújítása és/vagy korszerűsítése (5),
- a BUE által használt gyülekezeti teremnek az egyházközsséggel közös felújítása,
- épületgépészet (gázvezeték-csere).

Szintén ebből a forrásból, illetve további állami és önkormányzati pályázatokon elnyert támogatásokból 2019 óta gyakorlatilag újjá varázsoltuk a pestszentlőrinci templomunkat és a mögötte található gyülekezeti termünket. A Trianon mementójaként számon tartott hajlékunkat 1935-36-ban az akkori kor építőanyagából és technológiájával, minimális pénzből, annál több jó szándékú önkéntes munkájával húzták fel eleink. A generális felújítás elkerülhetetlen volt. A felújítással párhuzamosan Dr. Mihály Noémi, Dr. Szent-Iványi Ilona és Szász János testvérek célravezető közreműködésével rendeztük annak a földszávnak a jogi helyzetét,

amit az egyházközség évtizedek óta használt (a templomkert részévé tett), de önkormányzati tulajdonban volt. Kászoni József leköszönt püspöki helynök úrral megbeszéléseket folytattunk a kerület előző polgármesterével, aki akceptálta kérésünket, hogy a földszív térítésmentesen kerüljön az egyházkerület tulajdonába. A közel két évig tartó folyamat sikerrel járt, bejegyezték a tulajdonunkat. Hála és köszönet érte Pestszentlőrinc mindenkori vezetőinek, akik pártállásuktól függetlenül egyhangúan megszavazták az ingyenes tulajdonba adását az ingatlanok!

A támogatás terhére, illetve további már elnyert vagy remélt állami támogatásokból felújító munkálatokat végeztünk és végzünk a **debreceni** és a **hódmezővásárhelyi** ingatlanjainkon is.

Önök bizonyára tudják, hogy a **Kocsordi Unitárius Egyházközséggel** együttműködve az egyházkerület 2016-ban nyújtott be pályázatot egy EU-s forrásból finanszírozott pályázati kiírásra. 2017 novemberében kaptuk a nagyszerű hírt, hogy az „Unitárius egyháztörténeti, kulturális és turisztikai attrakció fejlesztés Kocsordon” című projektünk (Projekt azonosítószám: TOP-1.2.1-15-SB1-2016-00005) 107.872.300 Ft támogatásban részesült. A támogatási szerződés megkötését követően Román Tamás testvérünket bízta meg a projekt megvalósításának menedzsermentjével. Ő Bartha Zsuzsa lelkész és Róka László presbiter közreműködésével készítette elő a beruházást. A leköszönt Elnökség tagjai (Kászoni József és jómagam) helyszíni szemlén egyeztetünk a kiválasztott tervezővel és az egyházközség presbitériumával. Véleményük ismeretében határoztuk meg a beruházást meghatározó legfontosabb sarokköveit, úgymint az új épület elhelyezése, méretei, bizonyos tervezési elvárások, a kert topográfiája stb.

Ezt követően megszereztük a hatóságok engedélyeit is 2020 nyarán elindult az építkezés. A vállalkozó a szerződésben megjelölt határidőre elkészült a beruházással. Jelenleg a nagyon jó adottságokkal bíró közösségi tér berendezése van folyamatban. Reményeink szerint néhány hónapon belül minden elkészül.

Régi célkitűzésem megvalósításához jutottam el, amikor is az általam elkészített pályázaton 2020 őszén az egyházkerület 76 200 000 Ft támogatást nyert el a **Magyarkúton** található telkünkre megálmodott ún. kultúrscsűr felépítésére. Magyarkút-Verőcén egyházunk közel egy évszázada van jelen az ifjúsági táborával. Amíg a kommunista hatalom nem tiltotta be, Magyarkút volt az unitárius cserkészmozgalom központja. Évente több cserkész táborot és egyéb programot szerveztek ide eleink. A kommunizmus idején egyházunk végképp megrendült anyagi helyzete miatt átmenetileg kénytelenek voltunk lemondani a magyarkúti ingatlanunkról (eladták), azonban szerencsés körülményeknek is köszönhetően részben vissza tudtuk szerezni egykori tulajdonunkat. A hazai unitá-

riusok számára Magyarkút az ifjúsági programok és a minden korosztályt megszólító szabadtéri találkozók fogalmával vált eggyé az elmúlt száz esztendőben. Gyülekezeti rendezvények, gyermektáborok és szabadtéri istentiszteletek helyszínékként jegyzi egyháztörténetünk. Ezt az örökséget szeretném tovább vinni azzal, hogy a meglévő szerény infrastruktúrát korszerű közösségi épülettel bővítjük. A kor kihívásai szükségessé teszik, hogy a hagyományos vallási és nemzeti értékek mentén minden korosztály és minél több élethelyzetű ember számára tudjunk közösséget biztosítani. A fenti találkozók és rendezvények mellett egyre nagyobb szükség mutatkozik a vallási megértést és imaéletet segítő lelkigyakorlatos alkalmakra. A leendő épület tervezése mindkét célt szem előtt tartja. Jelenleg a 2621 Verőce, Magyarkúti út 1293/2 hrsz. címen található 1.949 m<sup>2</sup> telkünkön egy 102 m<sup>2</sup> alapterületű villa található. A villa nagysága és beosztása nem teszi lehetővé, hogy tíz-tizenöt főnél nagyobb ifjúsági csoport egyházi, közösségi foglalkozáson vegyen részt benne. Emiatt stratégiai célként foglaltuk meg a telken egy „községi csűr” felépítését. A csűr, mint épületforma, műfajilag egyrészt beleillene a helyszín természeti és meglévő épített környezetébe, másrészt lehetővé tenné egy olyan multifunkcionális tér kialakítását, amiben évszaktól függetlenül a legkülönbözőbb közösségi programok valósulhatnak meg. Elképzeléseinkben a csűr origóját, lelkét a lepadolt központi tere adná. Ebben a térben az egyházi alkalmi szolgálatoktól a táncházon át az amatőr színházi előadásig a legkülönbözőbb műfajú közösségi programokra kerülne sor. A csűr épületének két szélén/oldalán lennének a kiszolgáló egységek (egyik oldalon a mosdók és zuhanyzók, a másikon a konyha és a kamra), a tetőterében puritán „kollégiumi” hálóteret szeretnénk kialakítani a táborozóknak.

A beruházás lebonyolítására felhatalmazást kaptam az Egyházkerület Képviselő Tanácsától. Kiválasztottam a tervező mérnököt, elkészült a geodéziai felmérés, hamarosan meglesznek a kultúrscsűr tervei, amit az egyházközség előljárói számára is be fogok mutatni. Tekintettel a már említett építőipari árboomra, további állami támogatást igényeltem. Bízom benne, méltányolni fogják kérelmemet.

## Könyvkiadási program

A 2018-as jubileumi évi kiadói programunkra elnyert állami támogatásból összesen 7 könyvet és egy hangos könyvet sikerült felelős kiadóként elkészítenünk, az alábbiak szerint:

**Hevesi Andrea:** A 17. századi unitárius énekeskönyvek gyülekezeti énekanyaga és a 16. századi, 17. század eleji protestáns gyülekezeti énekhagyomány (CD-melléklettel) (ISBN 978-963-89114-3-8)

**Böloni Farkas Sándor:** Utazás Észak-Amerikában



(ISBN 978-963-89114-4-5)

**Farkas Wellmann Éva:** Parancsolatok (hangzó CD-melléklettel) (ISBN 978-963-89114-5-2)

**Ignác Rózsa:** Ünnepi férfiú (Méry Gábor fotóival illusztrálva) (ISBN 978-963-89114-6-9)

**Balázs Ferenc:** Mesék (Jánosi Andrea illusztrációival) (ISBN 978-615-81123-1-4)

**Balázs Ferenc:** Örökmécs lángja füstöt nem ereszt (válogatott versek, Jánosi Andrea illusztrációival) (ISBN 978-615-81123-2-1)

**Tódor Csaba:** Szimbólum, rítus, dráma - Angliai és erdélyi unitárius temetésekről (ISBN 978-963-89114-7-6)

**Christine Morgan:** Mésző (hangoskönyv Szilágyi Enikő színművész előadásában)

A Kászoni József nyugalmazott gyülekezeti lelkes válogatott prédikációit is bemutató *Megvan az ideje a megőrzésnek* című (ISBN 978-615-81123-0-7) kötetet Dr. Rokolya Gábor szerkesztette, amiért ezúton is köszönetet mondok. A kiadói program folytatásaként 2020-ban Czire Szabolcs *Mint ágak közt a fény* című kötete (ISBN 978-615-81123-3-8), majd 2021-ben Kovács Sándor *Lapozgató – Az unitáriusok rövid története* című (ISBN 978-615-81123-4-5) régóta várt munkája jelent meg a sorozat tizedik kiadványaként az egyházkerület kiadásában. Sajnálattal konstatom, hogy egyházunk népe közömbösen viszonyul mindehhez, elenyésző számban fogynak a kötetek, pedig (elvileg) minden egyházközségben megvásárolhatók.

Amennyiben sikerül forrást szereznem, folytatni szeretném a programot. legalább öt kötet várja a kiadását.

## Tisztújítás az Egyházkerületben, egy kevés intellem és köszönetek

2020 őszén az egyetemes egyház vezető főtisztviselőinek, valamint az egyházkerület és az egyházkörök választott tisztviselői többségének lejárt a mandátuma. Az egyházkerület az Egyházi Képviselőtanács által elfogadott menetrend alapján szabályosan össze tudta hívni a Közgyűlést. Az egyházkerületben a tisztújítás szabályosan megvalósult. Az egyházkerület Elnökségébe két új személy került be (püspöki helynök és közügyigazgató). Érdemesnek gondolom visszatekinteni az Elnökség előző nyolc évi munkájára. Véleményem szerint a Kászoni József, Dr. Barabássy Sándor, Dr. Szent-Iványi Ilona, Máté Ernő és személyemből álló vezető operatív testület lehetőségei szerint a legmagasabb szinten teljesített. Az utókor dolga, hogy kellő időperspektívából szemlélve vonja majd le az időszak mérlegét. Nagyon nehéz időszakon vagyunk túl, amikor is elkezdtük megtanulni az erdélyi testvéreinket egybefogó egyházzrészrel közös életünket. 2012-14 időszakban az együttélés nehezebben ment,

aztán javuló tendencia mutatkozott meg. Bízom benne, hogy erdélyi testvéreink a magyarországi unitáriusok szeretetközösségét nem meghódítani, hanem átölelni és lehetőségeik szerint segíteni fogják a jövőben. Az egyházkerület nem válhat az unitáriusok Hongkongjává, vagy Tajvanjává, nem legyűrni, bekebelezni vagy gyarmatosítani kell az anyaországban élő egyre gyarapodó unitárius közösség intézményeit, hanem a 2010-ben aláírt megállapodásban foglaltakat betartani, egyenlő egyházzrészként tekinteni ránk. Az egyházkerület előző (és mostani) elnöksége szolgálatát ennek szellemében látta el. Az elmúlt évben béke volt az egyházkerületben, amit mindenkinek felett meg kell a jövőben is őrizni. Ha a kreatív energiákat és időt egymás lejárására fecse-reljük el, nem maradnak eszközeink a gyarapodásra. Ebben a szolgálatban volt oszlopos és kitartó vezetőtársam Kászoni József püspöki helynök és Dr. Barabássy Sándor egyházkerületi felügyelő gondok. Jó volt velük együtt dolgozni, együtt utazni, együtt kiállni közösségünk érdekéért, gyakran annak védelmében. Hálás vagyok a sorsnak, hogy együtt szolgálhattunk! Ezúton is köszönöm Nektek, Jócó és Sándor!

## Külső kommunikáció

Egyházkerületünk külső kommunikációs lehetőségei szerények, azonban jelentős átalakításokkal a meglévők sokkal hatékonyabb kihasználtságára törekszünk. Előkészítettük az egyházkerület honlapjának a megújítását (mind tartalmi, mind formai szempontból), megbíztunk egy szakembert, hogy segítse munkánkat. A világunkat eluraló és jelentősen meghatározó közösségi médiákban (Facebook, Instagram) is jelen van az egyházkerület. Sajnos az Unitárius Élet folyóiratunk tervezettedben kiadását az elmúlt időszakban nem tudtuk megoldani. Külön is kiemelem, hogy a közmédiában kapott lehetőségeink száma 2021-ben kifejezetten csökkent, 2022-ben sem látom esélyét, hogy visszakapjuk az elvesztett műsoridőnket. Azt gondolom, hogy egyházunk egésze, azon belül az egyházkerület kommunikációja annak ellenére, hogy sok mindenben előre tudtunk lépni, továbbra is esetleges, kiszámíthatatlan és kevesekhez (még unitárius közösségünk többségéhez sem mindig) jut el. Az elmúlt időszakban egyházunkkal kapcsolatos negatív hírek (különös tekintettel az újszékelyi lelkészünk állítólagos cselekedeteiről szólók) érték el a szélesebb közvéleményt. Jelentős erkölcsi kárt okozva mindannyiunknak. Stratégiai érdek, hogy ezen változtassunk.

Tisztelettel kérem a Közgyűlést, fogadja el beszámolómat!

Budapest, 2021. december 2

Atyafiságos üdvözlettel:

**ELEKES BOTOND FŐGONDNOK**

# A MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ MAGYARORSZÁGI EGYHÁZKERÜLETE

## Jegyzőjének jelentése a 2021. december 04 és a 2022. május 13. közötti időszakról a 2022. május 28-i közgyűlés elé

Nagytisztelendő Egyházkerületi Közgyűlés!

A Magyar Unitárius Egyház 2012-ben újjászerveződött egységes egyházi szervezetbe. A 2012. júniusi Főtanácson elfogadott új Szervezeti és Működési Szabályzat (SzMSz) alapján a Magyarországi Egyházkerületben második alkalommal jegyző megválasztására került sor 2016. október 22-én és harmadik alkalommal 2020. november 07-én.

A jegyző hatáskörét és kötelességeit az SzMSz 147-148-149-150-151.§ és 171§. határozza meg, melynek alapján a sajátos jogállásból következően a püspöki helynök közvetlen helyettese.

### 1. Egyházi tanácskozások, találkozók, ünnepek

A 2021-22. évben részt vett a jegyző az elnökségi, lelkészi, EKKT, közgyűlés, ülésein, egy lelkészi átadás-átvételi ülésen és egy hivatali pénzügyi átadás-átvételen, ezekről emlékeztetőt írt, azokat mellékletekkel ellátva, aláírva az egyházi iktatóba leadta.

### Jegyzőkönyvek:

2021-ben 20 jegyzőkönyvet írtam.

2022-ben, május 13-ig 6 jegyzőkönyvet.

### MUE ME Elnökségi ülések:

Az egyházkerületi elnöksége általában havonta egy alkalommal tanácskozik. A napirendi pontokat és az ülésről felvett emlékeztetőket és a határozatokról szóló kiértékeléseket a jegyző készíti el.

Elnökségi ülések főbb témái:

- Elnökség kidolgozza az éves eseménynaptárt igazodva a kolozsvári főhatósági időpontokhoz;

- Észak-Dunántúli Szórvány Egyházköztségben elnökség helyreállította a törvényes rendet, összehívta a közgyűlést és választásokat tartott. 2021. március 31-ig Kászoni József ny. lelkész végezte a beszolgálat, 2021. április 1-től Kriza János helynök dr. Szent-Iványi Ilonát bízta meg a beszolgálói feladatok elvégzésével Bakó-Nagy Zsuzsa lelkész bevonásával;

- Elnökség foglalkozott az Unitárius Élet egyházi kiadvány helyzetével, a kiadás nehézségeivel;

- Albert-Nagy Ákos 2020. októberben sikeresen tette le a Lelkészképesítő vizsgát, ettől kezdve sajátos jogállású lelkészi munkakörbe került, részt vállalt a fővárosi iskolai hitoktatásból 2021. december 31-ig;

- Elnökség 2022. január 01. és június 30. közötti időszakra Lőrinczi Eszter kolozsvári teológiai hallgatóval (PTI) kötött munkaszerződést a hitoktatás ellátására;

- Elnökség tudomásul vette az Észak-Dunántúli Unitárius Szórványegyházköztség közgyűlésének határozatát a lelkészi állás betöltésével kapcsolatban, azt a helynök úr felterjesztette Kolozsvárra, majd Ft. Kovács István püspök úr 2022. április 1-től kinevezte az Észak-Dunántúli Szórványegyházköztség rendes lelkészének a helynökkel együtt;

- Elnökség folyamatosan áttekinti az egyházi ingatlanok felújításának helyzetét;

- Elnökség meghatározta a nyári ifjúsági táborok helyét, idejét, költségvetését;

- Elnökség 2022. február 24. óta kiemelt figyelmet fordít az ukrajnai háború helyzetére és a menekültek megsegítésére. Ennek érdekében felhívást intézett a gyülekezetekhez és gyűjtést indított.

### Egyházkerületi Képviselő Tanács ülései (EKKT)

EKKT az adott időszakban 1 ülést hívott össze az elnökség. Ezek főbb témái, határozatai a következők voltak:

- EKKT vitatja meg és fogadja el az egyházkerület előző évi gazdálkodásának zárszámadását;

- Az EKKT meghatározta a közgyűlési napirendi pontokat, annak idejét és helyét;

- EKKT folyamatosan figyelemmel kíséri az iskolai hitoktatás helyzetét, melynek a felelőse a jegyző. Az iskolai év végén a hittanos gyermekeknek tanévzáró ünnepség és tanévnyitó megtartásáról döntött a testület;

- EKKT kíséri figyelemmel az egyházi ingatlanok állapotát, felújítását és értékbecslését,

- EKKT hatáskörébe tartozik az Unitárius Élet kiadásának aktuális helyzete

- EKKT foglalkozott a megüresedett lelkészi állások betöltésével is

- EKKT támogatólag javasolja két újabb egyházköztség belső jogi személyiséggé válását.

### Lelkészi értekezletek

2022-ben egy lelkészi értekezletet hívott össze a helynök úr, online zoom felületen, 2022. április 7-én.

Főbb kérdések, témák:

- lelkészi ügyvitel menete, előírások, lelkészekre vonatkozó szabályok;

- Püspöki helynöki vizsgálószerzők időpontjainak meghatározása;

- nyári ifjúsági táborok megvitatása;

- beszámolók az egyházközségek életéről.

Jegyző folyamatosan részt vesz és segíti az egyházkerületi hivatal munkáját. Elnökség megbízásából hivatalos leveleket ír, megkeresésekre válaszol.

### 2. Iskolai hitoktatás

Jegyző elnökség megbízásából országosan adminisztrálja a kislétszámú iskolai hitoktatói csoportokat. A szö-

veges beszámolót megírja a minisztériumnak, valamint erről a tevékenységről rendszeresen beszámol az EKKT üléseken. A jegyző maga is (a gyülekezeti lelkészek közül a legnagyobb számban) tart iskolai hittanórákat.

### 3. Ökumenikus kapcsolatok

Jegyző 30 éve vesz részt aktívan a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (korábban Szeretetszolgálat) munkájában. Ennek a szervezetnek a két nagy protestáns egyházzal együtt egyházunk is alapító tagja volt. Negyedik ciklusban választották meg a Felügyelő Bizottság elnökének. Rendszeresen részt vesz az FB üléseken, a rendezvényeken és az Adventi kampánynyitó ünnepségen. A Segélyszervezet éves forgalma 14 milliárd forint. A szervezet jószoigálati nagykövete: dr. Lévai Anikó.

Jegyző az elnökség megbízásából 2013-ban átvette a leköszönő Balázi Lászlótól a Magyar Bibliatársulat Alapítvány kuratóriumi és elnökségi helyét, évente 4 alkalommal vett részt ennek rendezvényein, ülésein valamint az Adventi összejövetelen a főtitkár felkérésére áhítatot tartott.

Jegyző részt vesz az Ökumenikus Tanács közgyűlésen rendezvényein meghívott vendégként.

Jegyző elnökség megbízásából öt éve elnökségi tagja a Keresztény Zsidó Tanácsnak, melynek elnöke Székely János katolikus püspök. Ennek minden ülésén részt vett.

### 4. Tudományos munka

Jegyző előadásokat tartott a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészeti karán, vallás tudomány és egyház ismeret témakörben.

2022-ben jegyző előadást tartott a Keresztény Zsidó Társaság konferenciáin, melyet a youtube csatornára is feltettek.

Előadást tartottam a 18. kerületi Kondor Béla Művelődési Házban az Állami telep 100 éves évfordulója kapcsán rendezett ünnepségen.

Végül köszönöm a Közgyűlésnek a belém vetett bizalmat, és igyekszem munkámat a következő években is – a Gondviselő segítségével – alaposan, átláthatóan és tiszteséggel elvégezni.

Kérem a jelentésem elfogadását.

Budapest, 2022. május 13.

**DR. SZENT-IVÁNYI ILONA**

lelkész, jegyző

## *A közügyigazgató feladatait az SZMSZ 152. § és 155 § szabályozzák.*

# Beszámoló:

a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerület Közgyűlésére:

2021.12.05-2022. 05. 29.

Korábban gondolkoztam azon, hogy valóban szükséges-e elkészítenem jelentésem, hiszen annak hiányában is végezhetné jelen fórum a megbízatását és teljes mértékben elláthatná feladatát. Mivel azonban ez több, mint egy házi feladat, úgy döntöttem, hogy eleget tesz kötelességemnek.

Jelentem tisztelettel, hogy egy alkalmat kivéve (akadályoztatásom miatt) részt vettem az elnökségi, illetve az Egyházkerületi Képviselő Tanács (EKKT) ülésein, melyeket havonta, esetenként gyakrabban tartottunk. Természetesen olyan témák kerültek megtárgyalásra, melyek elmaradhatatlanok voltak Kerületünk működése szempontjából. Megjegyzem, hogy nemcsak a részvételekre volt szükség az elnökségi tanácskozásokon, vagy továbbmenően a szavazatomra, hanem arra elsődlegesen, hogy érvényes tárgyalást és döntést követően elláthassa feladatát az egyházkerület Vezetősége.

Kifejezetten örvendek annak, hogy sokszor valóban hosszúra terjedt tanácskozásainkat imával, esetenként áhítattal kezdhettek, ami nemcsak engem töltött el megelégedéssel, hogy vallásos keretbe ágyazhattuk értekezéseinket, hanem úgy gondolom, hogy az Elnökség tagjai

is jó néven vették kezdeményezésemet, mára gyakorlattot, mert végeredményben vallásos intézmény vagyunk.

Időnként úgy tűnik, mintha némelyek a háttér zajongók közül jobban féltenék a törvényességet, mint kelene. Ők talán elvárják, hogy többször megvillantsam ilyen irányú kötelezettségemet. Elsősorban őket nyugtatom, hogy ilyesmire abszolút nincs szükség, hiszen olyan magas fokú az Elnökségben a szabályszerűség iránti érzékenység, hogy mire esetleg megszólalnék egy szabálytalannak látszó meglátás javítása érdekében, máris megelőző valaki és helyre teszi a kérdéses észrevételt.

Szerintem még mindig némelyek rosszul ismernek engem. Nem értem magam sem, hogy ki és miért és mikor ferdítette el a valóságos képet rólam, de ez már nem rosszabbítja megjavított szívem állapotát. Egy biztos, hogy nem dolgoznék olyan csapatban, ahol tisztességtelen „játék” folyik. Nem emelnék igenlően kezét olyan döntések kapcsán, melyek egyházi érdekeink ellen szólnak. Megnyugtatom a kételkedésre hajlamosakat, hogy az Egyházköri Vezetés legjobb belátása szerint végezte feladatát és így elnökeink, jegyző és kerületi felügyelő asszonyaik mindenképpen tőlem is dicséretet érdemelnek. Ezt már csak azért is kijelenthetem, mert láthatták, hallhatták az előttem elhangzott jelentések, megvalósítások rendjén felsorakoztatott bizonyágtételeket.

Mivel eddig csak egyetlen Egyházkerületi Vizsgálószéken vettem részt, erről a tevékenységről hadd szóljon Isten akaratából következő jelentésem.

Tisztelettel kérem jelentésem elfogadását.

Budapest - Debrecen, 2022. május 29-én.

Atyafiságos tisztelettel és szeretettel:

**PAP GY. LÁSZLÓ SK KÖZÜGYIGAZGATÓ**

# Egyházkerületünk hírei

**Szeptember 17-én** Pestszentlőrincen, hála az egyházközség lelkes csapatának, Csima Tamás kertészmérnök hívünk vezetésével és Kovács Levente és Kiss József presbiterek részvételével megtörtént a teljes templom udvar-kert rendbetétele. A 18. kerületi Önkormányzat pályázati támogatásával és részben önerőből befejezték az újabb kerítés részt rendbe tételét a Szervét Mihály tér felőli oldalon.

**Október 8-án** Kriza János püspöki helynök úr és kísérete helynöki vizsgálószékre érkezett a Pestszentlőrinci Egyházközségbe. A lelkészen, a gondnokon kívül részt vett a presbiterek többsége is. A vizitáció alkalmával Pap Gy. László közügyigazgató tartott istentiszteletet. A jó hangulatú, de szigorú ellenőrzés közepéddel zárult dr. Szabó Mátyás presbiter családjá jóvoltából.

**Október 8-án** egyházközségi közmunkára került sor a győri lelkészi lakás udvarán. Gyülekezetünk lelkes tagjai közül 10-en segítettek a munkálatokban, amely közös ebéddel zárult.

**Október 14-én** a 18. kerületi pestszentlőrinci Tomory Lajos Múzeum szervezésében egyháztörténeti konferenciát szerveztek, amelyek dr. Szent-Iványi Ilona lelkész is előadást tartott, amelynek címe: „Unitáriusok 100 éve Pestszentlőrincen”.

**Október 15-én** Unitárius templomszentelésre került sor a szentendrei Skanzenben.

Az istentiszteleten szolgálatot végzett: Kovács István, a Magyar Unitárius Egyház püspöke, Kriza János a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének püspöki helynöke, dr. Czire Szabolcs, a Budapesti Unitárius Egyházközség lelkésze, teológiai tanár, dr. Szent-Iványi Ilona, a Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség lelkésze.

Énekvezéri szolgálatot végzett: Sorbán Enikő homoródalmási unitárius énekvezér.

**Október 23-án** Pápán az 1956-os forradalom és szabadságharc hőseire, valamint Kiss Zoltán hadnagy alezredesre emlékeztünk.

**November 12-én** Kocsordon, sor kerül az Unitárius Látogatóközpont és Emlékpark megnyitó ünnepségére.

**November 12-én** Hódmezővásárhelyen egy lelkes sapat tetőfelújítási munkálatokat végzett az Unitárius temető tetőszerkezetén

**November 19-én** zajlott a Pecz Samu tudományos konferencia, mely a Pecz Samu emlékévé **rendezésnysorozat keretén belül a Budapesti Unitárius Egyházközség kezdeményezésére indult útnak.**



A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének kiadványa.

Alapítási év: 1947. HUISSN 01331271.

Szerkesztőbizottság: **Szabó Csengele** főszerkesztő, **Papp Gy. László** szerkesztő, **Farkas Wellmann Éva** szerkesztő, **Bartha Mária Zsuzsanna**, **Bakó- Nagy Zsuzsanna** szerkesztő.

Nyomda: „Norma” Nyomdász Kft. Hódmezővásárhely

Szerkesztőség címe: 1055 Budapest, Nagy Ignác utca 2-4. Telefon/ Fax: 311-2801; [unitariusulet@gmail.com](mailto:unitariusulet@gmail.com); Index: 25 842.

Terjesztő, felelős kiadó: Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete.

Előfizetés: [mue@unitarius.hu](mailto:mue@unitarius.hu); Éves előfizetés ára: 3600 Ft.

A lapszámok interneten elérhetők a [tudastar.unitarius.hu](http://tudastar.unitarius.hu) oldalon.

Adományokat szívesen fogadunk. Bankszámlaszám: 11713005 – 20011631.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban közölt írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség álláspontját.